ASKERİ TARİH BELGELERİ DERGİSİ

Ekim 1985 Yıl 34 Sayı 85

Ermeni Belgeleri

Özel Sayı

3

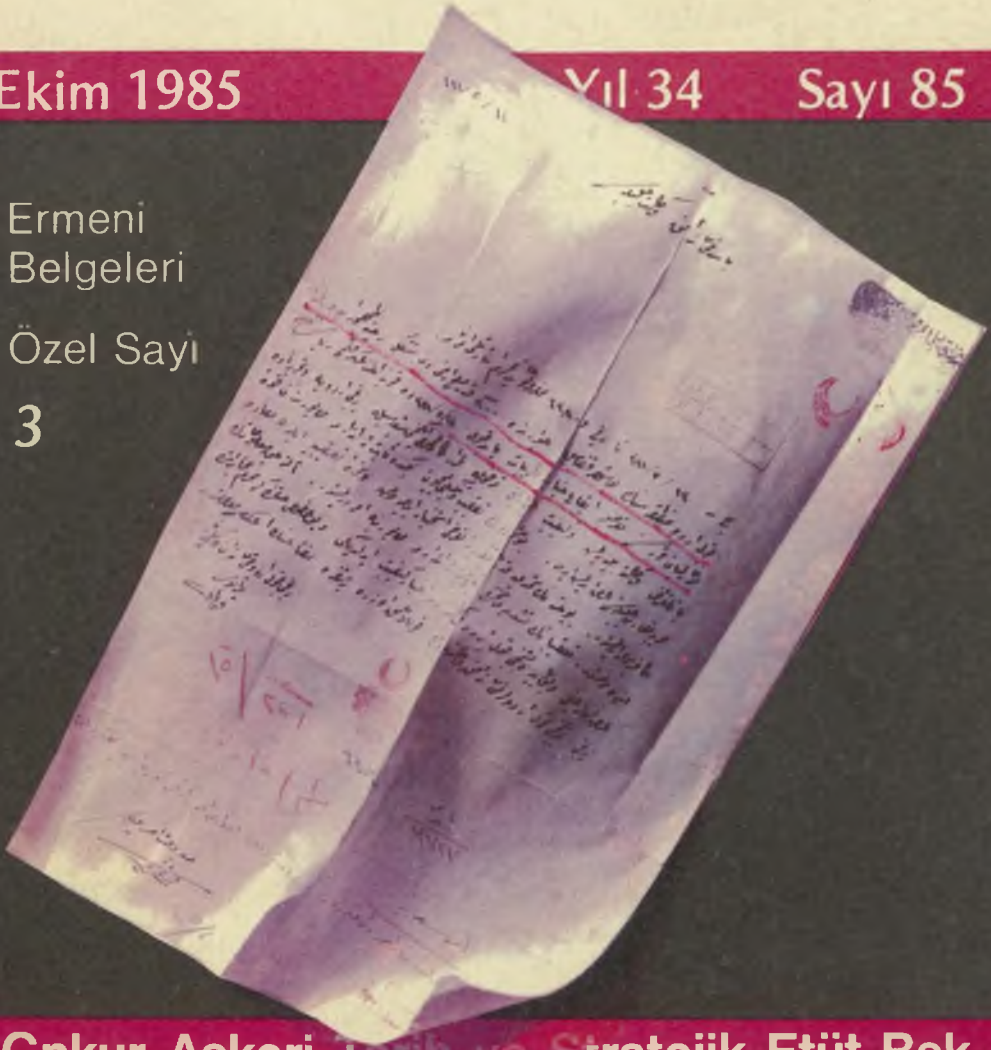

Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Bşk.

Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan, yapana sadık kalmazsa, değişmeyen hakikat insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır.

ATATÜRK

ASKERİ TARİH BELGELERİ DERGİSİ

Ekim 1985 Yıl 34 Sayı 85

ERMENİ VAHŞETİNDEN BİR ÖRNEK!

Ermeniler Tarafından Subatan Köyünde Karnı Deşilerek Öldürülen Savunmasız Kadınlar ve Rahimlerinden Çıkarılan Çocuklar. (25 Nisan 1918)

Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Bşk.

ANKARA
Genelkurmay Basımevi
1985

Ö N S Ö Z

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi'ndeki belgelerden derlenip oluşturulan ve Anadolu'daki Ermenilerin, 1914 – 1920 yıllarına rastlayan günlerde, Osmanlı Devleti'ne ve O'nun Türk halkına yönelik insanlık dışı tutum ve davranışlarıyla yakma, yıkma, cinayet ve soykırım eylemlerini sergileyerek, belgelerle kanıtlayan ve salt bu konuyu içeren "Askeri Tarih Belgeleri Dergisi"nin üçüncüsünü de yayınlamış bulunuyoruz.

Daha önce "81" ve "83" sayılı Askeri Tarih Belgeleri Dergilerini de bu konuya ayırmış ve anılan sayılar "Basın Yayın Genel Müdürlüğü" tarafından İngilizce ve Fransızca'ya çevrilerek, "Documents I, Documents On Ottoman –Armenians II" ve "Documents I, Documents Sur Les Armeniens– Ottomans II" diye adlandırılıp Dışişleri Bakanlığı kanalıyla Dünya'nın önemli merkezlerine ve özellikle Avrupa'ya dağıtılmıştı. Bu sayımızın da aynı şekilde işlem göreceği kanısı ve umudundayız.

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı olarak; Arşivimizde bu konuyu içeren tüm belgeleri, belirli aralarla ve koşullarımızın elverdiği oranda hazırlayıp yayınlamaya çalışacağız.

Çalışmalarımızı sürdürürken benimsediğimiz ana ilke, kuşkusuz geçmişte kalan taraflar arasındaki kin ve düşmanlıkları tek yanlı abartarak, yeniden gündeme getirmek ve kamuoyunu bu konuya karşı bilinçsiz bir biçimde duyarlı kılmak değildir.

Amacımız; öncelikle son yıllarda dünya kamuoyunu yanıltan sözde Ermeni iddialarının, dayanaksız ve uydurma olduğunu belgelerle gözler önüne sermektir. Sonra da Osmanlı Devleti'nin en duyarlı olduğu Birinci Dünya Savaşı'nda ve hatta 1877 – 1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar uzanan çizgide; belirli odaklardan destek bulup sayısız ihtilal dernekleri kuran, örgütlenerek silahlı çeteler ve cinayet şebekeleri oluşturan ve yıllarca gönenç ve güvenlik içinde birlikte yaşadıkları Türk toplumuna eylemli olarak insanlık dışı saldırılarda bulunan Ermenilerin; belgelerle kanıtlanmış bütün bu olayları unutup, Türkler tarafından bir soykırıma uğradıkları iddialarının asılsızlığını açıkça ortaya koymaktır.

Dergimizin bu sayısında yayınladığımız belgeleri, yine genel anlamda yorumlayarak bir sunuş yazısıyla birlikte vermeye çalışacağız.

Bu eser, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi'ndeki belgelerden Em. Tümg. İhsan SAKARYA tarafından seçilerek, Em. Alb. Niyazi ARTAN tarafından Türk yazısına çevrilmiş ve Öğ. Alb. Dr. Yücel AKTAR ile Öğ. Ütğm. Faruk AYIN tarafından da yeniden düzenlenip incelenerek, redaksiyonu yapılıp yayına hazırlanmıştır.

İhsan BAKIREZEN
Hv. Korgeneral
As. T. ve Str. E. Bşk.

S U N U Ş

Osmanlı İmparatorluğu ülkelerinin Avrupalı devletler arasında paylaşılmasını XVIII. yüzyıldan itibaren ana hedef olarak amaçlayan ve Avrupa diplomasisinde Osmanlı İmparatorluğu'nun ortadan kaldırılması ihtimalinin yarattığı mesele –Questions d'Orient– diye adlandırılan "Şark Meselesi"nin bir uzantısı olarak, özellikle 20 Temmuz 1974'teki "Kıbrıs Barış Harekâtı"ndan sonra, belli odaklar tarafından ve bu kez Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni yıpratmak amacıyla yeniden gündeme getirilen, ayrıca sürekli biçimde sıcak ve güncel tutulmasına da çalışılan "Ermeni Sorunu", son yıllarda alabildiğince istismar edilmiştir.

Batılı büyük devletler dağılmaya yüz tutan yarı sömürge durumundaki Osmanlı İmparatorluğu'nda stratejik öneme sahip bölgeleri, dolaylı veya doğrudan denetim altında tutabilmek için sürekli mücadele vermişler ve birbirlerine karşı üstünlük kurabilmek için de Osmanlı azınlıklarını kullanarak yapay sorunlar yaratmışlardır.

İşte "Ermeni Sorunu" olarak adlandırılan ve XIX. yüzyıldan günümüze kadar abartılarak getirilen konu budur.

Yukarıda değindiğimiz gibi temelde dünya egemenliği düşüncesinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkartılan "Ermeni Sorunu"; Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen günlerde, bu kez istismara dayalı sözde insancıl motiflerle de süslenerek, aynı zamanda duyarlı bir kamuoyunu da peşinden sürükleyip, yeniden gündeme getirilmiştir.

Şöyle ki; Birinci Dünya Savaşı içerisinde, Osmanlı tebaası olan Ermenilerin, Anadolu Türk halkına yönelik insanlık dışı tutum ve davranışlarıyla yakma, yıkma, cinayet, talan ve soykırım eylemleri Batılı bazı yazarlar tarafından bilinçli olarak buna karşıt bir anlayışla değerlendirilmiş ve gerçekler esastan saptırılarak, sonuçta da Ermenilerin, Türklerden kaynaklanan bir soykırıma hedef oldukları varsayımına ulaşılmıştır.

Son yıllarda Türk diplomatlarına karşı düzenlenen kanlı Ermeni cinayetlerinde ısrarla vurgulanan noktalardan biri de, bu soykırımın Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından kabul edilmesi istemidir.

Bu yüzden öncelikle soykırım sözcüğünün tanımı üzerinde durmak gerekecektir. Daha önce yayınlanan Askeri Tarih Belgeleri Dergisi (Sayı : 83)'nde de değindiğimiz gibi soykırım; "silahsız ve savunmasız bir toplumun bütün bireylerinin, ayırım gözetilmeksizin, silahlı bir toplum tarafından ve planlı bir biçimde yok edilmesidir."

Ermenilerle ilgili olarak yayınlanan Dergilerle (Sayı : 81 ve 83) bu sayıda yayınlanan belgeler (Belge No : 1998, 1999, 2000, 2003, 2006, 2007, 2011, 2021, 2031 vs.) Ermenilerin Anadolu dışında ve Anadolu'da silahlı olarak devlete başkaldırdıklarına herhangi bir kuşkuya yer vermeyecek biçimde tanıklık etmektedirler.

Bu nedenle cereyan eden olaylara tek yanlı ve bir taraf olarak soykırım demek yerine, Ermenilerin başlattığı bir "İç Savaş" veya açıkça "Ayaklanma" ve buna karşı her devlet gibi Osmanlı Devleti'nin de yasal imperium (hükmetme, buyurma) yetkisini kullanarak aldığı önlemler demek, çok daha doğru ve yansız bir açıklama olur.

Çünkü; 1877 – 1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda olduğu gibi (Belge No : 2019) Birinci Dünya Savaşı'nda da, Osmanlı Devleti'ni arkadan vuracağı belgelenen (Dergi No : 83– Belge No : 1894) Ermenilere karşı, düzenin sağlanmasına ilişkin, alınan yasal önlemleri soykırım olarak nitelemek hiçbir mantık ve anlayışın kabullenemeyeceği bir olaydır.

Hatta Osmanlı yöneticileri, savaş içinde olmalarına karşın, soykırım uygulamak bir yana, memurlar ve jandarmalar Ermenilere karşı, duygusal etkilere kapılıp görevlerini kötüye kullanmasınlar diye önlemler (Belge No : 2018) almak gereğini bile duymuşlardır.

Yine Birinci Dünya Savaşı içerisinde "Tehcir Kanunu"na (x) tâbi tutulan Ermenilerin zarar görmemeleri ve mallarının gerçek değeri üzerinden satın alınarak, sahiplerine ödemede bulunulmasına ilişkin alınan önlemler (Belge No : 2024) de soykırım iddialarını yalanlayan kanıtlardır.

Hiçbir devlette azınlıkların elde edemeyecekleri mevki, makam ve imtiyazları elde eden; Hazine-i Hassa Nazırlığı'ndan, Posta-Telgraf ve Hariciye Nazırlıkları ile Londra, Lahey, Brüksel gibi önemli merkezlere büyükelçi olarak gönderilmeye varıncaya kadar devletçe en kritik görevlere atanan, yine 140 yıl Baruthane gibi son derece önemli bir kuruluşun yönetimi ellerine bırakılmış olan Ermenilere ve özellikle de bunların kadın, ihtiyar ve çocuklardan oluşan ailelerine karşı Türklerce soykırım uygulandığı iddiasını her türlü önyargı bir yana, hiçbir şekilde belgelemek ve kanıtlamak mümkün değildir.

Tersine bu sayımızdaki belgeler, barış içinde birlikte yaşadıkları Türk toplumuna ve devlete karşı Ermenilerin düşmanca eylemlerini sergilemektedir. Örneğin; savaş boyunca Ermenilerin, Osmanlı Devleti aleyhine çalıştıklarını, düşmanın hareketini kolaylaştırmak için gizli dernekler kurduklarını ve ordu gerisinde karışıklıklar çıkardıklarını saptamak (Belge No : 2002, 2004) ve böylece düşmanın, Ermenilerin isyanından yararlanıp bazı bölgeleri rahatlıkla ele geçirdiğini söylemek (Belge No : 2005) mümkündür.

(x) Tehcir Kanunu ve buna bağlı olarak koparılan soykırım iddiaları fırtınasına ilişkin, belgelerle açıklayıcı bilgi için, 83 sayılı Askeri Tarih Belgeleri Dergisi'nin, "Sunuş" yazısına bak.

O dönemde Ermenilerin düşmanla –özellikle Ruslarla– işbirliği içinde olduğu ve hatta büyük kuvvetlerle düşman saflarına katıldıkları yabancı basında da yer almıştır. (Belge No : 2006)

Anadolu'da Ermenilerin soykırıma uğradığı iddiasını hiçbir bilimsel temele ve belgeye oturtmadan dillerinden düşürmeyenlerin :

– Ermenilerin silahlandıklarını, çeşitli nitelikte bombalar imal ettiklerini ve bunları ileride kullanmak için depoladıklarını; (Belge No : 1999, 2007)

– Anadolu'nun hemen her tarafında sayısız çeteler kurup, baskın, gasp, adam öldürme gibi olayların yanı sıra bazen de asker elbisesi giyerek 500–600 kişilik gruplar halinde Türk birliklerine saldırıp şehir ve kasabaları ateşe verdiklerini; (Belge No : 2003, 2011, 2012, 2023)

– Türklere reva görülen zulüm, işkence ve adi tecavüzleri yabancıların bile dile getirdiklerini; (belge No : 1997, 2030)

– İsyan eden Ermenilerin dönemin en gelişmiş silahları olan; top, tüfek ve bombalar kullandıklarını; (Belge No : 2014, 2031)

– Anadolu'da Ermenilerden kaynaklanan mezalim sonucu yakılıp yıkılan Türk köylerinin, söndürülen ocakların, ırzına geçilerek öldürülen masum insanların sayısının vicdanları sızlatacak kadar çok olduğunu; (Belge No : 2019, 2047)

– Ermenilerin doğuda Türk halkına yönelik saldırı ve cinayetlerini önleyebilmek amacıyla Rus-Kafkas Ordusu Başkomutanı'yla Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Komutanlığı arasındaki yazışmaları; (Belge No : 2026, 2029)

– Ermeni zulmünün çok büyük boyutlara varması sonucu, Enver Paşa'nın bizzat Rus Kafkas Ordusu Başkomutanlığı'na başvurarak, önlemler alınmasını istediğini; (Belge No : 2033)

Ve belgelere dayanarak sıralamaya çalıştığımız bütün bu insanlık dışı olaylara karşın; hâlâ Anadolu'da Ermenilere karşı soykırım uygulanmıştır diyen yanlı anlayışın, gerçekleri görmesine ışık tutsun ve sağduyu sahibi insanların giderek çoğalmasına katkıda bulunsun dileğiyle elinizdeki dergiyi, ilgililerin ve kamuoyunun dikkatlerine sunuyoruz.

Dr. Yücel AKTAR
Öğ. Alb.
Gnkur. ATASE Başkanlığı
Yayım Şube Müdürü

İ Ç İ N D E K İ L E R

NO :	BELGENİN TARİHİ	Ö Z E T İ
1996	30 Kasım/1 Aralık 1914	Van'da çıkabilecek olaylarla ilgili Ermeni ileri gelenleriyle yapılan toplantı ve Rusların ilerlemesi nedeniyle halkın Bitlis'e gönderileceğine dair Van Vali Vekili Cevdet Bey'in İçişleri Bakanlığı'na gönderdiği rapor.
1997		27 Aralık 1914'te Doğu Almanya'da yaralanarak Ruslar tarafından tutsak edilen ve daha sonra Türkiye'ye kaçan Otto Fenşer adındaki Alman erinin başından geçen olaylar ve gözü ile gördüğü Ermeni mezalimi hakkında Almanca olarak yazdığı ve aynı tarihte Türkçeye çevirisi yapılan mektubu.
1998	12 Şubat 1915	Develi (Kayseri)'de bir Ermeni tarafından imal edilen bombanın patlaması ve yapanın ölmesi ile Ermenilerce silah imal edildiğine ve yapılan aramalarda özellikle Ermeni mezarlıklarında çok sayı ve miktarda barut ve silah bulunduğuna dair 5 nci Kolordu Komutanlığı'nın Milli Savunma Bakanlığı'na raporu.
1999	25 Şubat 1915	Enver Paşa'nın; Bitlis, Halep ve Dörtyol'da Ermenilerin Jandarmalara saldırmaları, Kayseri'de Ermenilerin evlerinde yapılan aramalarda çeşitli dillerde şifre grupları ve bombalar bulunması ve onların ayaklanma hazırlığı içinde bulunmaları nedeniyle bir ayaklanma halinde komutanların görev ve yetkilerini belirten emri.
2000	26 Şubat 1915	Dörtyol'da düşman gemilerine kaçan üç Ermeni ile ilgili olarak yapılan soruşturma sonunda, Türkleri öldürmek için bir kısım Ermeninin silahlandırılıp vazifelendirildikleri ve düşmanla işbirliği yaptıklarına dair Adana Valiliği'nin İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'ne telgrafı.

NO :	BELGENİN TARİHİ	ÖZETİ
2001	27 Şubat 1915	Muş ve Bitlis'te meydana gelen Ermeni olaylarının yaygınlaşmaması, düşman devletlerin karışıklıklar çıkarmak için Ermenileri kullanmak istedikleri, dolayısıyla gerekli önlemlerin alınması konusunu belirten şifre.
2002	14 Nisan 1915	Sivas'ta, Ermeni Taşnak Cemiyeti adıyla gizli bir cemiyet kurulduğu, amacının ordu gerisinde karışıklık çıkarmak ve düşman harekâtını kolaylaştırmak olduğuna dair 10 ncu Kolordu Komutanlığı tarafından Başkomutanlığa çekilen telgraf.
2003	22/23 Nisan 1915	Van'da Ermenilerin ayaklandıkları, şehri ateşe verdikleri, şehirde şiddetli çarpışmaların olduğunu bildiren Vali Cevdet Bey'in şifre çözümü.
2004	22 Mayıs 1915	Sivas, Van, Erzincan, Erzurum ve yörelerinde Ermeni Patrikliği'nin Ermenilere mezalim yapıldığına dair iddialarına karşılık, aynı bölgede tahkikat yapan komisyonun olaylar hakkında Başkumandanlığa gönderdiği rapor.
2005	24 Nisan 1915	Rusların Ermeni ayaklanmasından yararlanarak Kotor'u işgal ettiği ve İran'daki Ermeni çetelerinin de Van'da isyan eden Ermenilerin yardımıyla kente girecekleri ve alınması gereken bazı önlemlerle ilgili olarak Van Seyyar Jandarma Tümen Komutanı Kâzım Bey'in mesajı.
2006	22 Mayıs 1915	Amerika'da yayınlanan "Asparaz Gazetesi"nin Ermeni Çete Reisi Antranik'in 1.200 fedaisi ile birlikte Azerbaycan'da Rus Komutanı Çernoroyof'un Tümeni'ne katıldığını ve Amerika'daki Ermenilerden parasal yardım gördüğünü belirten haberi ile ilgi şifre çözümü.
2007	27 Mayıs 1915	Yakalanan bir Ermeni asker kaçağının Ermenilerin evlerinde ve işyerlerinde bombalar imal ettiklerine ilişkin ifadesi.

NO :	BELGENİN TARİHİ	ÖZETİ
2008	11 Haziran 1915	Yakalandıktan sonra Süryani olduğunu iddia eden, fakat komiteci olduğu anlaşılan Abraham'ın Tebriz, Aras ve Van bölgesinde bulunan Rus ve Ermeni kuvvetlerinin konuş, kuruluş ve Ermenilerin gerçek amaçlarını belirten ifadesi.
2009	29 Haziran 1915	Bir Ermeni çetesi ile Tevfik Efendi Müfrezesi arasındaki çatışmayı bildiren Erzurum Valisi'nin şifreli telgrafı.
2010	2 Temmuz 1915	Şebinkarahisar Ermenilerinin, teslim olma isteklerini bildiren mektupları ile verilen cevap hakkında Karahisar Mutasarrıflığı ve Kuvve-i Müretebe Komutanlığı'nın 3 ncü Ordu Komutanlığı'na telgrafı.
2011	20 Temmuz 1915	Ordu yöresinde toplanan 300'den fazla silahlı Ermeniyle jandarmalar arasında çarpışmalar olduğuna dair Lazistan Komutanı Avni Paşa'nın Şifre çözümü.
2012	22 Temmuz 1915	Karahisar, Ordu, Midyat ve Cizre Ermeni olayları nedeniyle alınan önlemleri Başkomutanlığa bildiren rapor.
2013	4 Ağustos 1915	Kolordu Komutanı Süleyman Faik Paşa'nın Elazığ'dan, Midyat ve dolaylarındaki Ermeni isyanının bastırılması ile ilgili 3 ncü Ordu Komutanlığı'na gönderdiği telgraf.
2014	2/3 Ağustos 1915	İsyan eden Ermenilerle ilgili olarak Sivas Valisi Muammer Bey'in telgrafı.
2015	4 Ağustos 1915	Niksar'da bir köy evine sığınan silahlı Ermeni asilerle meydana gelen çarpışmalar hakkında 10 ncu Kolordu Komutanı Pertev Bey'in yazısı.
2016	2 Eylül 1915	3 ncü Ordu Menzil Müfettişliği'nin; 89 ncu Alay veterinerinin Ermeni çetecilerine katıldığına dair 3 ncü Ordu Komutanlığı'na yazısı.

NO :	BELGENİN TARİHİ	ÖZETİ
2017	29 Eylül 1915	Urfa Mutasarrıflığı'nın; İçişleri Bakanlığı'na şehirdeki Ermeni ayaklanmasını içeren telgrafı.
2018	26 Eylül 1915	Jandarma Genel Komutanlığı'nın; Milli Savunma Bakanlığı'na Doğu Anadolu Ermenilerinin sevkleri sırasında görevlerini kötüye kullanan jandarmalar ve memurlar için gönderilen komisyon hakkındaki yazısı.
2019	3 Ekim 1915	Narman, Tortum ve yörelerinde 1877–1878 savaşından beri Ermenilerin yaptığı mezalimle ilgili Tortum Askeralma Başkanı'nın raporu.
2020	5 Ekim 1915	Urfa Mutasarrıflığı'ndan; Urfa'daki Ermeni ayaklanması ve alınacak önlemler konusunda Başkomutanlığa gönderilen rapor.
2021	1 Kasım 1915	3 ncü Ordu Komutanlığı'na; Erzurum'da Ermeni asıllı Hacı Aretoğlu Alfons'un dükkanında yapılan arama ve kazı sırasında bulunan bombalar ile ilgili Erzurum Valiliği'nin yazısı.
2022	21 Mart 1916	3 ncü Ordu Komutanlığı'nın; Başkomutanlığa Erzurum'da Ermenilerin Türkleri toplayıp bilinmeyen yerlere götürdüklerini ve mezalim yaptıklarını anlatan yazısı.
2023	3 Nisan 1916	5 nci Kolordu Askeralma Kalemi Başkanı Albay Halil Sami'nin; Milli Savunma Bakanlığı'na Akdağmadeni'nde çok sayıda silahlı Ermeninin olduğu ve mezalim yaptıklarına dair gönderdiği telgraf.
2024	15 Mart 1917	Tehcire tâbi tutulan Ermenilerin zarar görmemeleri ve mallarının gerçek değeri üzerinden satın alınarak sahiplerine ödemede bulunulmasına ilişkin 4 ncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın emri.

NO :	BELGENİN TARİHİ	ÖZETİ
2025	10 Mayıs 1917	Kafkas Ordular Grup Komutanı Ahmet İzzet Paşa'nın Başkomutanlığa, Rusların Erzincan'daki Müslümanları toplayıp Ermenilere teslim ettiklerini, birçok mezalimin meydana geldiğini ve bunun önlenmesi için siyasi girişimlerde bulunulmasını belirten yazısı.
2026	11 Aralık 1918	Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Komutanı Vehip Paşa'nın; Erzincan, Sarıkamış, Bayburt, Rize, Trabzon ve yörelerindeki Ermeni mezalimini sergileyen ve önlenmesi için Rus Kafkas Ordular Grubu Komutanı General Odişelidze'ye gönderdiği mektup.
2027	12 Şubat 1918	İşgalde kalmış bölgelerdeki Ermeni mezalimi ile ilgili 3 ncü Ordu Komutanı Vehip Mehmet Paşa'nın Başkomutanlığa gönderdiği rapor.
2028	17 Şubat 1918	3 ncü Ordu Komutanı Vehip Mehmet Paşa'nın; Ermeni mezalimi ile ilgili olarak Rus Generali Odişelidze ile Lebedinski'ye gönderdiği mektubun Başkomutanlığa gönderilen sureti.
2029	21 Şubat 1918	Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Komutanı Vehip Mehmet Paşa'nın Rus Kafkas Ordusu Komutanı General Liyötnan Odişelidze'nin devam eden ve Ermenilerden kaynaklanan mezalimle ilgili telgrafına verdiği yanıt.
2030	21 Şubat 1918	Erzincan'ın işgalinde hastalanarak orada kalmış olan Rus Yüzbaşısı Kazmiri, Rus eri Aleksandır ve Paş adındaki Rus kadınının Ermeni mezalimi hakkındaki ifadeleri.
2031	23 Şubat 1918	Mamahatun ve yöresini yakıp yıkarak top ve tüfekleri ile çekilen Ermeni asilerine karşı girişilen harekât ile ilgili 1 nci Kafkas Kolordusu Komutanı Kâzım Karabekir'in 3 ncü Ordu Komutanlığı'na gönderdiği telgraf.

NO :	BELGENİN TARİHİ	ÖZETİ
2032	23 Şubat 1918	Adilcevaz, Ahlat ve Van'da Ermenilerin saldırıları ile Türk askerleri tarafından işgal edilen Mamahatun ve yöresinde Ermenilerin yaptıkları mezalim hakkında 3 ncü Ordu Komutanlığı'nın Başkomutanlığa, Yıldırım Grup Komutanlığı'na, Dördüncü ve Altıncı Ordular Komutanlığı'na gönderdiği rapor.
2033	3 Mart 1918	Ermenilerin vahşice hareketlerinin durdurulması ile ilgili Enver Paşa'nın 3 ncü Ordu Komutanlığı aracılığıyla Rus Kafkas Ordusu Başkomutanlığı'na iletilmesini emrettiği istekleri.
2034	7 Mayıs 1918	Ermenilerin Erivan bölgesindeki Müslümanlara karşı giriştikleri mezalimi anlatan Bakû Müslüman Cemiyet-i Hayriyesi Kağızman temsilcisinin, 36 ncı Kafkas Tümeni'ne gönderdiği dilekçe.
2035		Osmanlı Devleti ile Ermeni delegeleri arasında imzalanan anlaşma maddelerine değinilerek göçmen işlerinin düzenlemesi ile ilgili 3 ncü Ordu Komutanlığı'nca Ermeni Hükümet'ine verilen muhtıra.
2036	29 Haziran 1918	Ermenilerin Erivan'da yaptıkları soykırım nedeniyle Türkiye'ye göç etmek isteyen Müslümanlara müsaade edilmesi, kalanların ise can güvenliğinin sağlanmasını isteyen 9 ncu Tümen Komutanlığı'nın 1 nci Kafkas Kolordu Komutanlığı'na yazısı.
2037	28 Haziran 1918	Şark Ordular Kumandan Vekili'nin Ermeni Meclis-i Milli Reis Vekili'ne Aleksandırpol ve Ahılkelek Ermenilerinin İslam halka yaptıkları zulümleri sergileyen yazısı.
2038	2 Kasım 1918	Ermenilerin Erivan, Nahcivan ve yörelerinde Müslümanlara karşı giriştikleri mezalimin önlenmesi için İstanbul'daki İtilâf Heyeti'nin dikkatinin çekilmesi ile ilgili 9 ncu Ordu Komutanlığı'nın, Milli Savunma Bakanlığı'na şifreli yazısı.

NO :	BELGENİN TARİHİ	ÖZETİ
2039	28 Aralık 1918	Iğdır'ın Osmanlı Ordusu'nca tahliyesi üzerine dönen Ermenilerin, Müslümanları planlı bir şekilde katliama başladıkları, bunun tarafsız hükümetler ve İtilâf Devletleri aracılığıyla önlenmesini Dışişleri Bakanlığı'ndan isteyen yazılar.
2040	4 Ocak 1919	Ermenilerin Serdarabat, Erivan ve yörelerinde yaptıkları soykırımın, işkence ve ırza geçme olaylarının İtilâf Devletleri aracılığıyla önü alınmadıkça çoğalarak sürüp gideceğine dair 9 ncu Ordu Komutanlığı'nın Milli Savunma Bakanlığı'na yazısı.
2041	6 Ocak 1919	Batum'da olan olaylar ile Rum ve Ermeni gönüllü fedailerince Türk subaylarının evlerinin basılıp yağma edildiği, dolayısıyla Batum İngiliz Komutanlığı'na kesin emirler verdirilerek üzüntülü olayların sona erdirilmesi ile ilgili 9 ncu Ordu Komutanlığı'nın Milli Savunma Bakanlığı'na yazısı.
2042	21 Ocak 1919	Arpaçay'da meydana gelen Ermeni soygunları, gasp ve öldürme olayları ile ilgili 9 ncu Ordu Komutanlığı'nın, Milli Savunma Bakanlığı'na raporu.
2043	27 Temmuz 1919	Oltu'dan Doğubayezit sınırına kadar olan cephede, Ermeniler tarafından yapılan soykırım konusunda, Erzurum İngiliz Siyasi Temsilcisi Yarbay Rawlinson'un, İstanbul'daki İngiliz Genel Karargâhı'na çektiği şifrenin, 5 nci Kolordu Komutanlığı'nca önemli maddelerini Milli Savunma Bakanlığı'na açıklayan raporu.
2044	26 Ağustos 1919	Ermeni Taşnak Cemiyeti'nin; Sarıkamış, Iğdır, Revan ve Aras bölgelerinde Müslümanları yok etmeye karar verdikleri, her türlü zulüm ve soykırımın yapıldığı; bunun Ermeni Hükümeti'nce de desteklenmesi yüzünden yaygınlaştığı ve dolayısıyla Müslümanların da karşı koyma mecburiyetinde kaldığını bildiren 10 ncu Kolordu Komutanlığı'nın Milli Savunma Bakanlığı'na raporu.

NO :	BELGENİN TARİHİ	ÖZETİ
2045	7 Mart 1920	Anadolu'daki yeni Ermeni soykırımının yalan ve uydurma olduğuna dair İstanbul'daki İtilâf Devletleri temsilcilerine ve Amiral Bristol'e çekilen resmi telgraf.
2046	7 Mart 1920	Haçin, Feke ve Adana yörelerindeki Ermeni mezalimi ve halkta doğurduğu heyecanın büyük boyutlara vardığını bildiren 3 ncü Kolordu Komutanlığı'nın İçişleri ve Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen telgrafı.
2047	23 Ekim 1920	Son bir yıl içinde Ermenilerce yakılıp yıkılan köyler, öldürülen Türkler ve yaptıkları mezalimi gösteren çizelgeler.

BELGELER

Belge No : 1996

داخلیه نظارتی

امنیت عمومی مدیریتی

شعبه‌سی

عدد ۱۲۹۰

[illegible]

[illegible]

[illegible]

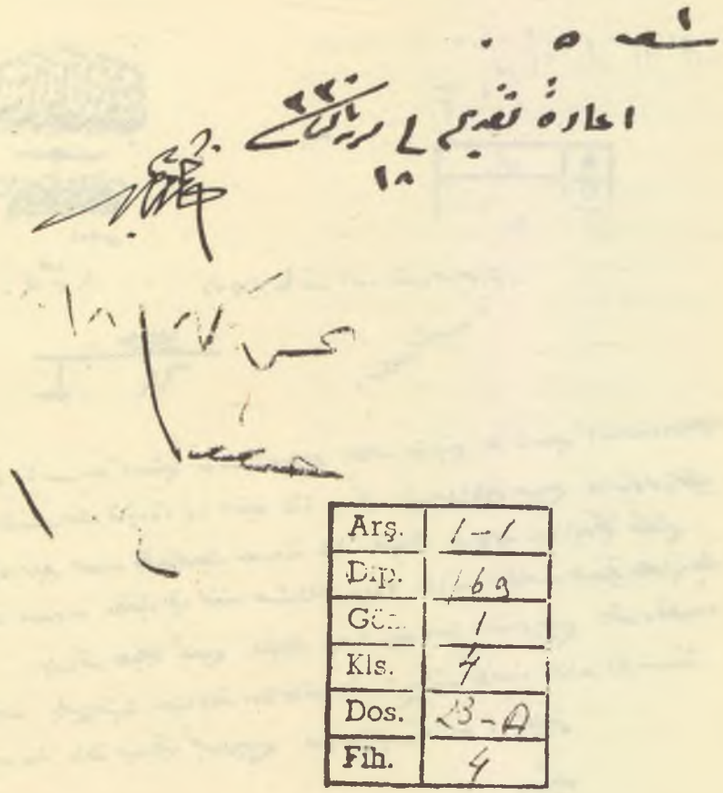

Belge No : 1996

Dahiliye Nezareti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti (Emniyet Genel Müdürlüğü)
Şubesi :
Aded : 1290

Van Vilayeti Vekâletinden Alınan Şifre Mahlulü (Çözümü)
Suretidir

"Fevkâlade müstaceldir"
(Çok ivedidir)

Ermeni rüesasıyla (ileri gelenleriyle) görüştüm. Münasip vesilelerle ahvalden (durumdan) bahsettim. Ermeni ve İslam arasında vuku bulacak bir hadisenin Memalik-i Osmaniye'deki (Osmanlı ülkesindeki) bütün Ermenileri müteessir edeceği (etkileyeceğinin) şüphesiz olduğunu bildirdim. Burası gibi muharebe-i katiyeye (muharebelerin kesin sonucuna) tesiri olmayacak mahallerde vukua (bölgelerde meydana) gelecek musademattan mütevellit (çarpışmalardan doğacak) vaziyetlerin (durumların) pek çabuk tebeddüi edeceğini (değişeceğini) anlattım. Ahali-i İslamiyesi, vaziyet-i ahire (son durum) hakkında aşairin (aşiretlerin) mübalağalı ifadatından (abartarak anlatmalarından) ürktüklerinden, hüsn-ü netice hasıl edecek icrası (iyi sonuç almanın) mümkün olamayacağını anladım. Ermenilerin bir hadise çıkarmamalarına itina ediyorum. Düşman "Kotor"dan ilerlemiş, bir kısım aşiret arz-ı itaatla (düşmana boyun eğerek) alay sancaklarını düşmana teslim etmiş olduklarından, Jandarma Fırkası (Tümeni)'nın uzun müddet müdafaa edemeyeceğini tahmin ediyorum. Aileleri Bitlis'e göndermeye başlayacağım.

17/18 Teşrinisani 330 (30 Kasım / 1 Aralık 1914)

Vali Vekili
Cevdet

Aslına mutabıktır (uygundur)
18 (1 Aralık) Minh (De)

Belge No : 1996

Mühür
(Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti)

M

4713

Şube : 1 Mahrem (Gizli)

1290

İkinci Şubeye :
Görüldükten sonra iadesi

İmza (Okunamadı)

Tercüme ettim / 18 Minh (De)
İmza (Mehmet Celal)

1. Şubeye

İadeten takdim 18 Teşrinisani 330 (1 Aralık 1914)
İmza (Kâzım Karabekir)

Tahsin Bey'e 18 Minh (De)
İmza (Hıfzı)

Arşiv No : 1/1

Dolap No : 169

Göz No : 1

Klasör No : 4

Dosya No : 23–A

Fihrist No : 4

Belge No : 1997

A	2
	1032
F	10-7

[...] دن صورت فرارم .

اسم [اودیسه] ده [...] . [قره ولی] ده آلمانیا یولنه قوجه برلی پیاده آدنیه منسوبم . کیدی بیله کانون ۱۹۱۴ ده
شرقی بوسیاده مجموع دوشه‌ک سوکر طرفنده ایدیلدم . سوکری [اودیسه] ده برخسته‌خانه‌یه کوندیلدم .
آنی‌لقنده بولنده قالدقدنصکره اطلاعیمه ملک صاغده‌سندن چند [قره‌کرسفر] یه [پیاده] کونده‌دیلدم . بوراده
مصادف‌غزه‌یه نزه مقابل‌یومیه اوده قالیله دیریلدرلدی . آچلیق و صفوقدن حرکت‌جه متأثر اولیور ایدک .
بو خصوص واقع اولدقده شکایتلرنزه محافظلرمز . آلمانلر طرفندن قرشیمه تحمل ایتمک دیه‌رک مقابله ایدیلدرلدی .
روسیه‌ک حضورنده روکوکلری بونلرلیه صاغلمز برک حرکت‌جه متأثر ایدک جرمزه قوقیورلدی . اچلیغمزه
برمقدار قوری تعیین ایدیلدرلدی . جمعاً ایکیوز کشی برباشقه‌ده بولنیوردق . باشقه‌نزه باشده اسز ضابطانمز
اقامتنه تخصیص اولنان بناده‌دی . بزمله برابر بولنان اوستریالی سوره قره‌کلرینه اشتراک ایدیلدرلدی . ... خانه ۱۹۱۵
ده ایلک دفعه اولمق‌جه قره قشتیاتیدک . وجبه قره‌مز . ... آلمانلر ضابطی . ایکی اوستریالی ضابط
نامزدی برباشچاوش‌دن عبارت بولنیوردق . جمعاً اوچ کشی ایدک . حدود قائد [اودنقوته] قصبه‌سنه کلمشدک بولنیوردق
برندن دیکلدک دیدیلدک . آره‌مزده ایلک دفعه ضابطلردن بکمسی قره‌کرلدک . اولاکلر بار . بزنام بکمدن اوزه
آیله تشریف ایدیلرلر اوزیزه آقسه ایتمیلر . طوغنه بجوق اولدقه نزاکت بقالدقده وضع‌ایتمده فنا معامله کوستریلر
محافظلرمز آکرتیلر قرباجه اوزیزه قیدیلدیلر . بزی دوکیورلردی . حبسخانه‌ده حبسخانه‌یه کوندیلدک . نظر تیه
روسیه اضطه‌ک اولیجه‌ک بزم اوزیزه چیقیلدی . بزم ایچون ده ساعت اسوردی تدارکه کلمشدک . ایلک
قوجه ایدیلدک قرشیمزده قالان استفاده‌یه آماده بولنیوردق . طالعز بو خصوصده بزه یاور اولدی . دفعه‌مزده
تسریح ایدیلدک ساعت قرشیمزه اخذ ایتدک . اهندک آلمانده دولقاندی اوزیزه کائن [آسقانه] سهانده
بولنیوردق . چیقیشمزی کوردک روسیه‌لی حقنده چیقیلدی برلطف کوستردی دقیقه دخلنده عودت ایدیلدک یاده
قرانتینه‌زه صاغده ایتدی . بوقوق قوتایدک . اولدقده‌ده تکیه قدکنده ده هیچ‌ایلرمزه طاقتدک . سکرجه‌سیاه
ترقی‌چی جمعیتلرنده ادارده برجوقلری قیز بزاروب روسیه‌یه کیتمشلردی . کیدیلرمزه قاشیمزده بیله برجمعی
معاونت ایچون مخصوص بولنیوردی . روسیه برقیصه‌ده بولنان آلمانلر دوستایرلرنده سکاکیلی بیله دخلولمقده
بلشویکلرنده تعقیب کوستریلر . بوراده قوراچون کلدک فرصت آلمنه باشلدم . عهدلی آلمانیاده اولدن بروسیه‌ده
یاموسیه ایسیلری صاقلدم . دیر روسی‌کری اولیغی دعا ایدیلدک ترنه بنم . دعاده قاعیشکدم . صادق قاصه
استانبولنه ایلک دفعه اولمق‌جه اعیانلرک ترکلره قاشو یاپدقلری حرکات غدارانه‌نک شاهدی اولدم . استانبول
جانشه اولدقده ترک نفرت اوزیزه طاشیمنده متفکر ایدیلر . برکون اول یاغور یاغدیغندن نقعیات کافی وجه
سریع بر صورتده جریان ایدیورلردی . قوزلر نفرتیه نقعات ایدیلر برلیق بونلره منفعل اولدقده قوکره قاشو
الحالده سانه باشلدی . والده‌نک صوبایی قوکلردن برینه دوره‌دقده بیاده قوکی خالی هیکله سرمک .
[صادق قاصه] ده صکره قره اوغلانه کدم . بوقصبه [صادق قاصه] دن اولوکیلرمز بلشانه‌ده‌در .
[قره اوغلانه] ده اوچیوز قالدم بوراده اعیانلرک قوکلره قاشو نصیب ایدیلدکلری حرکات غدارانه‌نک شاهد
اولدم . صاغراولیغم اولدقه صاغجی قوزلر ایدی . اعیانلرک لطفنده الی آیک دفعه اولمق قری ایتکلری . اعلانیه
کچه نه‌قیمت ایشلری آلدقدنکی کچ یوقدن برلنه‌لر اعدایدکلری یارلر دولکلری یانه یاقیلدیکلرندن . [قره اوغلانه]
اعیانلرده‌قری خلقنده بالاستفاده [ارخوم] ده کچدم . بوراده‌ده برلطفنه قالدم شهر بوخربه‌ملنده ایدی .
جامعلر کاملر حمام و ... تخریب اولنمشدی . کچه‌لر شکلنده صکره قوکلرک لیشلری جیفلری قطعیاً یوقیدی .

A	3
D	1032
F	10-8

براقام اوچ ایلده ده برلوك قزینه قسط ایتمکلیکی کوردم . قزك فریادی اوزینه ایتدردی بری حال اولیجه جانفه
وجاق قزی اولیدردی . بوده بولنان بولیسده بریه قوشوده اغلیقیتیم . بولیسی کوری اولدیریلدی قزك لوك
اولیجی احمدوقدن صکره استفاقه ایله اومورلری قالدیردی وفرنی یوقه . لوك قزی بنه ، نوکرکماندمحولیلدی
دیه مقابله ایتدی . ایرتسی کاماقونه متوجه حرکت ایتدم . یولده ده برفرمقله مشغول برطوقه لوك سیرلریه
تصادف ایتدم . بنه قولوقه دالك ایستیلر . کاماقونه ده برلوك دکانه کیتدم . وبرقاچ قولی قوشوده صاتوالدم .
مغازه یه عمی زاده بروه ایی صاطه کلدی . اوده بلی قولی قه قوشروه الدی . ودکانی قپاغی صوردی ، کلمیدی
قدی بدی ، دولی دکی اوزینه وجاق کفراچکه باشلادی . والیجی سیلاك باشی ویرمدن کیتدی . دکانی بوطالك
اکوینه دالوالیجی دیمیلك صایلیه ایتمکلك اشیانه اغای قادیه ایتمکلیکی سوردی . برقاچلوقه صکره اولومیلیه
[ایرتسوده] ، حرکت ایتدم . سونور برقاچلوق اول کرولوك جهه ده بولنان برلیمی بولینه قصه ایتمکلیکی ویمیلیکی
موضعلرنی طولاشدیغم ده بالاخره سوطرفدن کوزیله قوی مدایه بنك مقابلنده اوزینه . جمعنه مجبور اولدقجی
اکلدیک . بوده بولنان برلوك کوزیك قاچمیه سوقه اولمیان قادیه . اغیا . وجوقلری کماندایله طرفدنقی
ایلیه وکویه کی ذی قیمت اشیا سوطرفدن کماندلیمیا ایلیه . سن [ایرتسوده] ده بوزالاجی آدیه قیه اولدم .
برقاچ کون صکره ایلری قره کوله ماتور ایلدم . وبوده ایلك فرصتدن استفاده ایده رك لوك کماندك طرفنه قاچدم ،
لوك صاطه دنفرلرنی کوریلم صیغولرنی طولدیق حیات منشقانه ی بوده دخی نلری ایله وجیه کیدیم .

اصغا
اولوفنت

A	32
D	1032
F	10-9

Statement made by
Lt. Otto Fenzke aged 14 1/2 years
of Gymnasium, Berlin-Steglitz
on 27 September 1919 concerning Lieutenant
Commander Schulz, formerly in charge of
Naval Detachment Schulz and Lieutenant
Commander Schulz, formerly in charge of
Naval Detachment Schulz, now in Turkish service
at Kadikoy, Turkish Asiatic Shore.

I left my parents' home on 10 August and went to Kiel to join the Detachment Schulz. Before I was fourteen years old I had run away from home twice and had been brought back by the police. Before I was fourteen years old I had run away from home twice and had been brought back by the police. When I was in Kiel I was employed for a month in a factory making Gunners' uniforms. I was then employed for a month in a factory making Gunners' uniforms. Before I left I had saved up enough money to buy a civilian suit. Before I left I had saved up enough money to buy a civilian suit. When I was in Kiel I was employed in the Detachment Schulz. When I was in Kiel I was employed in the Detachment Schulz. Mine began at 2 o'clock in the morning. Reveille was sounded at 4 o'clock. Reveille was sounded at 4 o'clock. After breakfast we had to clean our rooms, polishing the floors and cleaning the rooms, polishing the floors and cleaning the rooms. Lunch was served at 11 o'clock. Lunch was served at 11 o'clock. Supper was served at 6 o'clock. Supper was served at 6 o'clock. Lights were extinguished at 26 Oct. at 1919. Lights were extinguished at 26 Oct. at 1919.

A 2
D 1032
F 10-10
Belge No : 1997

A X9
D 1032
F 10-11
Belge No : 1997

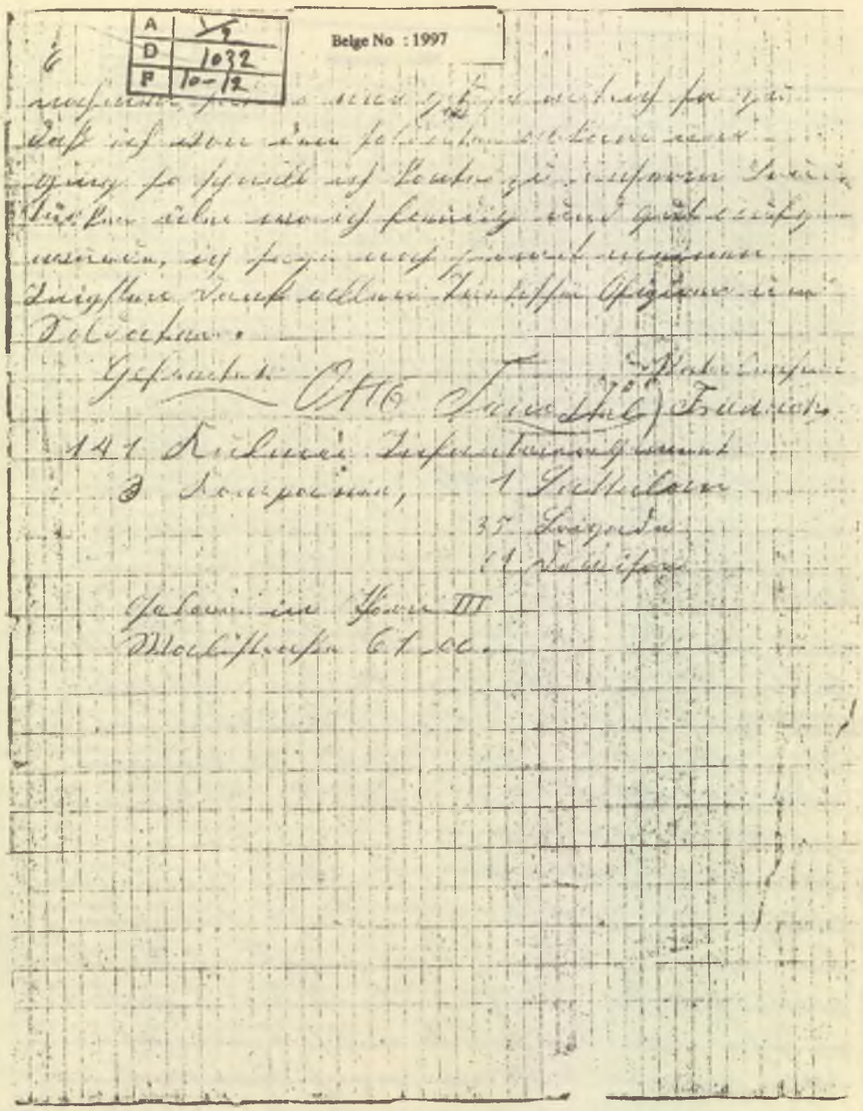

"Rusya"dan Suret-i Firarım.

İsmim "Otto Fenşer"dir. "Graddensi"de aramsaz (yerleşmiş bulunan) Yüz Kırk Birinci Piyade Alayı'na mensubum. Yirmi Yedi Kânûn (Aralık) 1914'te Şarki Prusya (Doğu Almanya)'da mecruh düşerek (yaralanarak) Ruslar tarafından esir edildim. Ruslar beni "Olbonlisk"de bir hastahaneye götürdüler. Altı hafta burada kaldıktan sonra ahval-ı sıhhiyemin müsaadesinden bahisle (sağlığımın uygun olduğunu söyleyerek) "Turkosfo" ya (Sibirya'da) gönderdiler. Burada masarif-i zaruriyemize mukabil (zorunlu ihtiyaçlarımıza karşılık) yevmiye on kapik veriyorlardı. Açlık ve soğuktan son derece müteessir oluyor idik. Bu hususta vaki olan şikâyetlerimize muhafızlarımız "Alman domuzları her şeye tahammül etmeli" diyerek mukabele ediyorlardı. Rusların hakkımızda reva gördükleri bu nâ-lâyık (layık olmayan) muameleler bizi son derece müteessir ederek sabrımızı tüketiyordu. Arkadaşlarımdan birçokları firarı tasmim (niyet) ediyorlardı. Ceman (Toplam) iki yüz kişi bir barakada bulunuyordu. Barakamızın yanında üsera zabitanın (esir subayların) ikametine tahsis olunan bina vardı. Bizimle beraber bulunan Avusturyalı üsera da firar fikrine iştirak ediyorlardı. 20 Nisan 1915'te ilk defa olarak firara teşebbüs ettik. Ve cephe-i firarımız, Romanya hududu. İki Alman zabiti, iki Avusturyalı zabit namzedi, bir başçavuş ve bir de ben olmak üzere ceman altı kişi idik. Hudutta kâin (Sınırda bulunan) "Onkoten" Kasabası'na gelmiş idik. Burada bir nehirden geçmek lazım geliyordu. Aramızda ilk defa zabitlerin geçmesi karargir oldu (kararlaştırıldı). Onlar geçtiler. Biz tam geçmek üzereyken düşman devriyeleri üzerimize ateş ettiler. Durmaya mecbur olduk. Nihayet yakalandık ve fevkalade fena muamele gördük. Muhafızlarımız ekseriyetle kırbaçla üzerimize yürüyerek bizi dövüyorlardı. Hapishaneden hapishaneye gönderildik. Nihayet Rusya İhtilali herkesin olduğu gibi bizim imdadımıza yetişti, bizim için de saat-ı istihlası (kurtuluş zamanı) tekrar gelmiş idi. İlk zuhur edecek (doğacak) fırsattan hemen istifadeye amade (hazır) bulunuyorduk. Talihimiz bu hususta bize yaver oldu. Ve firarımızı teshil edecek (kolaylaştıracak) müsait fırsatlar ihdas etti (ortaya çıktı). İhtilal esnasında Volga Nehri üzerinde kâin "Astrahan" şehrinde bulunuyorduk. Zıyık-ı maişetimizi (Geçim darlığımızı) gören Rus Hükümeti hakkımızda büyük bir lütuf gösterdi ve kasaba dahilinde amelelik ederek para kazanmamıza müsaade etti. Bu fırsatı fevt etmedik (kaçırmadık). Evvela kasabada mütemekkin (oturan) felaketzede hemşirelerimizle tanıştık. Ruslar Prusya-yı Şarki'yi hin-i istilalarında (ele geçirdikleri zaman) oradan birçok genç kız beraber alıp Rusya'ya getirmişlerdi. Yekdigerimize (Birbirimize) karşı pek büyük bir hiss-i muavenet ile mütehassis bulunuyorduk (yardım duygusu içinde idik). Ruslar bu kasabada bulunan Alman ve Rus esirlerinden seksen kişiyi ben de dahil olmak üzere çalışmak üzere Tiflis'e gönderdiler. Burada firar için tekrar fırsat aramaya başladım. An-asıl (Aslında) Almanyalı olan bir Rustan pasosuyla elbiselerini satın

aldım. Ve bir Rus askeri olduğumu iddia ederek trene bindim. Ve Sarıkamış'a geldim. Sarıkamış İstasyonu'nda ilk defa olarak Ermenilerin Türklere karşı yaptıkları harekât-ı gaddaranenin (acımasızca hareketlerinin) şahidi oldum. İstasyon civarında on kadar Türk neferi (eri) odun taşımakla meşgul idiler. Bir gün evvel yağmur yağdığından nakliyat kâfi derecede (yeterince) seri bir surette cereyan edemiyordu. Türk neferlerine nezaret eden bir Ermeni bundan münfail olarak (dolayı) Türklere karşı itale-i lisana (küfretmeye) başladı. Ve elindeki sopayı Türklerden birine vurarak biçare Türkü hâk-i helake serdi (şehit etti). Sarıkamış'tan sonra Karaurgan'a geldim. Bu kasaba Sarıkamış'tan otuz kilometre bu'd mesafededir (uzaklıktadır). Karaurgan'da üç gün kaldım. Burada Ermenilerin Türklere karşı takip edegeldikleri harekât-ı gaddaranenin şahidi oldum. Misafir olduğum evin sahibi Türk idi. Ermenilerin haftada en az iki defa evlerini taharri ettiklerini (aradıklarını), ellerine geçen zi-kıymet (değerli) eşyaları aldıkları gibi hiç yoktan bahaneler ihdasıyla (uydurarak) kendilerini dövdüklerini yana yakıla anlattılar. Karaurgan'dan itibaren dekovil hattından bilistifade Erzurum'a geldim. Burada da bir hafta kaldım. Şehir bir harabe halinde idi. Camiler kâmilen (tümüyle) hamam ve ambara tahvil olunmuş idi (çevrilmişti). Gece saat sekizden sonra Türklerin dışarıya çıkmaları katiyen men edilmiştir.

Bir akşam üç Ermeninin de bir Türk kızına fiil-i şeni tasallut (alçakça tecavüz) ettiklerini gördüm. Kızın feryadı üzerine Ermenilerden biri hamil olduğu (taşıdığı) bıçakla derhal kızı öldürdü. Civarda bulunan polislerden birine koşarak ihbar-ı keyfiyet ettim (Durumu bildirdim). Polis geldi öldürülen kızın Türk olduğunu anladıktan sonra istihfafkârane (küçümseyerek) omuzlarını kaldırdı ve zararı yok Türk kızıymış, Türkler kâmilen mahvolmalıdır diye mukabele etti. Erzurum'dan Mamahatun'a müteveccihen (doğru) hareket ettim. Yolda taş kırmakla meşgul birçok Türk esirlerine tesadüf ettim. Benden tütün ve ekmek istediler. Mamahatun'da bir Türk dükkânına gittim. Ve birkaç kutu konserve satın aldım. Mağazaya aynı zamanda bir de Ermeni zabit geldi. On iki kutu kadar konserve aldı. Ve dükkâncıdan fiyatını sordu, dükkâncının yirmi yedi rubli demesi üzerine derhal küfür etmeye başladı. Ve aldığı şeylerin parasını vermeden gitti. Dükkâncı bu halin ekseriyetle vaki olduğu ve Ermenilerin mübayaa ettikleri (aldıkları) eşyanın esmanını tediye etmediklerini (fiyatını ödemediklerini) söyledi. Birkaç gün sonra otomobille İrşensun'a hareket ettim. Şoför birkaç gün evvel Kürtlerin cephede bulunan bir Ermeni taburuna taarruz ettiklerini ve Ermenileri bidayette (başlangıçta) mevzilerinden tard etmişlerse de bilahara Ruslar tarafından gönderilen kuva-yı imdadiyenin, mukabil (karşı) taarruzu üzerine ricate (çekilmeye) mecbur olduklarını anlattı. Civarda bulunan bir Türk köyünün kaçmaya muvaffak olamayan kadın, ihtiyar ve çocukları kâmilen Ermeniler tarafından katledilmiş ve köydeki zi-kıymet eşya Ruslar tarafından kâmilen yağma edilmiş. İreşenson'da Yüz Elli Üçüncü Alay'a kaydolundum. Birkaç gün sonra ileri kara-

kola memur edildim. Ve burada ilk fırsattan istifade ederek Türklerin tarafına kaçtım. Türk zabit ve neferlerinden gördüğüm hüsnü kabulden (iyi davranışlardan) dolayı hissiyat-ı minmetkâranemi (minnet duygularımı) burada dahi tekrarı en büyük vecibe addederim.

İmza
Otto Fenşe

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 178
Göz No : 1
Klasör No : 373
Dosya No : 1484
Fihrist No : 10–7

Belge No : 1998

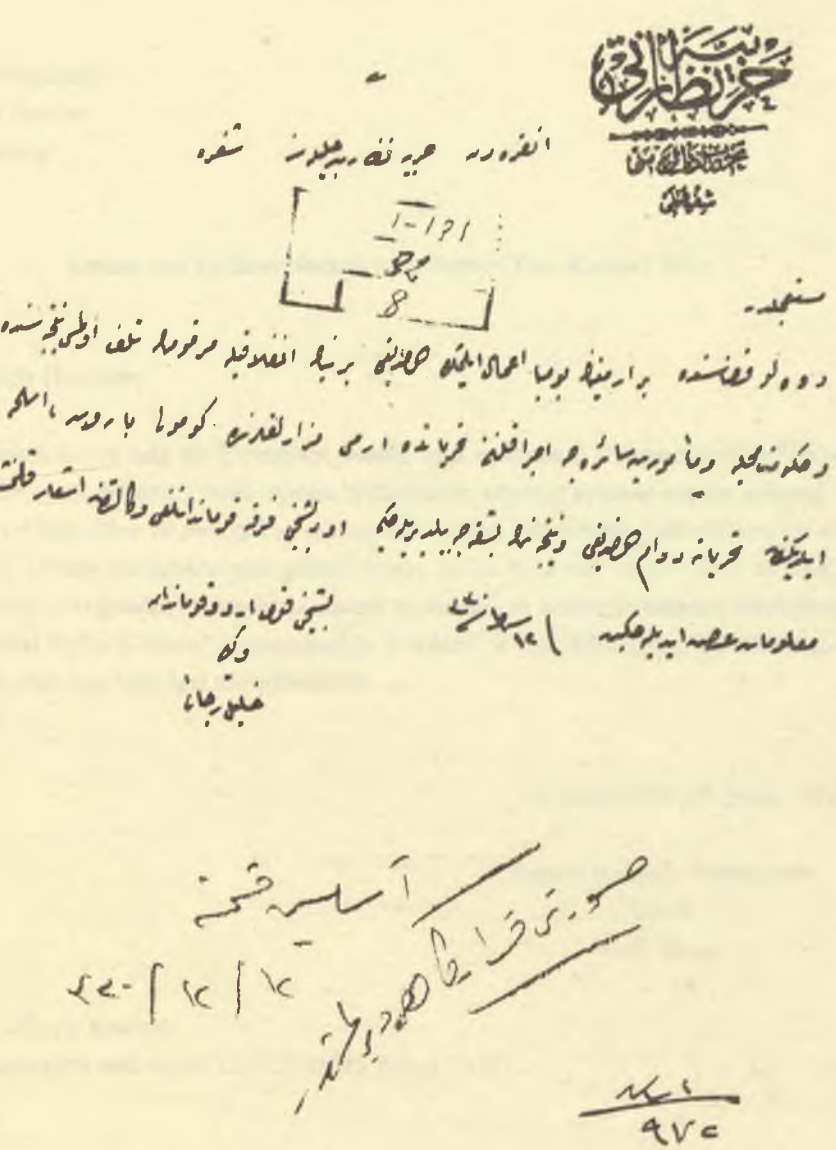

Belge No : 1998

Harbiye Nezareti
Tahrirat Dairesi
Şifre Kalemi

Ankara'dan Harbiye Nezaret-i Celilesine (Yüce Katına) Şifre

Müstaceldir (İvedidir)

Develi Kazası'nda bir Ermeninin bomba imal eylemekte olduğu birinin infilakıyla merkumun (adı geçenin) telef olması neticesinde tezahür eylemiş (açığa çıkmış) ve Hükümet-i Mahalliye ve memurin-i sairece icra kılınan taharriyatta (görevlilerce yapılan aramada) Ermeni mezarlıklarında gömülü barut, esliha (silahlar) vesaire zuhur eylediğinden (ortaya çıktığından) taharriyata devam olunduğu ve neticenin başkaca bildirileceği On Beşinci Fırka (Tümen) Kumandanlığı Vekâleti'ne işar kılınmıştır, (bildirilmiştir). Alınacak malumat (bilgiler) arz edilecektir.

12 Şubat 330 (25 Şubat 1915)

Beşinci Kolordu Kumandanı
Vekili
Halil Recai

Asayiş Kısmına
Sureti karargâha verilmiştir 12.12.330 (25 Şubat 1915)

Esas
972

Arşiv No : 1–131
Dolap No : 219
Göz No : 2
Klasör No : 2287
Dosya No : 12
Fihrist No : 8

Belge No : 1999

ارکان حربیه ریاستی

۱ شعبه

نومرو ۸۶۸۷

استانبول
۲۴-۱۲-۲۴

مستقل اناطولیه قومندانلغی

A	۱-اول
D	[illegible]
F	۹

بلیسه بعضاً رمی اختصار دیورلیمیه و بعضاً رمی عسکر قرایلری متفاوتدر مسلول ایلیه ، خلیده دوز بولنده ارمنیلر طرفنده عسکر وتاندارمه تجاوز وقوعبولمه دیغی تجاهده ارمی اولرنده کلیلمی توصیه قرارلشمشدر . روسلر وایمچ شهرنده عربی بولنمشدر . بودخاچ حالنه مهم اطلاعات برابر رکندز قوقه ده تحقق داخلنده براختیار تشبثاتی حاضرلانمقده دولتمز ایکنجی . باز عدد آتیده کی مواد تبلیغ وتعمیم لزوم کوسترلدی :

۱ـ ایچ اغراد کرک سیاسی دولرده وکرک سیاسی وثابت تاندارملرده قطعیاً خدمات مسلحه قبولنمیجکدر وقومانلر دخی بونلری قبول ایتمیه جقدر .

۲ـ اردو وقولار وقومانلری وقولار اردو وفرق قومانلرنه وکیلاری وموقع قومانلرنده هانکی طرفده هرهانکی برصورتله امر حکومته مخالفت وسلاحه تجاوز ومقاومت کوسترلرسه درعقب قواد عسکریه ایله اک شدتلی صورتده تأدیبات یاپیلمقدر ومقاومتلری باسلدیغی زمان اعدام ایدیلمه لازمدر . کذلک قومانلر لزوم کوردکلری یرده درحال اداره عرفیه اعلانده صلاحیتدارلرلر .

۳ـ هر یرده متجمع ومتیقظ بولنمقده برابر بالفعل تجاوز امارتی کوردکلری برلرده هاهلری نهیه ایچاب تحقیقات اجتماعیه ایله تحقیقات اجتماعیه ایله بونلرک اطاعت وصداقت تأیرلری اولدقلری فرقه کوریلدکی قدر تقویه ایلمک واهالی یاسه دوشورمک عصیان سوقه ایلمالیدر .

۴ـ عمومی حال سفربری سیله مداخله واسایش تعاونه بر تجدید سعی جهت عسکریه ایله اولمقده دعی العموم مأمورین ملکیه بوسائله قومانلرنده مراجعت ایدرلر . بالکز استانبول ولایتی مأموریه ملکیه اسایش مصلحه امور وتدابیر اجرایه قرارگاه عمومیه مراجعت ایده جکدرلر .

۵ـ آسایش مصلحه امور اجرایه ایچون دوردخاردو وعراده منطقه لرنده اک یوک صلاحیتدار قومانلریدر . بونی وانکارده منطقه لرنده بو امور اجرایه اک یوک مرجع قولار وقومانلریدر . بو قولار وقومانلری باسه قومانلرنده وکالتیله بلیدارده قومانلرنده مصلحه ایدرلر .

۶ـ ایچون دوردخاردو قومانلرنده تحت تعقیبات اجرایه نه تابع نظر واتخاذ اتیه تابع درعقب باسه قومانلرنه وکالتیله بلیدارده کلیه .

بوامر ، بنجی ، ایکنجی ، دردنجی وعراده مأمورین قومانلرنه تبلیغ ایدیلمشدر .

باسه قومانلرنده
وکیلی

بنجی ، ایکنجی ، دردنجی وعراده مأمورین قومانلرنه تبلیغ ایدیلمشدر .

وجوه دراجه نظارتلری محاکمات مدیریتی مستقل اناطولیه قومندانلغی اردو دائره سنه قومندانلرنه تبلیغ ایلمشدر .

۹۸۱
۱۴

Belge No : 1999

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlık Vekâleti
Erkân-ı Harbiye Riyâseti

İstanbul
12.12.330 (25 Şubat 1915)

Şube : 1
Numro : 8682
Mahremdir (Gizlidir)

Müstakil Asayiş Kısmına

Bitlis'te bazı Ermeni eşkiyası zuhur etmiş (ortaya çıkmış) ve bazı Ermeni asker firarileri şekâvete sülûk eylemiş (eşkiyalığa başlamış), Halep'te, Dörtyol'da Ermeniler tarafından asker ve jandarmaya tecavüz vuku bulmuş ve Kayseri Sancağı'nda Ermeni evlerinde külliyetli bombalar, Fransızca, Rusça ve Ermenice şifre grupları bulunmuştur. Bu vekayi (olaylar) halen mühim olmamakla beraber düşmanlarımız tarafından memleket dahilinde bir ihtilal teşebbüsatı hazırlandığına delalet (tanıklık) etmektedir. Binaenaleyh atideki mevaddın (aşağıdaki maddelerin) yeniden tebliğ ve tamimine lüzum görüldü :

1. Ermeni efrat (erler) gerek seyyar ordularda ve gerek seyyar ve sabit jandarmalarda katiyen hidemat-ı müsellahada (kesinlikle silahlı hizmetlerde) kullanılmayacaklar ve kumandanlar ve karargâhın maiyyet ve dairelerinde dahi istihdam olunamayacaklardır.

2. Ordu ve kolordu kumandanları ve kolordu ve fırka (tümen) kumandan vekilleri ve mevki kumandanları ahali tarafından herhangi bir suretle evamir-i hükümete (hükümet emirlerine) muhalefet ve silahla tecavüz ve mukavemet görürlerse derakap (hemen) kuvva-yı askeriyeyle (askeri kuvvetlerle) en şiddetli surette tedibat yapmaya (bastırmaya) ve tecavüz ve mukavemeti esasından imha etmeye mezun (yetkili) ve mecburdurlar. Kezalik (Yine) kumandanlar lüzum gördükleri yerde derhal idare-i örfiye (sıkıyönetim) ilanına da selahiyatdardırlar (yetkilidirler).

3. Her yerde mutabassır ve müteyakkız (dikkatli ve uyanık) bulunulmakla beraber bilfiil tecavüz emaratı (belirtileri) görülmeyen yerlerde ahaliyi tedhiş edecek (halkı korkutacak) tazyikattan içtinap olunmalıdır (baskılardan çekinilmelidir). Bu suretle itaat ve sadakattan ayrılmamış olanların zarar görmeyecekleri kanaati takviye edilmeli (kuvvetlendirilmeli) ve ahaliyi yese (ümitsizliğe) düşürerek isyana sevk eylememelidir.

4. Umumi hal-i seferberi (Genel seferberlik) sebebiyle müdafaa ve asayişe taalluk eden (dair) bilcümle mesail cihet-i askeriyyeye (bütün sorunlar silahlı kuvvetlere) ait olduğundan, alelumum (genellikle) memurin-i mülkiye (sivil yöneticiler) bu mesailde kumandanlara müracaat ederler. Yalnız İstanbul Vilayeti memurin-i mülkiyesi asayişe müteallik umur ve tedabir (işler ve önlemler) için Karargâh-ı Umumiye (Genel Komutanlığa) müracaat edeceklerdir.

5. Asayişe müteallik umur için Üçüncü ve Dördüncü Ordu ve Irak mıntıkalarında en büyük merci ordu kumandanlarıdır. Birinci ve İkinci Ordu mıntıkalarında bu umur için en büyük merci kolordu kumandanlarıdır. İş bu kolordu kumandanları Başkumandanlık Vekâleti'yle beraber ordu kumandanlarına da malumat verirler.

6. Üçüncü ve Dördüncü Ordu Kumandanları muhtemel takibat için ne tedabir tasavvur ve ittihaz ettiklerini (önlemler düşünüp ve uyguladıklarını) derhal Başkumandanlık Vekâleti'ne bildireceklerdir.
Bu emir :

Birinci, İkinci, Üçüncü, Dördüncü ve Irak ve Havalisi Kumandanlıklarıyla; Birinci, İkinci, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Kolordu Kumandanlıklarına ve Harbiye ve Dahiliye Nezaretleriyle, Muhakemat Müdüriyeti'ne, Müstakil Asayiş Kısmı'na, Ordu Dairesi'ne, Umum Jandarma Kumandanlığı'na tebliğ edilmiştir.

Asayiş
981

14 Şubat 330 (27 Şubat 1915)

Başkumandan Vekili
Enver

Arşiv No : 1–31
Dolap No : 219
Göz No : 2
Klasör No : 2287
Dosya No : 12
Fihrist No : 9

Dahiliye Nezareti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
Şubesi

Adana Vilayeti'nden varid olan (gelen) 13 Şubat 330 (26 Şubat 1915) tarihli şifre telgrafname suretidir.

30 Kânûnusani 330 (12 Şubat 1915) tarihinde Dörtyol mıntıkasında Adanalı Mekteb Muallimi Abraham ve Dörtyollu Artin ve Bedros namında üç Ermeni düşman gemisine firar eylemiş idi. Bunun üzerine Erzi'ye gittim. Tedabir-i Lâzime ittihaz (Gerekli önlemleri alıp) ve lazım gelenlere evamir-i mukteziye ita eyledim (gereken emirleri verdim). 11 Şubat 330 (24 Şubat 1915) tarihinde yine o cihetlerde sazlık içinde deniz kenarında devriye efradımız (erlerimiz) tarafından Dörtyollu Agop isminde birisi derdest edildi (ele geçirildi). Merkumun (Adı geçenin) ifadesi, isimlerini tayin ettiği eşhasın içtimaları (kişilerin toplatılmaları) neticesi üzerine, Türkiye'de rahatları olmadığını ve ufak bir kuvvetle de geldiklerinde kendilerinin müsellah ve müheyya (silahlı ve hazır) oldıklarını ve nice Türkleri katliâm edeceklerini (öldüreceklerini) ve havali-i mezkuredeki (adı geçen bölgedeki) askerin kuvvet ve sairesi, topu bulunmadığını, düşman zırhlısına firar ederek ihbar eylemek vazifesiyle sevk edildikleri merkezindedir. Bu babda methâldar (Bu işte parmağı olan) ve şüpheli kesan (kişiler) tevkif edilmekle beraber, tedabir-i lâzime ittihaz edildi. 12 Şubat 330 (25 Şubat 1915)'da yine mezkur mıntıkada İskenderun'a giden şimendifer yolunun otuz dördüncü kilometresinin ilerisinde Azirli Karyesi'nin Piyas cihetinde deniz kenarındaki sazlık içinde devriye efradımız tarafından helyosta (pırıldak) işaretine mahsus, iki tarafında ortası kırmızı bir camlı bir aynanın bulunduğu Kaymakamlığın işarından (yazısından) anlaşılıyor. Bunun üzerine Osmaniye'de bulunan Jandarma Alay Kumandanı Avni Bey'e telefonla evamir-i lazimeyi verip Erzin'deki mıntıka kumandanına da telefonla tebligatta bulundum. O mıntıkada hiçbir Ermeni kalmamak üzere Dörtyol'daki Ermenilerin kâmilen (hepsinin) Osmaniye, Ceyhan, Adana'ya sevkleri lüzumunu bildirdim. Haçin Kazası'nda Hınçak Komitesi tarafından yine Hükümet aleyhine kıyama (isyana) daveti havi (içeren), duvarlara yapıştırılan kâğıtlar üzerine tevkif edilenlerin hemen divan-ı harbe (sıkıyönetim mahkemesine) sevk olunmak üzere merkez vilayete gönderilmeleri ve mahallince ona göre tedabir ittihazı lüzumunu cevaben yazdığımı berayı malumat (bilgi için) arz eylerim.

Arşiv No : 1/1
Dolap No : 101
Göz No : 2
Klasör No : 13
Dosya No : 63
Fihrist No : 2

Dahiliye Nezareti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
Şubesi :
Aded : 168 Mahrem (Gizli)

Ordu-yu Hümayun Başkumandanlığı Vekâlet-i Celilesine (Yüce Katına)
Mahremdir (Gizlidir)

Melfuf (Ek) : 1

Devletlu Efendim Hazretleri

Dörtyol Ermenileri hakkında Adana Vilayeti'nden alınan 13 Şubat 330 (26 Şubat 1915) tarihli telgrafnâmenin sureti manzuru âlileri buyurulmak (yüksek görüşlerine sunulmak) üzere leffen (ekte) takdim kılınmış olmakla (sunulduğundan) olbapta emru ferman hazret-i menleh-ül emrindir (bu konuda yetki emir sahibinindir).

12 Rebiyülahir 333 / 14 Şubat 330 (27 Şubat 1915)
Dahiliye Nazırı
İmza (Talat)

M
8727

15 (28) Minh (De) M–A–1

Tevkif edilenler hakkında pek ciddi tedabir ittihaz edilmesi için ısrar edilmelidir — 1 Şube / 15 (28) Minh (De)

2 kısım a 15–12–C

M
1. Şube
3502

Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na yazalım

Arşiv No : 1/1
Dolap No : 101
Göz No : 2
Klasör No : 13
Dosya No : 63
Fihrist No : 2–1

Belge No : 2001

A	1-3621
D	A
F	2-23

Belge No : 2001

Ordu Kumandanlığı
Aded

Hasankale
14.12.330 (27 Şubat 1915)

Dersaadet (İstanbul)'te Başkumandanlık Vekâletine "Şifre"

C/ 13.12.330 (26 Şubat 1915) ve 53610 şifre.

1. İlk Ermeni vakası Muş kurbunda (yakınında) elli neferlik bir çetenin müsademesiyle (çatışmasıyla) başladı. Ordu, bu hadisenin mevzii (bölgesel) kalmayacağını nazar-ı dikkate alarak, vilayetlerin kuvvete ihtiyacını istifsar (öğrenmek) ve mütebassırane (dikkatli) hareketle hadisatı vukuundan (oluşundan) evvel haber alarak, hudusuna (çıkmasına) meydan vermemeyi ve hudusunda kemal-i adaletle; fakat, sürat ve şiddet-i katiyye ile ezip (kesin şekilde bastırıp) mesele şeklini almasına ve tevsi-i daire etmesine (genişlemesine) meydan verilmemesine itina olunmasını tavsiye etti. Ve Loç Seyyar Jandarma Taburu'nu Van Vilayeti'nin emrine verdi.

2. Müteakiben (Ardından) Bitlis Vilayeti'nde daha birkaç mahalde (yerde) vekayi tekevvün ettiyse de (olaylar olduysa da) derhal ezildi (bastırıldı). Ordu sabit jandarmaların kuvvetini hadd-i lazımına (gerektiği) kadar takviyeye ve sahra ordusundaki seyyar jandarmaları vilayetlerine iade ve devair-i askeriye (askeri dairelerin) mevcutlarını takviyeye karar ve emir verdi.

Yazıldı / 15 Şubat 330 (28 Şubat 1915)
İmza (M. Baki)

Erzurum, Trabzon, Sivas, Harput, Bitlis,
Van, Diyarbakır Valiliklerine "Şifre"

1. Bitlis Vilayeti'nin birkaç mahallinde zuhur etmiş (ortaya çıkmış) fakat, mesele şeklini almasına ve tevsiine (yayılmasına) meydan verilmeden ezilmiş (bastırılmış) olan Ermeni hadisat-ı kıyamiyesinden (ayaklanmasından) başka Halep'te, Dörtyol'da Ermenilerin asker ve jandarmalara tecavüz ettikleri ve Kayseri Sancağı'nda Ermeni evlerinde külliyetli bombalar ve Fransızca, Rusça, Ermenice şifre grupları bulunduğu Başkumandanlık Vekâleti'nden bildirildi.

2. Muhasım (Düşman) hükümetlerin memleketimizde şuriş ikaina (karışıklık çıkarmalarına) maddi manevi sarf-ı kuvvet etmekte ve bu havali için Ermenilerle bazı bedbaht Kürtleri vasıta ittihaz ettikleri (tasarladıkları) anlaşılmaktadır.

3. Hükümetin menafii (çıkarları), harici düşmanla uğraşan ordunun faydası, bu gibi vekayiin hudusundan (olayların çıkmasından) evvel haber alınarak, kemal-i basiret (sağduyu) ve adaletle men'inde (önlenmesinde) veya tekevvün-ü vekayi (olayların oluşumu) halinde kemal-i sürat ve şiddetle ezip, (bastırıp) hadisatın mesele şeklini almasına ve tevessü etmesine (yayılmasına) meydan verilmemesindedir. Bu babda (konuda) Başkumandanlık Vekâleti'nden mevrud (gelen) şifrenin bervech-i âti (aşağıda) birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci maddelerinin meriyet-i ahkâmına (geçerliliğine) gayet itina olunacaktır.

2 ..... 3 ..... 4 ..... 5 ..... aynen yazılacak.

4. İş bu emir Erzurum, Trabzon, Sivas, Harput, Bitlis, Van, Diyarbekir Valilikleriyle Dokuzuncu, Onuncu, On Birinci Kolordu Kumandanlıklarına ve Vekâletlerine; İkinci Nizamiye, Üçüncü İhtiyat Süvari Fırkası (Tümeni) Kumandanlıklarına; Beşinci Kuvve-i Seferiyye Kumandanlığı'na; Mevki-i Müstahkem Kumandanlığı'na; Menzil Müfettişliği'ne şifreli telgrafla tebliğ olunmuştur.

İmza (Vasıf)

Kuvve-i Seferiyye'ye şifremiz olmadığından yazılmadı. Tahrirat yazıldı.
İmza (okunamadı)

Yazdım.

16.12.330 (29 Şubat 1915) İmza (Okunamadı)

Arşiv No : 4–3671

Dolap No : 231

Göz No : 2

Klasör No : 2820

Dosya No : 69

Fihrist No : 2–23

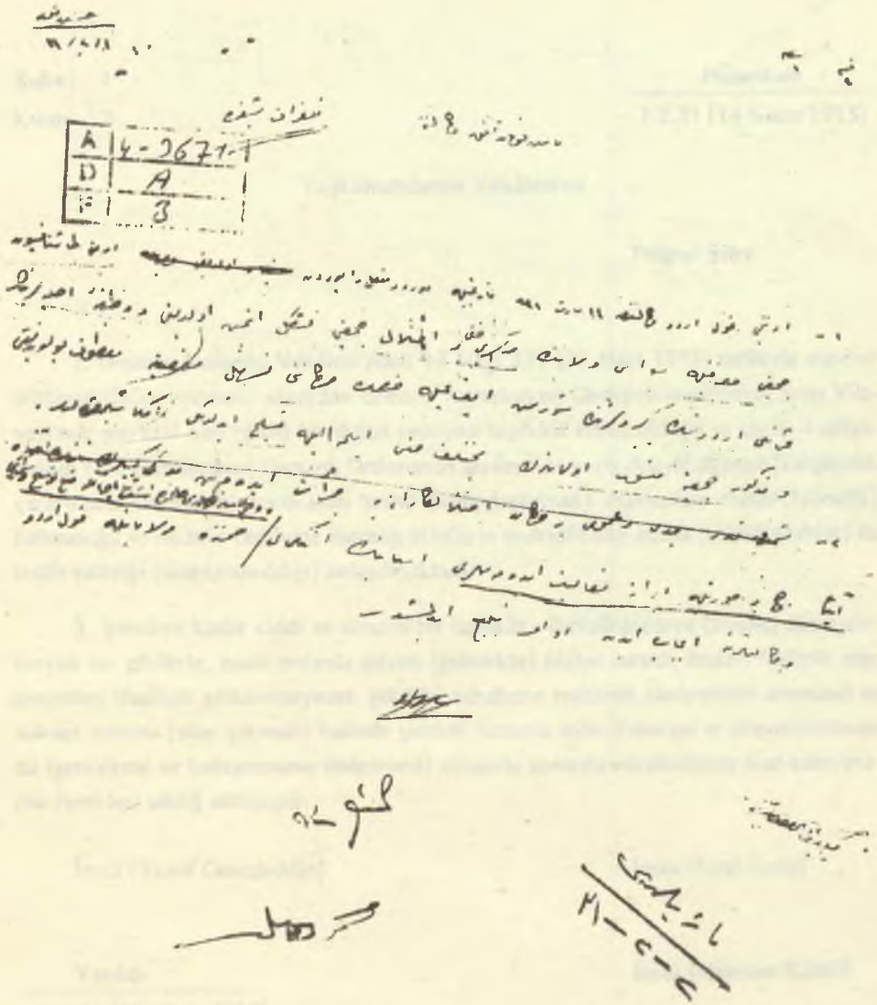

Belge No : 2002

Şube : 1
Kısım : 2

Hasankale
1.2.31 (14 Nisan 1915)

Başkumandanlık Vekâleti'ne

Telgraf Şifre

1. Onuncu Kolordu Vekâleti'nden 14 Mart 331 (27 Mart 1915) tarihiyle mevrud mufassal (gelen ayrıntılı) rapordan Ermeni Taşnaksiyon Cemiyeti marifetiyle Sıvas Vilayeti'nde merkezi hafi (gizli) bir ihtilal cemiyeti teşekkül etmiş olduğu ve vazife-i asliyelerinin (asıl görevlerinin) Osmanlı Ordusunun gerilerinde şuriş ikaiyle hasmın (kargaşalık çıkarmakla düşmanın) harekâtını teshil (kolaylaştırmak) maksadına matuf (yönelik) bulunduğu ve mezkûr cemiyete mensup olanların muhtelif cins esliha (çeşitli silahlar) ile teslih edildiği (silahlandırıldığı) anlaşılmaktadır.

2. Şimdiye kadar ciddi ve umumi bir harekât-ı ihtilalkâraneye (isyana) cüret edemeyen bu gibilerin, nazik anlarda atiyen (gelecekte) hiçbir suretle ibraz-ı faaliyet edememeleri (faaliyet gösteremeyecek şekilde) esbabının istikmalı (önlemlerin alınması) ve vukuat zuhuru (olay çıkması) halinde şiddetli icraatla men-ü tevessü ve sirayeti zımnında (genişleme ve bulaşmasının önlenmesi) vilayatla kolordu vekâletlerine icap eden evamir (emirler) tebliğ edilmiştir.

İmza (Yusuf Cemaleddin)

İmza (İzzet Sami)

İmza (Mahmut Kâmil)

Yazıldı
2.2.31 (15 Nisan 1915)

Arşiv No : 4–3671
Dolap No : 231
Göz No : 2
Klasör No : 2820
Dosya No : A–69
Fihrist No : 3

Belge No : 2003

[illegible]

[illegible] / ٢ / [illegible]

[illegible]

[illegible] 2006

[illegible]

[illegible] شده دوام ایتدی . [illegible] اولندیغی وجهله قصبه هم
ایچون قریه جه شهادت وکوچیدیلن اوزره انتخاب اولندیغی اعلان اولنمشدر
و ۷۰۰ قدر تخمینه ایچون ایچ شهد اختیار ایدیلدیغی بالذات اوغراشمق
اوزره قلعه یه کیتدم و نه زوللالی نه نالیس افندی راداجه دکلدی
[illegible] دبانده بیلیشدی برتاپ کرنده برعاصیلر اوغراشمه اوزره بولوندی
خاص حقده بتون غیرتله رغماً خانلر داخلنده محفوظ سیر بایاه دیه زیاده فعالیت
کوستردیلر قصبه نک هم برفسنه اتسه ورنه عاصیلر اشتباه ایتدکلری
مسلمانلر عمومنده حیقاره رحم ایتملرینک شکر اولمدی مع هذا الوافدین
قوت کلمه باشلادیغی رجا شدتله تقاضا ایدیورز .

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Belge No : 2004

Hasankale

9.12.31 (22 Mayıs 1915)

Başkumandanlık Vekâletine

"Şifre"

26.1.31 (8 Nisan 1915)

Ermeni Patrikliği'nin müddeiyatı (iddiaları) hakkında tahkikat icra edildi. Bişare Çeto gönüllü olarak Azerbaycan'a gitmiş ve üç ay evvel şehit olmuştur. Mehmet Emin ise Azerbaycan'a giderken Ermenilerin pususuna uğramış ve elyevm (bugün) hanesinde oturmakta bulunmuştur. Van Vilayeti dahilinde hiçbir karye (köy) kâhyası jandarmalar tarafından katledilmemiştir. Bir çocuğun öldürüldüğü iddia olunan Zifo namında bir karyenin vücudu yoktur. Tercan muteberanından (ileri gelenlerinden) üç Ermeni'nin katli ve Bayburt'ta da silah toplamak bahanesiyle Ermeniler hakkında her türlü taaddiyat (düşmanlıklar) ve tazyikat icrası (baskılar yapılması) ve para taleb edilmiş olması meselesi Bekir Sıtkı Bey kumandasındaki gönüllü taburunun nahiye müdürü ile birlikte Bayburt'un Pülür Nahiyesi'nde üç dört köyde taharriyat (arama) icra ederek 52 silah müsadere edilmiş olmasından münfail (gücenmiş) olan ahalinin isnadatından (iftiralarından) ibarettir. Suşehri'nin Pörek Karyesi (köyü) Ermenileri de 12 Şubat'ta (25 Şubat 1915) oradan geçen gönüllü ve gayrı müsellah (silahsız) efrada tecavüz ve vilayetten gönderilen kuvve-i tedibiyeye (güvenlik kuvvetlerine) de ateş ederek iki kişinin mecruhiyetine (yaralanmasına) sebebiyet vermişler ve bittabi müfreze tarafından mukabele ile tenkil (uzaklaştırılarak) ve karyeden 139 tüfenk, 95 asker firarisi, 25 maznun (zanlı) elde edilmiştir. Binaenaleyh müddeiyat-ı sairede (diğer iddialarda) bu gibi hakikatin muhalif-i ekazip ve tasniatdan (yalan ve uydurmadan) mürekkep (oluşan) ve Hükümete isnad-ı mesuliyet (suç yükleme) emelinden münbais olduğu (ileri geldiği) anlaşılmış ve binaenaleyh Patrik Efendi'nin istihbaratı sıhhate gayrı makrun bulunmuştur (doğruya yakın bulunmamıştır).

Elyevm Ermeniler, Sıvas Vilayeti'nde kısmen ve Van Vilayeti'nde tamamen hal-i isyan ve kıyamda (ayaklanmada) bulunmaktadırlar. Diğer vilayettekilerin de vakt-i münasibde (uygun zamanda) bunlara piyrev olacakları (uyacakları) tabiidir. Vilayat-ı mezkûreden (adı geçen illerden) ve taraf-ı aciziden vekâyi-i yevmiye (tarafımdan günlük olaylar) hakkında takdim olunan telgrafnâmeler Ermenilerin iddia ettikleri veçhile mu-

kabele-i bilmisil veyahut jandarmaların zulüm ve taaddiyatına karşı müdafaa-yı meşrua-i anelnefs (haklı nefis müdafaası) halinde olmayıp, mütearrız ve müteaddi (saldırgan ve düşman) vaziyetinde olduklarını aynen irae etmektedirler (göstermektedirler).

Taarruzat-ı vakıanın evvelce mürekkep (planlanmış) ve Taşnaksiyon vesair komiteler tarafından müstahzar (hazırlanmış) ve esliha-ı lazime müddehar (gerekli silahlar depolanmış) olduğu ve muhtelif kazalarda ihtilal heyetleri müteşekkil (kurulmuş) olup, ordunun gerisinde ika-yı şuriş edecekleri (kargaşalık çıkaracakları) Sıvas Vilayeti'nin tahkikatından anlaşılmış ve Ordu-yu Hümayun'daki Ermeni efradının kâmilen (tamamen) düşman tarafına veyahut memleketlerine firarı ve Van Vilayeti'nin vekayi-i ahiresi (son olayı) tahkikat-ı mezkurenin (anılan soruşturmanın) sıhhat ve isabetini müeyyed (doğrulayıcı) bulunmuştur. Binaenaleyh vatan-ı müşterekenin muhafazası için silah altında bulanan Ermeni efradının firarı ve Ordu-yu Hümayun'un hal-i harbde bulunduğu esnada Van Vilayeti'nde zuhur eden kıyam ve isyan ve Sıvas Vilayeti'nde meşhut olan asar-ı kıyam (görülen ayaklanma belirtileri) Ermenilerin hükümete ihanetle düşmanla müşareket (işbirliği) ve düşmana hizmet ve muavenetlerini (yardımlarını) ispat etmekte bulunmuş ve muhafaza-yı hayat ve mevcudiyet için vatana hiyanetle kıyam edenleri kemal-i şiddet ve süratle tedib ve tenkil (uzaklaştırma) mecburiyet-i elimesi karşısında bulunulmuş olduğundan, 7 ve 8 Nisan tarihli telgrafnâmelerle arz olunduğu veçhile bütün eli silah tutanlardan icabında istifade olunması ve 46 : 50 yaşındaki efradın taht-ı silaha ahzı (silah altına alınması) ve tedabir-ı saire-yi tedibiye ittihazı (diğer güvenlik önlemlerinin alınması) vilayata ve kolordu vekâletlerine işar edilmiş (bildirilmiş), ahali-i mutia ve sadıka ile aceze rencide edilmeyerek (devlete bağlı sadık halk ile güçsüzlerin incitilmeyerek) hükümete karşı silah bedest isyan olan (silahlı olarak isyan eden) hainlerin bilâmerhamet (acımaksızın) son ferdine kadar imhasına karar verilmiştir. Rehin-i tasvib-i sâmileri buyurulduğu (Uygun gördüğünüz) halde hususat-ı maruzanın (arz edilen konuların) Ermeni Patriği Efendiye tefhimi (anlatılması) ve hain-i muhbirlerini havadis-i kâzibeleriyle (uydurma haberleriyle) ref-i şikâyet (şikâyetlerini büyütme) yerine vazife-i ruhaniyesi dalalette olanları irşad (dinsel görevi yanlış yolda olanları aydınlatma) olduğundan Ermeni Milletinin ikazına ve tarik-i itaat ve sadakate ircaına delalet (itaat ve sadakat yoluna getirilmesine öncülük) eylemesini emrü tenbih buyurmalarını istirham eylerim.

İmza (İzzet Sami) İmza (Mahmut Kâmil)

Arşiv No : 4–3671

Dolap No : 161

Göz No : 1

Klasör No : 2820

Dosya No : A– (69)

Fihrist No : 3–33

Belge No : 2005

[illegible]

[illegible] ۲۱-۶ تاریخ [illegible] کلمه
[illegible]

	4-7671
[illegible]	A
F	5-71

غایت مهم و مشعله .

به شیخه ۱۱ [illegible] شیخ [illegible] . [illegible] ۲۵ ، ۶ [illegible]

[illegible] اسباب [illegible]

۱ — [illegible] قوتلی [illegible] قوطه [illegible] داخل گردی . [illegible] ولایت داخله [illegible] قوماندانی [illegible] اولاده قوطه [illegible] ، [illegible] داخله قوتلی [illegible] .
[illegible] تصدیق [illegible] .

۲ — داخله کی [illegible] اختلال [illegible] بالاستفاده [illegible] قوتده [illegible] جیت [illegible]
[illegible] ولایت [illegible] [illegible] .

۳ — قوه [illegible] قوماندانلغنده [illegible] کلمه [illegible] ولایت ([illegible]) [illegible]
اختلال [illegible] قوت [illegible] . [illegible] اول [illegible] قوت [illegible]
[illegible] قوطه [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] . [illegible] [illegible] قوطه [illegible] [illegible]
[illegible] نظریه [illegible] . [illegible] (تعلیمات) قطعات [illegible]
[illegible] ایام داخله [illegible] جیت [illegible] .

٤ — ([illegible]) قضاسنه [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] اجتماع [illegible] [illegible] . [illegible] قضاسنه [illegible]
[illegible] عشیرت [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] معلومات [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] اختلال [illegible]
[illegible] تأدیب [illegible] [illegible] [illegible] داخله [illegible] دوام

[illegible]

Belge No : 2005

Numro Tel : 1000

Van Seyyar Jandarma Fırkası (Tümeni) Kumandanı Kâzım Bey'den 16.2.31 (29 Nisan 1915) Tarihinde Gelen Şifre Hallidir (Çözümüdür).

Gayet mühim ve müstaceldir (Çok önemli ve ivedidir).

Bu şifreye Erzurum Merkez Telgraf Müdürü'nün berveçh-i zir mülahazası merbuttur (Aşağıdaki düşüncesi ilişiktir) :

Seryaver Bedi Bey'e :

Bu şifre 11 (24) tarihli olup şimdi Sıvas'tan alınmıştır. Beş ve altıncı maddeleri de muharrer (yazılı) değildir. İcab edenlerden esbab-ı tehirinin (gecikme nedenlerinin) tahkik buyurulması. "5, 6 ncı maddeler aslında olmayacak mana düşük değil."

İmza (okunamadı)

1. Dün düşmanın kuvvetli bir fırkası (tümeni) Kotor Boğazı dahiline girdi. Van Vilayeti dahilinde Ermenilerin kıyamından (ayaklanmasından) haberdar olarak Kotor'u işgal, buralardan dahile (içerilere) kuvvetli çeteler sevk etmek tasavvurunda (düşüncesinde) bulunduğu zan olunur.

2. Dahildeki Ermenilerin ihtilalinden bilistifade (yararlanarak) İran'daki bütün Ermeni çetelerinin Van Vilayeti'ne girmek teşebbüsünde bulunacakları şüphesizdir.

3. Kuvve-i Seferiye Kumandanlığı'ndan şimdi gelen bir telgrafta Van Valisi'ne ihtilal derecesinde kuvvet sevki bildiriliyor. Esasen bu emirden evvel epeyce kuvvet sevk etmiş ve Kotor Müfrezesi'ndeki topla, buradaki topu da ayrıca bir tabur ile Van'a göndermiş idim. Şimdi Devir civarındaki kuvvetin mevcudu 1.000 ve Kotor Müfrezesi'nin mevcudu 700 neferden ibaret olmuştur. Bu kuvvetlerle "talimat" kıtaat-ı muntazamanın muavenetleriyle (düzenli kıtaların yardımlarıyla) İran dahilinden bize geçecek çetelerin tevkifine (durdurulmasına) çalışılacaktır.

4. Çölemerik Kazası'nda isyan eden Nasturilere karşı o civarda bulunan aşairin içtima ederek (aşiretlerin toplanarak) hareketleri bildirilmiştir. Şıtak Kazası'na da bir miktar aşiret gönderiliyor ise de, oradan nisanın beşinci gününden beri hakiki bir malumat (bilgi) alınamadı. Hivasor, Tımar, Ebecik nahiyeleri ihtilalcilerinin umumiyetle tedip

ve tenkil edilmesi derdestir (yola getirme ve uzaklaştırılmaları mümkündür). Van dahilinde müsademe (çarpışma) devam ediyor. Buradan sevk ettiğim kollar dünden beri Van dahilinde müsademata iştirak ettiler.

5. Kuvve-i Seferiye bugüne kadar Rumya'da teehhürü (gecikmesi) ve isyanın fenalaşmasını zaten ihtilal sebebiyle duçar-ı inkısam (bölünmeye uğramış) olan Seyyar Jandarma Fırkası (Tümeni)'nın Kuvve-i Seferiye'ye hiçbir yardımı olamayarak, muharebede yalnız kalmamızı intaç eyliyor (sonuçlandırıyor). Gece telle tesri-i hareket (hareketin hızlandırılması) tekrar arz edildi.

6. Bugün köhne şehirden Deyir istikametinde ilerleyen düşmanın bir süvari kıtası ile Haneberin civarında müsademe olmuş ve düşman süvarisi çekilmiştir.

7. Telgraf Deyir'den "Şemdniyan'a" keşide (çekilmiş), oradan Musul Vilayeti'nin Derbent Telgraf Merkezi'ne süvari ile isal olunmakta (ulaştırılmakta) ve mevki-i mezkûreden (adı geçen bölgeden) de makam-ı samilerine (yüce makama) yazdırılacağı maruzdur.

11 Nisan 331 (24 Nisan 1915)
Şube : 1/17 (30) Minh (De)
Kısım : 1

Arşiv No : 4–3671
Dolap No : 231
Göz No : 2
Klasör No : 2820
Dosya No : A–69
Fihrist No : 3–71

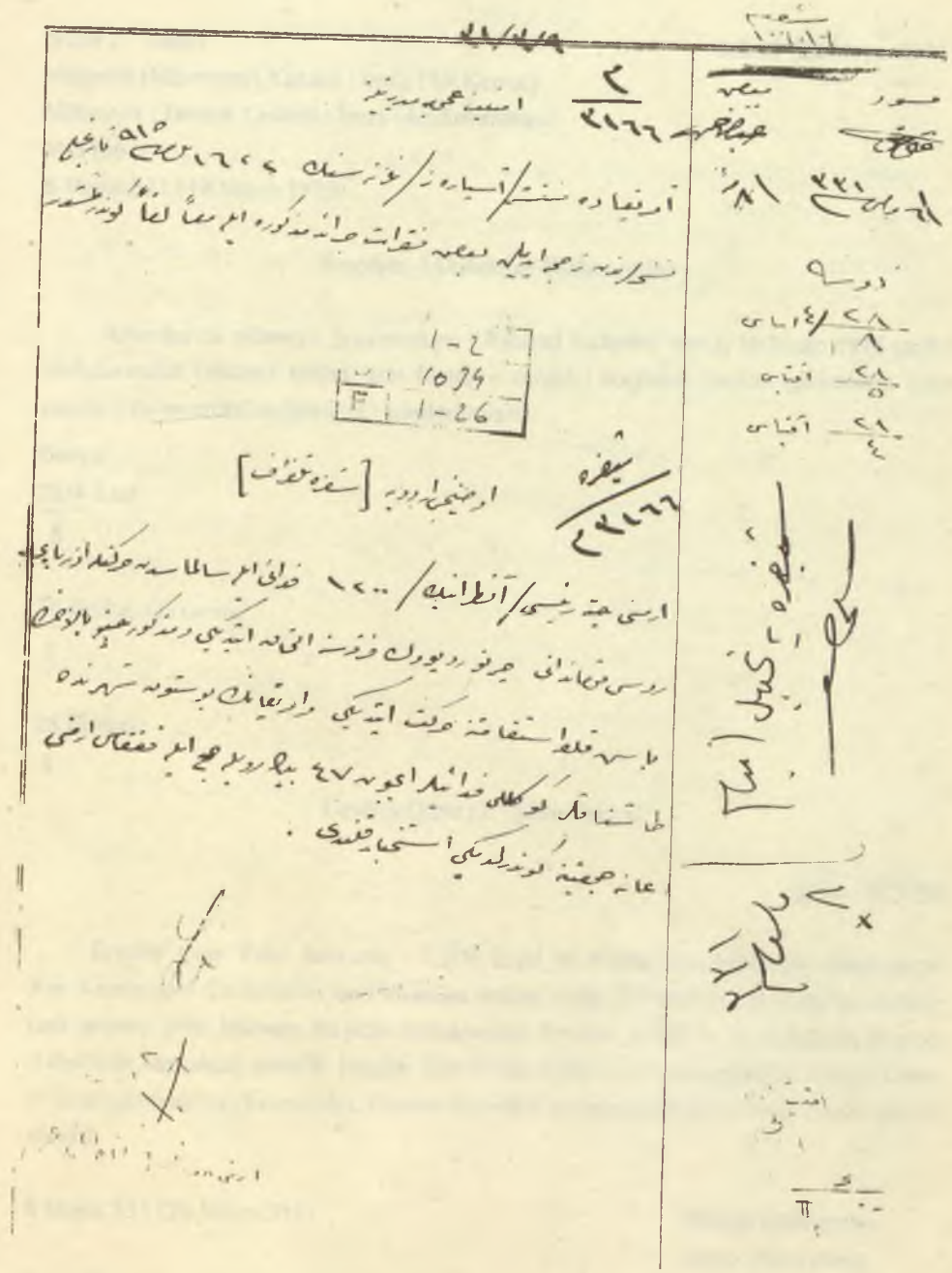

Belge No : 2006

Şube 2 : 10689 9.3.31 (22 Mayıs 1915)
Müsevvit (Müsvetteyi Yazan) : İmza (Ali Kemal)
Mübeyyiz (Temize Çeken) : İmza (Abdurrahman)
M/3166
6 Mayıs 331 (19 Mayıs 1915)

Emniyet-i Umumiye Müdüriyetine

Amerika'da münteşir (yayınlanan) "Asparez Gazetesi"nin 2, 16 Nisan 1915 tarihli nüshalarından tercüme edilen bazı fıkarat-ı ceraid-i mezkûre (anılan gazetelerin köşe yazıları) ile maenleffen (birlikte) gönderilmiştir.

Dosya
28/4 Esas
8

28 İktibas (aktarma)
5

28 İktibas
4

Üçüncü Ordu'ya "Şifre Telgraf"

Şifre : M/3166

Ermeni Çete Reisi Antranik : 1.200 fedai ile Salmas'dan hareketle Azerbaycan Rus Kumandanı Çernoroyov'un Fırkası'na iltihak ettiği (Tümeni'ne katıldığı) ve mezkûr (adı geçen) çete bilahare Başkale istikametine hareket ettiği ve Amerika'nın Boston Şehri'nde Taşnaklar, gönüllü fedailer için 47 bin ruble cem (toplamak) ile Kafkas Ermeni İane Cemiyeti'ne (Ermenilere Yardım Cemiyeti'ne) gönderildiği istihbar kılındı (haber alındı).

8 Mayıs 331 (21 Mayıs 915) Şifreyi tahlil ettim
İmza (Süleyman)

L 28
10

Ermeni Çete Reisi (Antranik)

Belge No : 2006

Arşiv No : 1/2

Dolap No : 108

Göz No : 4

Klasör No : 318

Dosya No : 1287

Fihrist No : 1–26

Belge No : 2007

ضبط و رقیمه

A	5-1920
D	125 (A)
F	1-1

عسکر فراریسنده باغلاده محقق اولوب بوکونه ساعت سکزده اوزن آب صوراسی اولوب قطار اوزره
تعبیه ایلیه کوریه آلنه کلنده کزنی اقتضا ایتدکده اولیغی معلومی زمانده صوقوزده طرفنده کوریلوب دوروشده
رزم قیو قره غول تسلیم ایلیه بر کشی مجهولان ایم دشمن سؤال اولنوب فاتح پاشا محلسنده ایکی جماعت زده دوکیلوب
اضافه اولونوب سکز پاشدن قربت ایتلا شاکوب اولیغی و عسکر فراریی برلرینی اخاده تخلیه ایلیه کی و بزده
اعتقاده موضوع ذوات حاضر اولمغه حاله دوکیلوب اولیغه متابعت کیتدوب جانب حکومتده ایتدکلری
مصادره ایلیه و دشمانلر ایتمه بوصالان کچلی طرفنده و نقدار بوصا اعمال ایلیه کی و خاطره چیقمش
بوصالان سکز زده دیکلدن باشنده اولیغی و دشمانلر طرفنده کزیلیه بایه یرلیغی صورتده اولیغی
سنه مقدم اولجه تنکلی اضافه ایلکه سکز چاپشوسنده اولطرافی بولنان قربت طرفنده کزیلیه سیاسه
ایلیه بکرمی عدد طوبخانه صحرا [بوصا] اعمال ایتکی و مذکور بوصالاره تحفظ محلسنده قزغانچی شاکوبلک
خانه سنه تسلیم ایتکی و اوصوده و اوزده رطاقم ایچی قوبنلرده موجود ایسه در تمیلان تخلص دور خلط ایدیلیکی
و رقوم شاکوبه برخاچ سنه مقدم امریقیا کیدرلن سکز مذکور خانه ده رقوم شاکوبلک صورت زاده قزغانچلر
چاپشوسنی قزغانچلر ایله [اخیر] شاکوبه اقامت ایتکی و مذکور بوصالار حاله بنه مذکور خانه ده موجود
اولیغی بیان و افاده و افهم سنه علاوه بیلیجلر چاپشوسنده بجالوب ایله اولشلر طرفنده مذکور بوصالاری قبل
تمنه ده یاپارق کزیلیه کیتدرلن مذکور غالب اوزره بوصا یاپلیغی و بنه قزغانچلر ایچنده قابلوجی شاکوبلک
ایچنده بیلدیکی اولمغله طرفنده کزیلیه بوصا کیتدرلن قابلوجی طاقمی اوزره دوکیلیکی و قابلولاری رقوم طرفنده
وضع ایلیکی و بنقه بر شیء معلومات اولیغی و بنقه بر شیء معلومات اولیغی عرض و افاده ایلدکده چیقوب دوروب
بالتمام بعد القراءة رقوم تصدیق ایله بر دکر حوکرا طرفنده تصدیق ایله لرلاس

مظهر — [illegible] — [illegible] — [illegible] — [illegible] — [illegible] — [illegible] — [illegible] — [illegible]

Belge No : 2007

Zabıt Varakasıdır (Tutanaktır)

Asker firarilerinden bağlarda muhtefi (saklanmış) olup bugün saat sekiz raddelerinde Ab-ı Hamervan mecrası (Hamervan su yatağı) olan "Kantaralar" tabir edilen köprü altında kendi kendini ihtifa etmekte (saklamakta) olduğunu, Madenli Jandarma Mehmet Nuri tarafından görülüp derdestle (yakalanmakla) Rumkapı Karakolu'na teslim edilen bir şahs-ı meçhulün (bilinmeyen birinin) isim ve şöhreti sual olundukta, Fatihpaşa Mahallesi'nden Ermeni cemaatinden "dökmeci" esnafından otuz sekiz yaşlarında Karabet oğlu Hagop olduğunu ve asker firarisi bulunduğu ifade eylediği ve zirde (aşağıda) imzaları mevzu zevat (belirtilen kişiler) hazır oldukları halde, "dökmeci" olmak münasebetiyle geçenlerde canib-i hükümetten (hükümet tarafından) Ermeniler hanesinden müsadere edilen (evlerinden toplatılan) ve daha tezahür etmemiş (meydana çıkmamış) bombaların kimin tarafından ve ne miktar bomba imal edildiği ve zahire çıkmamış (açıklığa kavuşmamış) bombaların şimdi nerede ve kimlerin yanında olduğu ve daha kimler tarafından kendisine yaptırıldığı soruldukta, bundan on beş yirmi sene mukaddem (önce) evvelce tenekeci esnafından iken, şimdi sipahi çarşısında oturakçı bulunan Karabet tarafından kendisine sipariş edilen yirmi adet "tunçtan mamul" bomba imal ettiğini ve mezkur (adı geçen) bombaları Şeyhmut Mahallesi'nden kazancı Hagop'un hanesine teslim ettiğini ve o sırada orada birtakım Ermeni komiteleri mevcut ise de, şimdilik teşhis ve derhatır edemediğini (tanıyıp hatırlayamadığını) ve merkum (adı geçen) Hagop birkaç sene mukaddem Amerika'ya giderek şimdi mezkûr (adı geçen) hanede merkum Hagop'un amcazadesi Kazancılar Çarşısı'nda kazancılık eden "ahpar" (Ermenicede arkadaş) Hagop ikamet ettiği ve mezkûr bombalar herhalde yine mezkûr hanede mevcut olduğunu beyan ve ifade-i vakıasına ilaveten Yılancılar Çarşısı'nda tüccarlık eden Ohan tarafından mezkûr bombaların kalıbını tahtadan yaparak, kendisine getirerek, mezkûr kalıp üzerine bomba yaptığını ve yine Kazgancılar içinde Kalaycı Hagop'un ismini bilmediği oğlu tarafından kendisine bir bomba getirerek kapsül takmak üzere "deldiği" ve kapsülleri merkum tarafından vazedildiğini (takıldığını) ve başka bir şeyden malumatı (bilgisi) olmadığını arz ve ifade eylemekle işbu zabıt varakası bittanzim (tutanak düzenlenerek) bad-el kırae (okunduktan sonra) merkuma tasdik ettirildikten sonra tarafımızdan tasdik edildi.

14 Mayıs 331 (27 Mayıs 1915)

Maznun(Sanık) İmza (Okunamadı)	Jandarma İmza (Madenli) Mehmet Nuri	Jandarma İmza (Mahmut)	Kanun Çavuşu (İnzibat) İmza (Tevfik)	Polis Memuru İmza (Mahmut Hilmi)	Polis Memuru İmza (Muhiddin)	Rumkapu Komiser Muavini İmza (Recep)

Belge No : 2007

Arşiv No : 5–1920

Dolap No : 273

Göz No : 5

Klasör No : 4608

Dosya No : 6

Fihrist No : 1–1

[illegible]

[illegible]

نمره ٥٤٦ — بدرولسی ده یاسنده غروبی قوماندانلغی — تاریخ ٢٢٢-٤-٢٩

A 14-2671 / 14 / 4-7

غایت مهم.

بولغاری جهتنده اوزرنده کوریلان سربازلغی محتمله اولدیغی بابنده اشبو ایله تبلیغ اتمکده اولدغم اراضیده شغال ایتمکده اولدغمز اوچون دیگر افاده‌لرک علاوه‌سی:

جراح اولدیغی ایچون ایله مرحوم قوماندانک قراقه الاینک اتک الیغی ده بولنماسی مخصوصه کوکلی ایمش. الدی‌ندن بولدرن نصف یاسه‌کوی و قره‌قورتده نصف دیگری اینک الیغی ده اوماتنک قراقه الاینی تقریباً ٢٤ کونه اول محبس ایتمش تبریز و سلماسده.

هویوسکی و روزوفسکی الایلری رفاع کونه اول و مختلف وقتلرده بعده قطعاتلری الماییا کیتدیلر.

٢٥ کونه اول الماییا اوزرنه ایله جرال پرنجه‌نک پرنه غاغاروف ناملرنده رفوماتلر تعیین ایتمشلر ایسه‌ده هنوز تعیین کلمه‌مش. قوماندانلغه وکالتن قره‌قورتده جرال باراتوف ایفا ایدیورمش.

[illegible] اساسی حوزه ارمنستانده ترک اتمکده اولدیغی (طوروزنده اولدیغی تخمین و ٢٠٠٠-١٠٠٠ نفوس) اولوب بونلرک آنتانیت قوماندانلغنه وابسته ده، درت طوری وابسته ایکی حوزه‌نک منطقه‌سی اوزرنده طاغلمش منطقه‌ده جیمغانده (٢٠٠٠ موجودی) چرچیل اوشاروف قوماندانلغنده‌در.

چیلوه‌ده قازیه‌لی قراقه الاینک پیاده قطعاتی واردر. اینک الیاسده ١٢٠٠ سالداتلر.

روسلرک زیاده وابسته بولنمقلغی الده اینک بیوک هسی ایدولدیغی اشیورلر. وارشوا سقوط ایتدیرمه بومنطقه‌ده ایدولیه‌جقدرمش. وارشوا سقوط ایدیرمه ژابونیاده شوبه قدر الناده ٢٢٠ طوپ باشقه ژابونیاده قفقاسیه‌یه ٢٥ بیک و آذربایجان روسیه‌یه ٧٥ بیک کونده‌ره‌جکدرمش.

الماییاده کونده‌یه قوتده باشقه الیوم عموم قفقاسیه‌ده روسیه اردوسی مجموع قوتی جولفه‌ده اعتبار ایله حدودنده ٦٩ بیک، اوکی منطقه‌سنده ١٢ بیک و دیاغه قسمی مواقعده، قازیلی، صاره قامشه‌ده بولنمقده‌در ایسه‌ده. مذکور ٦٩ بیک کشیلک قوتنه تجیه‌ده طوپلاریله مقدار ٢٥ بیک کیتمه‌ده.

جبهه‌لرده موجود ایسه‌ده اوکی طیارلرنده ماهر واردر. اعظمی جبهه مقدارنده [illegible] بیک ایسه‌ده فقط روس تفنگدارلری جبهه‌سی واردر. جبهه فرانسه‌ده اوچ تابور و طریقه روسیه‌یه کونده‌یورمش.

روسلر اهالیدن و بالخاصه تاجرلرک تفلیس محیطنده قازانماده و کلمش ایتمکده‌در.

ارمنستان قطعاتنک الده ایچون محاربه‌ده‌ایسه‌ده کیمه‌جکدرلر و بورده جالده‌ده جفدرلر بوکیدی.

ارمنستان اهالیسی:

ارمنستان ٦٠ بیک کشی طوپلاییوب بوراده محیط اشتراک ایدرلر. ولایاتنه کندیلرینه وعده اولنان قفقاسیه والیسی واناتوف واشقوتنک چاره‌سنه ایلچی وعده‌جه‌سنده‌در. بونلرک ایچون کرک اوکی بیطلیه‌خانه‌ی و کرکسه قفقوفوی ریوبا، جفاسیا، زیمانه، اینایا، اریقا دوکه‌ی ارمنستان طوپلاییورمش. ارمنستانده قفقاسیه‌ده موجود اولان قوتک بوکونکی

Üçüncü Ordu
Müstakil İkinci Nizamiye Süvari
Fırkası (Tümeni) Kumandanlığına
Aded : 546

Arzı

29.3.331 (11 Haziran 1915)

Gayet mühimdir (Çok önemlidir).

Bedrovans'da Pasinler Grubu Kumandanlığı'na

Yukarı Haydar Komu üzerinden gelerek Süryani milletinden olduğunu bilahare (sonradan) iddia eden Bitlisli İskender oğlu Abraham'ın şifahi istiçvaplara (sözlü sorgulamalara) verdiği ifadenin hülasası (özeti) :

Cerrah olduğunu iddia eden merkum (adı geçen), Kobanski Kazak Alayı'nın Eşekilyas'ta bulunan müfrezesine mensup gönüllü imiş. Alay-ı mezkûrun nısfı (Adı geçen alayın yarısı) Başköy ve Karakurtta, nısf-ı diğeri (diğer yarısı) Eşekilyas'ta.

Omanski Kazak Alayı takriben (yaklaşık) 21 gün evvel Acemistan'a (İran'a) gitmiş, Tebriz ve Selmas'ta.

Hoporski ve Mezofski alayları birkaç gün evvel ve muhtelif vakitlerde bazı kıtaat (birlikler) dahi Almanya'ya gitmişlerdir. 25 gün evvel Almanya'ya izam edilen (gönderilen) General Berkman yerine, Gargarof namında bir kumandan tayin olunmuş ise de, henüz Tiflis'ten gelmemiş. Kumandanlık Vekâleti'ni Karakurt'ta General Baratof ifa ediyormuş.

Rusların bilhassa Aras cenubunda (güneyinde) Ermenilerden mürekkep (oluşan) altı drojinleri "her drojinde on iki mülazım (teğmen) ve 1.000 – 1.200 nefer var" olup bunlardan birisi Antranik kumandasında Van'da, dört adet Van ile Tutak mıntıkası arasında "Adapazarı, Tekfurdağı (Tekirdağı), Tercanlı Ermenilerden mürekkep" bir drojinleri Tahir mıntıkasında Çilifani'de "1.200 mevcutlu" çete reisi Oşarof kumandasındadır. Çerasun'da Katerinadraski Kazak Alayı ile piyade kıtaatı vardır. Eşekilyas'ta 1.400 saldat (asker).

Ruslar en ziyade Van muhitini kâmilen (bölgesini tamamen) elde etmek için Hınıs'a ilerlemek istiyorlar. Varşova sukut etmezse bu mıntıkadan ilerleyemeyeceklermiş. Varşova sukut ederse Japonya'dan şimdiye kadar alınan 120 toptan başka, Japonlardan Kafkasya'ya 25 bin ve Avrupa-yı Rusya'ya 75 bin kişi göndereceklermiş.

Almanya'ya gönderilen kuvvetten başka elyevm (bugün) umum Kafkasya'da Rusya ordusu mecmu-ı kuvveti (kuvvetinin toplamı) Çulfa'dan itibaren İran hududunda 19 bin, Oltu mıntıkasında 12 bin ve mütebaki aksam-ı mevakide (arta kalan bölgelerdeki kısımları) Kars, Sarıkamış'ta bulunmakta imiş. Mezkûr (Adı geçen) 69 bin kişilik kuvvetten yeniden toplatılan miktar 35 bin kişidir. Cephaneleri mevcut ise de Ermeni taburlarında manliher (bir çeşit tüfek) varmış. Azami cephane miktarı 120–125 bin imiş; fakat Rus tüfeklerinin cephanesi varmış. Cephane Fransa'dan İsveç–Norveç tarikiyle (yoluyla) Rusya'ya gönderiliyormuş. Ruslar ahalinin ve bilhassa tacirlerin Tiflis muhitinden Kağızman'a gelmesini menetmiştir.

Ermeniler kıtaatımızı aldatmak için muharebede fes giyeceklerini ve boru çaldıracaklarını söyledi.

Ermenilerin Âmali (Emelleri)

Ermeniler 60 bin kişi toplayıp, burada harbe iştirak ederlerse, Vilayât-ı sitte (Van, Bitlis, Trabzon, Erzincan, Elazığ, Bingöl vilayetleri) kendilerine vaat olunduğu Kafkasya Valisi Varanzof Vayişko'nun Çar'dan aldığı vaat cümlesindendir. Bunun için gerek Ermeni Patrikhanesi ve gerekse Katfekos; Romanya, Bulgarya, Yunan, İtalya, Amerika'daki Ermenileri topluyormuş. Ermenilerden Kafkasya'da mevcut olan kuvvet bugüne kadar on beş bin kadarı Avrupa-yı Rus ordusunda, bu kuvvetin toplanması ihtimali yokmuş; fakat bura ahalisinden toplamaya uğraşıyorlarmış.

Ermenilere hizmet etmek üzere üç ay evvelisi Bulgaristan'dan Harbiye Mektebi'nden Karakin Vartan namında iki zabit gelmiş, Kop müsademesinde (çarpışmasından) "Dron" kumandasındaki 1.400 Ermeni'den ancak 125'i kurtulabilmiş, "Dron" yaralanmıştır. Umum Ermenilerin mukadderatını idare eden Tiflis'te Abraham Gülhan Daryan' dır. Ermeni Erzurum mebuslarından Vartekis, Van'da. Bastırmacıyan Erivan'dan Fransa' ya gitmiştir. Pasinler Ermeni muhacirleri Erivan mıntıkasına yerleştirilmişlerdir.

İstanbul ve Tiflis arasındaki muhaberatı (haberleşmeyi) yapan bellibaşlı komiteciler Kumkale mektep muallimlerinden Haçak Kirkor Arziviyan ile Beyoğlu'nda Asayan Mektebi'nde Azadamart Gazetesi Muharrirlerinden Cululuyan ve Patrikhane Mektebinde Muallim Arsen Kedor imişler.

Erzurum'da vasıta-i muhaberat (haberleşme aracı olarak) Kafkasyalı Canpuladof ile Bastırmacıyan akrabaları vardır. Erzincan'da olanların isimlerini bilmediğini söylüyor. Sıvas'ta sabık mebus Murat Boyacıyan Hınçakların muhaberatını idare ettiği gibi, burada ismini derhatır etmediği (hatırlamadığı) ailesi lakabı Armaganyan ailesinden iki kardeş, Kafkasya'daki diğer biraderlerine malumat verdikleri ve Sıvas Ermeni rahiplerinin en

ihtiyarı delaletiyle (aracılığıyla) Agop namında birisine bomba imal edip, rahibin karısı vasıtasıyla münakalat yapıldığını (nakledildiğini) ve halen yapılmakta olduğunu söylüyor. İstanbul'da Can Külyan namında biri Hınçaklara haber vermektedir. Haberler İstanbul'da isimleri mezkûr adamlar vasıtasıyla Edirne'de tüccardan Tekfurdağlı (Tekirdağlı) ismini iyice bilemediği Hamparsom nam (adındaki) adam ile Adapazarlı Agop Elveciyan tarafından Bulgarya ve Romanya ve bazen İtalya ve İtalyan konsoloslarıyla Tiflis'e gelmekte imiş. Kendisi Taşnakların şifresi miftahını (anahtarını) anlayabiliyormuş.

Muhtelif makasıt (amaçlar) uğrunda sarf olunmak üzere Sofya'da Taşnakların 2,5 Milyon İngiliz lirası, Bükreş'te Hınçakların bir milyon küsur ruble mevcut olduğunu ve Ermeni ağniyası muavenette (zenginleri yardımda) bulunarak, şimdiye kadar sekiz milyon ruble sarf olunduğunu söyledi.

İstanbul ahvalini tetkik ve idare ve Kafkasya'da komite santrala malumat vermek üzere hemen bir ay evvel, 23 veya 24 yaşlarında Erzurumlu Karabet Kâhyayan ile Romanyalı Aram Zambakcıyan nezdlerinde (yanlarında) biner lira olduğu halde Tiflis'te Romanya–Bulgarya tarikiyle (yolu ile) ve ticaret sebeb-i zahirisiyle (görüntüsü ile) Dersaadet (İstanbul)'e gelip, işlerini tanzim ve trenle Konya'ya kadar gelecekler ve bade (daha sonra) bu tarikle avdet edecekler (yolla döneceklerdir). Merkumlarda (Adı geçenlerde) Romanya tebası olduklarına dair pasaport vardır.

Merkum bilahare Sıvas Vilayeti'nde mahallini (yerini) bilemediği bir yerde, telsiz telgraf bulunduğunu itiraf etmiştir. Bu münasebetle elyevm (bugün) Eşekilyas, Karakurt, Sarıkamış'ta istasyonlar bulunduğunu ilave etmiştir.

Eşekilyas'ta istasyon Tahir'den Iğırbığır'a giden yol üzerinde Tahir'e dört kilometre şimal-i garbisindeki (kuzeybatısındaki) boyunda imiş.

Netice

Mülteci olduğunu iddia eden, ordunun menfaatine oldukça malumat veren Abraham'ın isticvabında ıtma edilmesi (sorgulanmasında çıkar sağlanması) halinde daha mühim ifadatta (açıklamalarda) bulunacağı merkumun bilhassa Ermenilerin ahval ve niyatı (durumları ve niyetleri) hakkında bu kadar vukufu olmasına mebni (bilgi olmasından ötürü) komite mensubininden (üyelerinden) ise de, bunun vücudundan istifade edilebileceği muhtemel bulunduğu maruzdur.

31.3.31 (13 Haziran 1915)
İyice isticvabı (sorgulanması)

Fırka (Tümen) Kumandanı
Kaymakam (Yarbay)
İmza (Mürsel)

Tahrirat Erkân-ı Harbiye Riyaseti'ne (Yazı Kurmay Başkanlığı'na)

Belge No : 2008

Arşiv No : 4–3671

Dolap No : 231

Göz No : 2

Klasör No : 2820

Dosya No : A–69

Fihrist No : 4–7, 4–8

Belge No : 2009

A	4/3671
D	
F	4

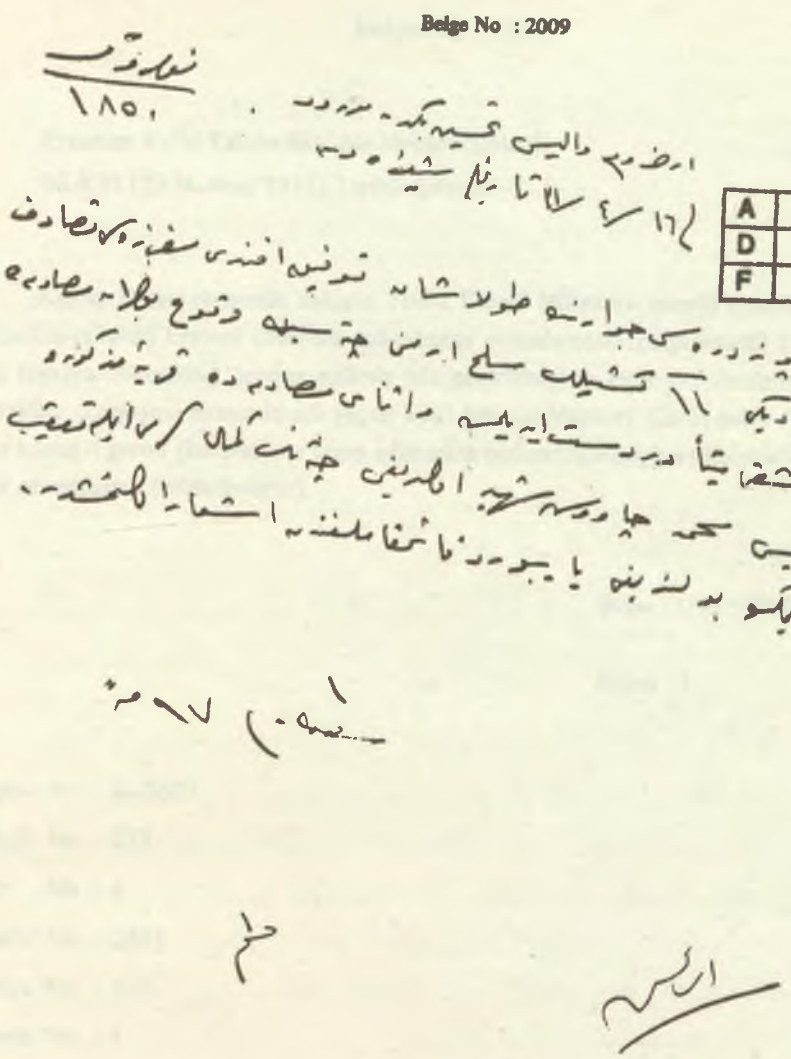

Belge No : 2009

Erzurum Valisi Tahsin Bey'den Mevrut (Gelen) Numro tel
16.4.31 (29 Haziran 1915) Tarihli Şifredir. 1850

Kopuz Deresi civarında dolaşan Tevfik Efendi Müfrezesi tesadüf eylediği 11 kişilik müsellah (silahlı) Ermeni çetesiyle vuku bulan müsademede (çarpışmada) 2 şaki meyyiten (eşkiya ölü olarak) derdest edilmiş (ele geçirilmiş) ve esna-yı müsademede karye-i mezkûre (çarpışma sırasında adı geçen köy) bekçisi Mehmet Çavuş şehit olduğu, çetenin kemal-i germi (hararet) ile takip edilmekte bulunduğu Bayburt Kaymakamlığı'ndan işar olunmuştur (bildirilmiştir).

Şube : 1/17 (30) Minh. (De)

Kısım : 1

Arşiv No : 4–3671

Dolap No : 231

Göz No : 4

Klasör No : 2835

Dosya No : 127

Fihrist No : 4

Belge No : 2010

A	4/9621
D	
F	3 - 61

TELEGRAMME تلغرافنامه

دولت علیهٔ عثمانیه تلغراف اداره‌سی

ADMINISTRATION DES TELEGRAPHES DE L'EMPIRE OTTOMAN

L'état n'accepte aucune responsabilité à raison du service de la télégraphie — دولت تلغراف معاملاتندن دولای مسئولیت قبول ایتمز (تذکره ۱۰۸)

Retransmission ou Expédition — یکرار کیدیه‌یا سوق		RECEPTION — اخذ				
سوق نومروسی No d'expédit.	کیدیه اولدقی مرکز transmis à	Date تاریخ	مأمور امضاسی Signature de l'employé	مأمور امضاسی Signature de l'employé	Date تاریخ	واسطه مرکزی Reçu de	نومرو N° d'ordre
		H ___ M ___			H ___ M ___		

De ___ Pour ___ مودی ___ طرفی

N° ___ Mots ___ Date ___ H. ___ M. ___ تاریخ ___ ساعت ___ دقیقه ___ کلمات ___ نومرو

Voie ___ Indic. Eventuelles ___ اشارات محتمله ___ طریق

Belge No : 2010

TELGRAFNÂME

Devlet-i Âliyye-i Osmaniye Telgraf İdaresi

Saat : 7 Öğleden sonra
Dakika : 10
Mahreci (çıktığı yer) : Karargâh
Aded : 125

Gayet müstaceldir (ivedidir). Harp telgrafıdır. Dakika Tehiri (gecikmesi) caiz değildir.

Tortum'da Üçüncü Ordu Kumandanlığı'na

1. Bugünkü tarihli diğer telgrafnâme-i acizanemle arz edildiği veçhile (gibi) dün akşam gelen üç murahhasın (delegenin) Ermenice yazdığı mektup üzerine asilerden tarafımıza gelen mektup berveçh-i atidir (aşağıdadır).

"Karahisar-ı Şarki Mutasarrıflığı'yla Kuvve-i Mürettebe Komutanlığı Huzur-u Samilerine (Yüce Katına)"

Mercanyan Nişan ve Baron Vartiyan Antranik ağalar tarafından gönderilen mektubu aldık. Hasan Rıza ile teslim olduğumuz takdirde hiç birimize dokunulmayacağına vaat buyurulduğundan (söz verildiğinden) dolayı arz-ı teşekkür eyleriz. Ahalinin umumu (Halkın tümü) teslim olmaya hazırdır. Silahı olanların bir kısmı da ahali ile hemefkârdır (aynı düşüncededir). Ancak bir kısmı taannüt (inat) ediyor ise de, bunları da herhalde kandırmağa çalışacağız ve yarın nihayet öbür güne kadar umumu da kandırmaya muvaffak oluruz ve Hükümet-i Seniyye'nin teklifi veçhile icra ederiz. Yalnız şunu da ilave ederiz ki, kani olmayanlar hükümete muhalefet için olmayıp, sırf hayatlarının korkusundan olmakla ve daha ziyade itimat bahşedilmesini (güven verilmesini) rica ederiz. Gerçi malum isek de bundan bahsetmek artık zait (fazla) olur. Evvel emirde afv-ı seniye istihsali (yüce af temini) lütuf buyuruluyorsa, memlekete ve bu felekzede (talihsiz) ahaliye büyük ve unutulmaz bir insaniyet ve nimet olacağından olveçhile icra-yı intaca inayet (sorunun çözümüne yardım) buyurulmasını istirham eyleriz efendim. 19 Haziran 331 (2 Temmuz 1915)

K Müdafaa-ı Nefis Heyeti

2. Asilerin işbu mektup üzerine 682'lerin ve 497'sinin ancak bir kısmının yarın öbür güne kadar geleceğine nazaran, atideki (aşağıdaki) cevabı yazdık.

Kalede bulunan bilumum (bütün) Ermeni ahaliye

19 Haziran 331 (2 Temmuz 1915) tarihli tahriratınız alındı. Hükümet-i Seniyye'nin katiyen arzusu hilafına (kesinlikle isteği dışına) ve ahalinin hiddetini badi olan (kızgınlığına sebep olan) Karahisar hadisesini biran evvel hüsn-ü neticeye isal edilmek (iyi sonuçlandırmak) ve zararın mümkün olduğu kadar süratle önü alınmak için silahlı silahsız bilumum ahalinin arz-ı teslimiyet edilmesi icabettiği cihetle, bunu evvelce bildirdik. Binlerce çocuk ve kadının ve masuminin ifnası (suçsuzun yok olması) hükümet adaletine, insaniyetin havsalasına sığdıramadığımız için ekseriyeti (çoğunluğu) teşkil eden bu kısım ve masum ahalinin hayatını, muhafaza-i sulh olanların (barışı koruyanların) hayatını da taht-ı kefalet ve taahhüde aldık (güvence ve garanti altına aldık). Evvel emirde vaziyet-i hazıranızın biran evvel sükûn ve teslimine iktiran etmesi (yaklaşması) yine sizin ve bilumum Ermenilerin menfaati icabı olduğu için, bunu vaktinde beyan ettik. Hal ve Ermeni milletinin menfaatini artık takdir ettiğinizi ümit ettiğimiz için yarın saat beşe kadar mühlet veriyoruz. Afv-ı Şahane istihsali bittabi (padişahın affını elde etmek doğal olarak) bir iki gün zarfında mümkün olmayacaktır. Bunun icabına, sükûn husulünden (gereğine ortalık yatıştıktan) sonra tevessül ediliyor (girişiliyor). Her şeyden evvel umumun müsterih (gönlü rahat) olarak tayin olunan şekilde silahlarını teslim etmesi ve müteakiben (sonradan) hükümetçe icabeden mahallerde (yerlerde) umumunuzun derhal iskân ve iaşe (barındırılıp yedirileceği) olunacağı ve zararlarınızın mümkün mertebe telafisine (giderilmesine) çalışılacağı Osmanlının bir unsurunu (halkını) muhafaza-i siyanet (koruma) düşüncesiyle beyan ve ihzar olunur. /19 Haziran 331 (2 Temmuz 1915)

Karahisar Mutasarrıf Vekili
Ahmet

Kuvve-ı Mürettebe
Kumandanı
Ferik (Korgeneral)
Neşet

Arşiv No : 4–3671
Dolap No : 231
Göz No : 4
Klasör No : 2835
Dosya No : 127
Fihrist No : 3–61

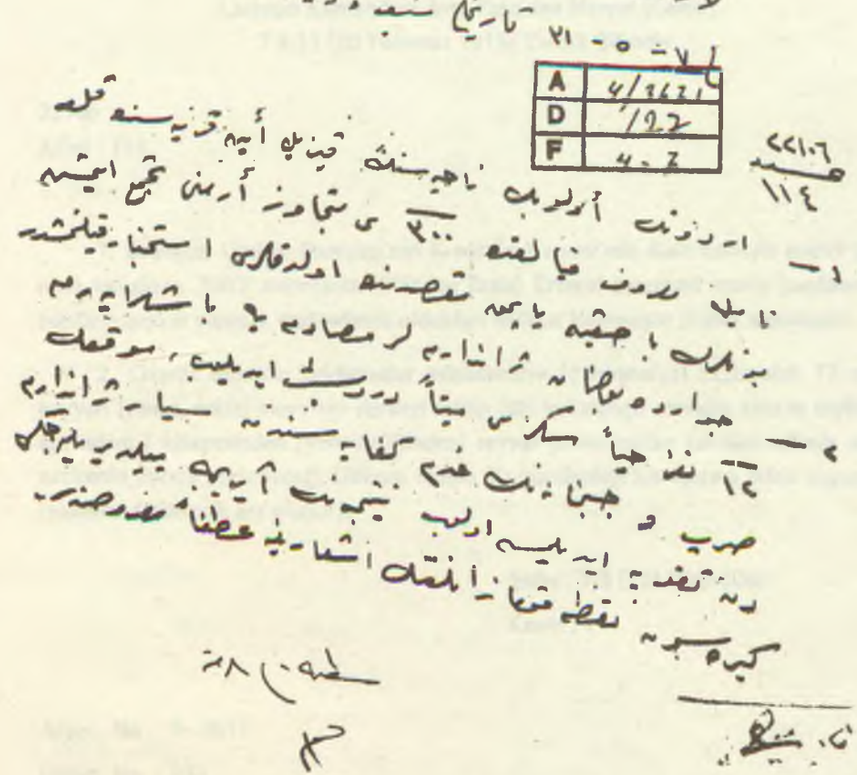

Belge No : 2011

Lazistan Kumandanı Avni Paşa'dan Mevrut (Gelen)
7.5.31 (20 Temmuz 1915) Tarihli Şifredir.

22106
Aded : 114

1. Ordunun Ulubey Nahiyesi'nin Kızıleyin Karyesi'nde Kale namiyle maruf (bilinen) kayalıkta 300'ü mütecaviz (300'den fazla) Ermeni tecemmü etmiş (toplanmış), bunların baskın yapmak maksadında oldukları istihbar kılınmıştır (haber alınmıştır).

2. Civarda bulunan jandarmalar müsademeye (çarpışmaya) başlayarak 12 nefer hayyen (canlı), sekizi meyyiten derdest edilip (ölü yakalanıp) mevkiin sarp ve cephanenin adem-i kifayesinden (yetersizliğinden) seyyar jandarmadan takviye edilmiş olup, neticenin ayrıca bildirileceği Giresun Nokta Kumandanlığı'nın işarına atfen maruzdur (yazısına dayanarak arz olunur).

Şube : 1/8 (21) Minh (De)

Kısım : 1

Arşiv No : 4–3671

Dolap No : 231

Göz No : 4

Klasör No : 2835

Dosya No : 127

Fihrist No : 4–7

٢/٥٩

نمره

باسه خزانه امانه وکالتنه

A	4/3621
D	
F	3-84

١- خزانه اوراق عثمانیه بغدای خابعونارینه ایسه
اولسه بغدادن اوراق ایسه مبلغ حاضره ی ایچون بنکه
ایلکی کیروسونه بیلدیرانلرده طابوری رابطه یه بغداد
اقرارنده تنبکی دسونه ایسه اولسه اوچ طابوره قدر وسیله
ارجوده جلب ایلمکده اولوقدر.

٢- اوردو خفاسنه اولوبان ناجه سنک جزای ایسه قوه بنه
نقودنابه مدرف بیالغه ... بنجاوزاین بخ
ایلمکه دیشنک یا جفه باجه میه بعوده اولنمز
استخبار نظرنه جواز دوالونانه تراغاری اولمجه
بنبرلی معاوره یه باشلو سلدر. بعده
عثمانه سکری بنا الدوابه ایسه دکلر که
نقوه فونلری ایله بنا جبسی تنقیب ایلمکده
بولونمشدر.

٣- دیان خرستیانه نفوسه عساکر رعیتنه عسکر وناری
ایسه استعمال سوحه جرأت ایتمه یه اوراق معاوره یه
باشلو رفتری اوزرینی قول اوردو وکالتنه بیلدرلشدر.

٤- خدوخانی عبدالرزاق باشنه طوبلاو بغی رعایتی
کرد وقبیله صاروه کرداری حکومت علیه
تسلیم ایچون شنامه، سنجاقه دیرداری

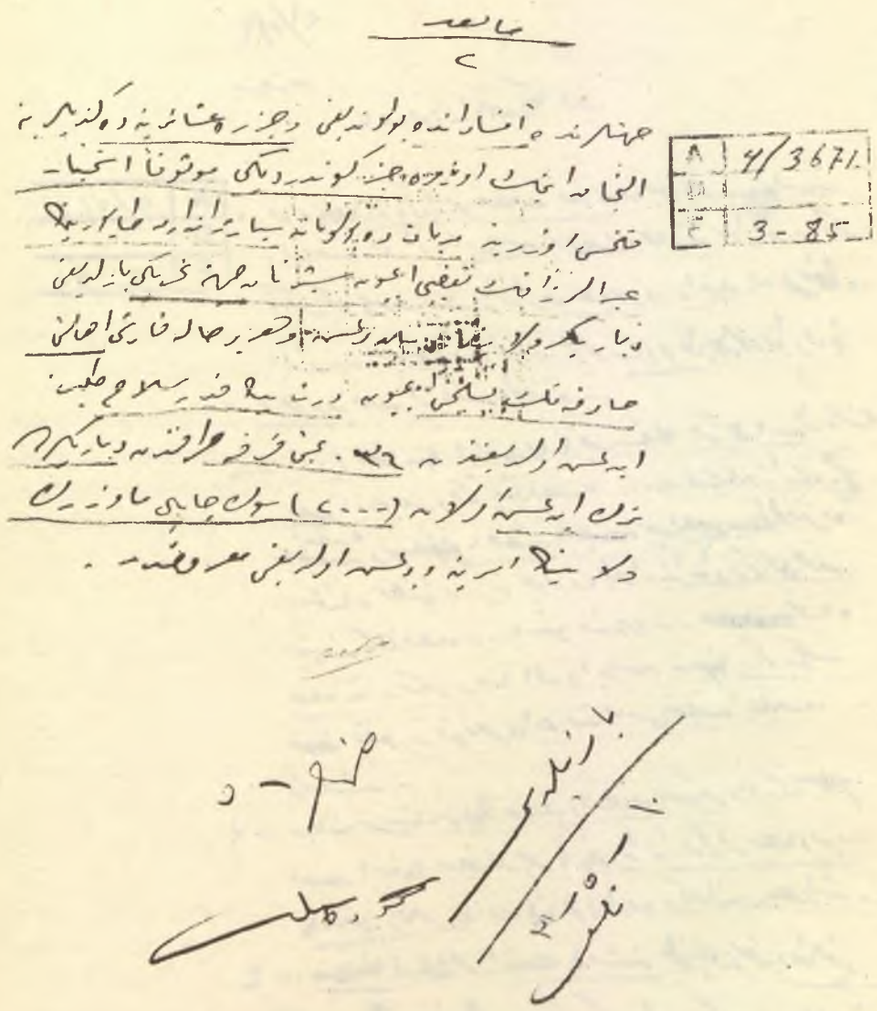

9.5.331 (22 Temmuz 1915)

Şifre

Başkumandanlık Vekâleti'ne

1. Karahisar'daki Ermeni isyanı bakıyesi (artıkları) tamamiyle tedip edilmiş (bastırılmış) olduğundan orada asayiş mahallinin muhafazası için yalnız İkinci Giresun Seyyar Jandarma Taburu bırakılarak talimgâh efradından (erlerinden) teşkil ve sevk edilmiş olan üç taburluk kuva-yı mürettebe Erzurum'a celp edilmekte bulunmuştur.

2. Ordu Kazası'nın Ulubey Nahiyesi'nin Kızıleyin Karyesi'nde Kale namiyle maruf (bilinen) kayalıkta 300'ü mütecaviz Ermeni tecemmü etmekte (toplanmakta), baskın yapmak tasavvurunda (düşüncesinde) oldukları istihbar kılınması üzerine civarda bulunan jandarmalar mahall-i tecemmua (toplanma bölgesine) yetişerek müsademeye (çarpışmaya) başlamışlardır. Neticede usattan (asilerden) sekizi meyyiten (ölü) elde edilmiş ve geriden gelen takviye kuvvetleriyle mütebakisi (geri kalanı) takip edilmekte bulunmuştur.

3. Midyat Hıristiyanlarının isyan ve tahassunla (kuvvetle) askere karşı istimal-i silaha (silah kullanmaya) cüretle jandarmalarla müsademeye başladıkları On Birinci Kolordu Vekâleti'nden bildirilmiştir.

4. Bedirhanî Abdürrezzak'ın başına topladığı birtakım Kürt ve Ermenilerle sadık Kürtleri Hükümet aleyhine teşvik için Şıtak, Şırnak ve Pervari cihetlerinde ifsadatta (kışkırtmalarda) bulunduğu ve Cizre aşairine (aşiretlerine) de kendilerine iltihak etmek (katılmak) üzere haber gönderdiği mevsuken istihbar kılınması (güvenilir haberler alınması) üzerine Midyat'ta bulunan Seyyar Jandarma Taburu'nun Abdürrezzak'ın takibi için Şırnak cihetine tahriki (yönüne hareketi) yazıldığı Diyarbekir Vilayeti'nden bildirilmiş ve her bir hale karşı ahali-i sadıkanın teslimi için dört bin kadar silah talep edilmiş olduğundan, 36 ncı Fırka (Tümen) tarafından Diyarbekir'de terk edilmiş olan "2.000" büyük çaplı mavzerin Vilayetin emrine verilmiş olduğu maruzdur.

Yazıldı

10.5.31 (23 Temmuz 1915)

Mahmut Kâmil

Belge No : 2012

Arşiv No : 4–3671

Dolap No : 231

Göz No : 4

Klasör No : 2835

Dosya No : 127

Fihrist No : 3–84, 3–85

Belge No : 2013

A	4/3671
D	
F	14 – 11

TELEGRAMME تلغرافنامه

دولت علیهٔ عثمانیه تلغراف اداره‌سی

ADMINISTRATION DES TELEGRAPHES DE L'EMPIRE OTTOMAN

L'état n'accepte aucune responsabilité à raison du service de la télégraphie

Retransmission ou Expédition				RECEPTION			
N° d'expédit.	Transmis à	Date	Signature de l'employé	Signature de l'employé	Date	Reçu ce	N° d'ordre
		H.___ M.___			H.___ M.___		

De_____ Pour_____ موردی_____ مرسی الیه

N°_____ Mots_____ Date_____ H.___ M.___ تاریخ_____ ساعت_____ دقیقه_____

Voie_____ Indic. Eventuelles_____ اشارات محتمله_____ طریق

اوچنجی اردو قماندانلغنه

مدعاینه کی عصاندن تأدیبلم قصبه‌سنه بونده‌کی نفایه‌سی لدیکی وقتده‌کی ساعتده صاقلاده بونده‌کی خاتونلر ذیلده قریه‌سنه قصه‌ایچه‌سیه‌یوزقه‌ر عصاندن ۱۱ نفر ده ایلوقه‌یه النمش و شوبه‌ده دوام ایدن معادمانه ثانداره‌لرده او جهته شهید و اوچنجی بوده و عشائرده بکری آیکی کشینه شهید و التمش ایکی سنه بوده و یولنده و طوبه‌لر ورود ایتمه‌ز قریباً تخفیف عصاندن تشکیل ایدیلمکده دیارکه تابع ثانداره‌لاری و مدعاینه سایر ثانداره‌لری طوری قماندانلغنه اشعار مدعاینه

قوماندان اردوی قماندانی

سلیمان فائق

Belge No : 2013

TELGRAFNÂME
Devlet-i Âliyye-i Osmaniye Telgraf İdaresi

Ahz (Alınış) :
Tarih : 20 (3) Minh (De)
Saat : 12
Dakika : 50
Mahreci (Çıktığı yer) : Elaziz (Elazığ)
Numro : 46034
Kelimat (Kelimeler) : 50
Aded : 2615

Üçüncü Ordu Kumandanlığı'na

Midyat'taki usatın tedibiyle (asilerin bastırılmasıyla) kasabanın bunlardan tathir edildiği (temizlendiği) ve kasabadan iki saat mesafede yüz yirmi haneli Ziyor Karyesi'ne tahassun eden (sığınan) beş yüz kadar usatın 17/18 Temmuz 331 (30/31 Temmuz 1915)' de ablukaya alındığı ve şimdiye kadar devam eden müsadematta (çarpışmalarda) jandarmalardan üçünün şehit ve üçünün mecruh (yaralı) ve aşairden (aşiretlerden) yirmi iki kişinin şehit ve altmış ikisinin mecruh bulunduğu ve topun vürut etmesinden (gelmesinden) kariben (sonra) tahassungâhlarında usatın tenkil edileceği (barınaklarından asilerin çıkartılacağı) Diyarbekir Sabit Jandarma Alay ve Midyat Seyyar Jandarma Taburu Kumandanlıkları işariyle (bildirilmesiyle) maruzdur.

22 Temmuz 331 (4 Ağustos 1915)

Kolordu Kumandan Vekili
Süleyman Faik

Şube : 1 21 (3) Minh (De)
4561

Başkumandanlığa

Arşiv No : 4–3671

Dolap No : 231

Göz No : 4

Klasör No : 2835

Dosya No : 127

Fihrist No : 4–11

Belge No : 2014

نمره: ٢٤٥٦٩

سوسی والسی مرکزه سنه ٢٩/٤ / ٥/٢١ شفره حکمدر .

زلا .

A	4/3674
D	
F	4 - 26

دنیل قریه سنه مصادره وارم ایدیور . اونک مصادره سی وقتی عسکرده آلنیسی
مجروح اولمسه دائمی مجرد مصادره آلنیسی وفات ایتمشدر . صو آلمه
وقوعاتی ایچون کیم مفاره لرده طوشاری چیقارمه عصاتدن آلنیسی
اتلاف ایدلنمش . عاصیلر کثرتله بوبا استعمال ایلکده اولدقلرندن مفاره لره
گیرمک تابع اولمقده در . مفاره لرک یقینده بولنان صو
منبعلری قطعاً تحت طوغنه آلنه بلیکدر . عصیان صوسز لقدن بک
مضطردر . تسلیم اولمه ایچون یاریم ساعت بره قدر مهلت ایستیور
نتیجه سنه اولمقدر .

٥ - ٣

Belge No : 2014

Tel

34.590

Zeyl (Eki)

Sıvas Valisi Muammer Bey'den, 20/21.5.31 (2/3 Ağustos 1915)
Şifre Halli (Çözümü)

Dendil Karyesi'nde müsademe (çarpışma) devam ediyor. Dünkü müsademede dahi askerden altısı mecruh olmuş (yaralanmış) ve eski mecruhlardan ikisi vefat etmiştir. Su almak ve firar etmek için gece mağaralardan dışarı çıkan usattan (asilerden) altısı itlaf (yok) edildi. Asiler kesretle (çoğunlukla) bomba istimal eylemekte (kullanmakta) olduklarından, mağaralara girmek kabil olmamaktadır. Mağaraların pek yakınında bulunan su menbaları kıtaatımız (birliklerimiz) tarafından elde edildiğinden, usat susuzluktan pek muztardır (sıkıntı çekmektedir). Teslim olmak için yarın saat bire kadar mühlet istediler. Netice arz olunacaktır.

Şube : 1/21 (2) Minh (De)

Arşiv No : 4–3671

Dolap No : 231

Göz No : 4

Klasör No : 2835

Dosya No : 127

Fihrist No : 4–26

Belge No : 2015

٤٥٠٨٨
٤١٧٠

سواسده واقع خون اردو قومانداني وكيلي يازيلمشدر

مورخه ٢٦-٥-٣٤ تاريخلي تلغرافنامه جوابيدر

A	4/9621
D	
F	4-31

مسلح اونصار منيك ديكر بر خانده تخصص ايتمكدن دولايي جرائمي
اوزرينه تراشاده وتعليقاته مفروض طرفندن ايدلمكده بولنديغي
رقيقلر عرضه نسبت ايتمك اوزره عاصيد طرفندن ايتيلان وصيه مجموعه دوشوكي
ويا لاقوه خانده باقيه ظهور ايدرك بو خانك محترقه اولديغي وعاصيدده
بولنمق خاصه ايدركه اتلاف ايدلركي اوميتده ده محترقه اولديغي ودفعاتك
بيانيله دوره يه بيرقدر قولنده يازه لنيغي محل استقراري اوزرينه
مندرجدر .

مسلم

مسلم

Belge No : 2015

35088
Aded : 3170

Sıvas'ta Onuncu Kolordu Kumandan Vekili Pertev
Bey'den Mevrut (Gelen) 22.5.31 (4 Ağustos 1915) Tarihli
Şifre Hallidir (Çözümüdür).

22/23 (4/5) Vusulü (Varışı)

Müsellah (Silahlı) on Ermeninin Niksar'da bir hanede tahassun ettikleri (evde sığındıkları) dün gece haber alınması üzerine jandarma ve talimgâh müfrezesi tarafından abluka edilerek bunlar meyanında (arasında) bir kızın arz-ı teslimiyet etmesi (teslim olması) üzerine asiler tarafından atılan mermiden mecruh (yaralı) düştüğü ve bilahare hanede yangın zuhur ederek (çıkarak), beş hanenin muhterik olduğu (yandığı) ve asilerden yedisinin firar ederken itlaf (yok) edildiği, üçünün de muhterik olduğunu ve vakanın bidayetinde (başlangıcında) devriyede bulunan bir nefer (er) de kolundan yaralandığı mahalli işarı üzerine maruzdur (verilen bilgilere dayanarak arz olunur).

Şube : 1/22 (4) Minh (De)
Kısım : 1

Arşiv No : 4–3671
Dolap No : 231
Göz No : 4
Klasör No : 2835
Dosya No : 127
Fihrist No : 4–31

Belge No : 2016

ادنی اردو قومانداللغی
ارکان حربیه
۲ شعبه
نومرو
1966
<<1..

اردو قومانداللغه

ارضروم

A	4-2671
D	A

1-1-76

امنوفی

۸۹ بیطری آیه ۱۱ ملی ۲۴۱ ده بایورد نقطه بیطرلغنه تعیین واقع ایدیلن معاونه بیطری کیرقوت افندی ، ارمی جیتلرله وقوع بولان مصادمه ده صکره فرار ایدوب یکمی دقیقه ساعت عودت ایتمه دیکی و مذکور جیتلره التحاقه ایله دیکی بایورد نقطه سنه بلدیرلمشدر.

ایفای مقتضای مرضیه.

مرکز مفتشی

فوائد

Belge No : 2016

Üçüncü Ordu-yu Hümayun Menzil Müfettişliği
Erkân-ı Harbiyesi

Erzurum'dan
20.6.1331 (2 Eylül 1915)

Şube : 3
Numro : 1966–22100
Melfuf (İlişik) :
Adet :

Üçüncü Ordu Kumandanlığı'na

Alay 89 Baytarı (Veterineri) iken 11 Mayıs 331 (24 Mayıs 1915)'de Bayburt Nokta Baytarlığı'na tayin ve izam edilen (gönderilen) Muavin (Yardımcı) Baytarı Kirkor Efendi, Ermeni çetelerle vuku bulan müsademeden (çarpışmadan) sonra firar edip yirmi dört saattir avdet etmediği (dönmediği) ve mezkûr çetelere iltihak eylediği (katıldığı) Bayburt noktasından bildirilmiştir.

İfa-yı muktezası (gereğinin yapılması) maruzdur.

Menzil Müfettişi
İmza (Fuat Ziya)

Şube : 3
20 (2) Minh (De)
Adet : 5.104

Arşiv No : 4–3671
Dolap No : 231
Göz No : 2
Klasör No : 2820
Dosya No : A–69
Fihrist No : 1–34

Belge No : 2017

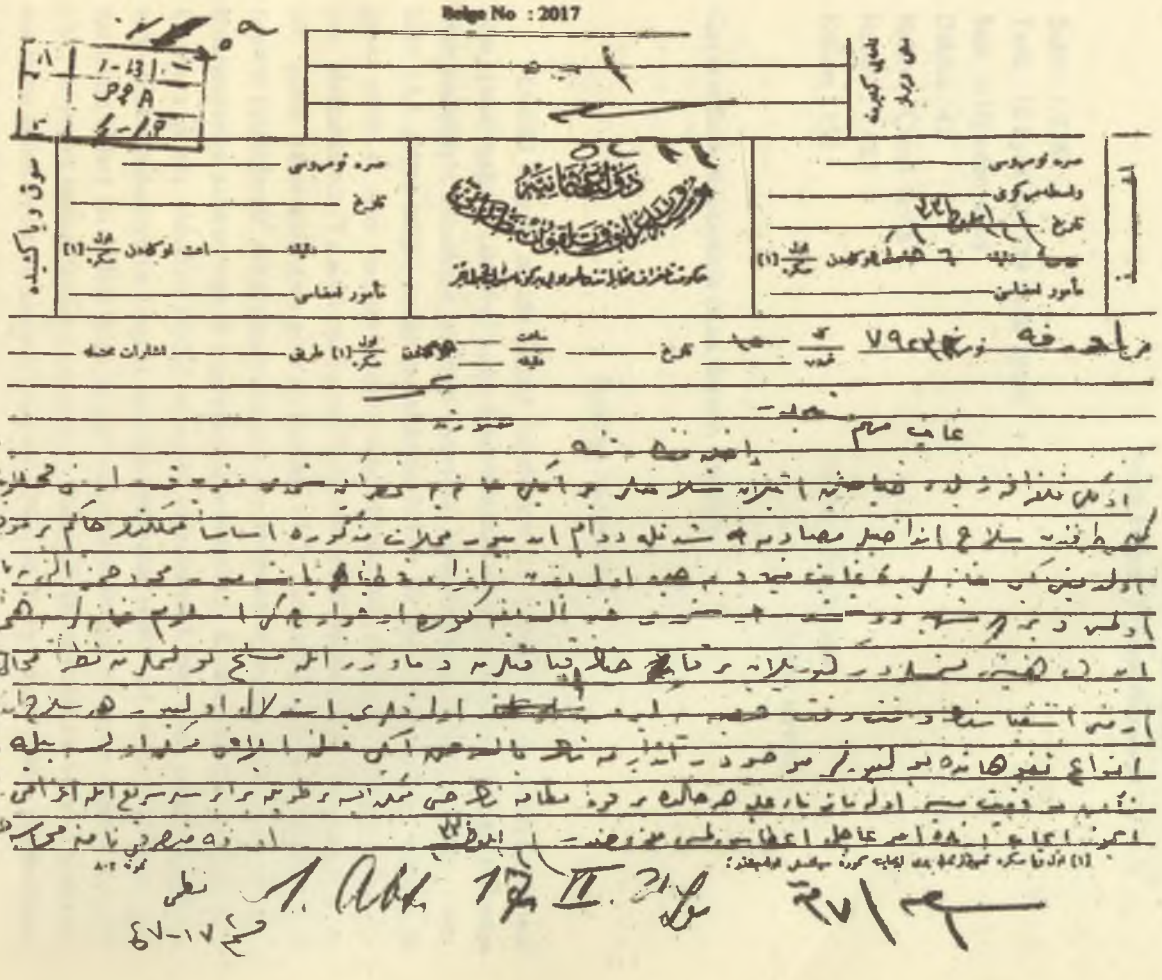

Belge No : 2017

Devlet-i Osmaniye
Posta Telgraf Telefon Nezareti

Şube : 1/5266
Tarih : 16 Eylül 331 (29 Eylül 1915)
Saat : 6 Öğleden sonra
Dakika : 45
Mahreç (Çıkış) : Urfa
Numro : 7.923
Kelime : 150

Saat 5 öğleden sonra
Resmi surettir.

Gayet mühim, müstaceldir (Çok önemli, ivedidir).

Dahiliye Nezareti'ne

Evvelki telgrafa zeyldir (ektir). Sabahleyin atılan silahlar bir iki haneye münhasır iken, şimdi mağribe (akşama) kadar Ermeni mahallatının (mahallelerinin) her tarafından silah endahtiyle müsademe (ateşiyle çarpışma) şiddetle devam ediyor. Mahallat-ı mezkûre (Adı geçen bölge) esasen memleketin hâkim bir mevkiinde olduğu, haneleri de gayet metin ve rasin (sağlam ve dayanaklı) olduğundan, jandarma katiyyen yanaşamıyor. Mecruhumuz (Yaralılarımız) altıya baliğ olmuş (yükselmiş) ve biri de şehit düşmüştür. Şimdi haber alındığına göre o civardaki İslâm hanelerine (evlerine) hücum ederek hepsini kesmişlerdir. Götürülen birkaçının kıyafetlerine ve mavzer ile müsellah (silahlı) bulunmalarına nazaran mahall-i saireye (diğer bölgelere), Ermeni eşkiyasının vakit vakit kasabaya girmiş oldukları istidlal olunuyor (öğreniliyor). Her silah attıkça da enva-i tefevvühatta bulunuyorlar (çeşitli ağıza alınamayacak sözler sarf ediyorlar). Mevcut jandarmanın bilfarz iki misline iblağı (çıkarılması) mümkün olsa bile, yine temin-i muvaffakiyet müyesser olamaz (başarılı olunamaz). Binaenaleyh herhalde bir kuvve-i nizamiyenin hatta mümkün ise bir topla beraber seyr-i seri ile izamı (çabuk yoldan gönderilmesi) için icap edenlere emr-i acil ita buyurulması (ivedi emir verilmesi) maruzdur.

/ 6 Eylül 331 (29 Eylül 1915)

Şube : 1 / 17 (30) Minh (De)

Urfa Mutasarrıfı Namına Muhasebeci
İmza (Nazmi)
Kısım : 2/17–7 A

Belge No : 2017

Arşiv No : 1–131

Dolap No : 219

Göz No : 2

Klasör No : 2287

Dosya No : 11

Fihrist No : 4–13

Belge No : 2018

Belge No : 2018

Umum Jandarma Kumandanlığı
Şube : 1
Kısım : 2
Adet hususi (Özel) : 6827
Adet umumi (Genel) :
Cevap :
Tarih :
Numro :

İstanbul
13 Eylül 331 (26 Eylül 1915)

Gizli

Harbiye Nezaret-i Celilesine (Yüce Katına)

Meal : (Özü)

Anadolu Vilayat-ı şarkiye dahiline izam edilecek (gönderilecek) komisyona memur edilen Binbaşı Galip, Kaymakam (Yarbay) Muhittin, Yüzbaşı Naki Beyler hakkında.

Anadolu ile Vilayat-ı şarkiye dahilindeki (doğu illerindeki) Ermenilerin sevki esnasında, vazife-i memurelerini (görevlerini) su-i istimal eden ve muhalif-i kanun (yasalara aykırı) efal ve harekâtı müşahet olan (eylem ve hareketleri görülen) memurin ve jandarmalar hakkında tahkikat-ı lazime icrasıyla (gerekli araştırma yapılarak) cürümleri sabit olanları evrak-ı tahkikiyeleriyle divan-ı harplere tevdi edilmek (suçları görülenleri araştırma evrakları ile sıkıyönetim mahkemelerine gönderilmek) üzere menatık-ı muayyeneye izamı takarrur eden (belirli bölgelere gönderilmesi kararlaştırılan) komisyonlara memuren İzmir Jandarma Mıntıka Müfettişi Kaymakam (Yarbay) Muhittin ve Umum Jandarma Kumandanlığı Birinci Şube Müdür Muavini Binbaşı Galip Beylerle mezkûr (adı geçen) şubenin Dördüncü Kısım Amiri Yüzbaşı Naki Efendi'nin tayin kılındıkları ve 14 Eylül 331 (27 Eylül 1915) Pazartesi günü badezzuhur (öğleden sonra) saat üçte Dahiliye Nezaret-i Celilesi'ne müracaat eylemeleri Nezaret-i müşarünileyhadan varit olan (adı geçen bakanlıktan gelen) 12 Eylül 331 (25 Eylül 1915) tarih ve seksen sekiz hususi numrolu tezkerede emr ve işar kılınmış (bildirilmiş) olmakla muhat-ı ilm Sami-i Cenab-ı Nezaret penahileri buyurulmak üzere maruzdur (Yüksek bilgilerinize arz olunur).

Görülmüştür
Şube : 2 Asayiş Şubesi
17220 1254
14 Eylül 1331 (27 Eylül 1915)

Umum Jandarma Kumandanı
Miralay (Albay)
İmza (Rasim)

Belge No : 2018

Muamelat-ı Zative Müdüriyeti Aliyesine :
Görülüp iade buyurulmak üzere takdim olunur. 17.7.331 (30 Eylül 1915)

Mühür
(Harbiye Nezareti Asayiş
Şubesi Müdüriyeti)

Arşiv No : 1–131

Dolap No : 219

Göz No : 2

Klasör No : 2287

Dosya No : 13

Fihrist No : 3

A 6.3437
D 1
F 12

ارمنیلرک اداره دنیه و اهالیٔ اسلامیه حقنده روا کوردکلری معاملات جزئیه نک شرحی

مادّه ۱ — ۲۰۷ سنه‌سی آغستوسک ۶۰ نجی گونی اکرن و دیگر قوماندانلرک امرلری اوزرینه سیواس ولایتی دخلنده بولنان ارمنیلرک اوغلی کوچوک یاشی قیرق یاشدن یوقاری اولانلری بیرلرینه کسانه تسلیم ایتدکلری تفنگلری و جبه‌خانه‌لری استرداد ایتدیلر. صالح آغا نام ذاتک ایدیلان تحقیقاتی دولتک مقرراتی دائره‌سنده ایدکندن جانبازلرک بیلکه بیلمیه‌رک صورت قتل ایتمکلری کمسنه‌لر نقدر تلقی اولنسه ایده‌جک شیلردن ارتکاب ایتمیه‌جکلری تأمین ایدیلمشدر.

مادّه ۲ — نه‌قدر مذکوره‌دن اعمالی ۱۸ یاشنی بولمیان آقسه‌لر یاخود صورت قتل ایتمشلر و شهر کوچک محرره‌لرنده بلدیه کتیبه‌لری و اهالی نزد خاصه‌سنده بولنان بیقیه‌لر اولینجه دولت محاکمه ایدیلمکدر. بونلرک فاعللرندن شیخلری و اهالی ایدیلمکلری نام ارمنیلر اجرای جنایت ایتمشلردر.

مادّه ۳ — بوجمله افراد علی الاکثر اسلام قیافتنده دولانوب بلکه بقالوقدن کسانه قتل ایتمک نامنه لازم کلدکجه جبه‌خانه‌لرده جلوه‌جو جلوه‌جو تعرضه ایتمک و عرضه ناموسلرینی برباد ایتمک مقصدلرندن کری دورمامشلردر.

مادّه ۴ — سیورک دریاسنی بوجمله افراد برجوه ناموس و عرضه تعرضه و برجوه نفوس قتل ایتمشلر کندیلرنی ده روسیه دولتی ایده‌لی وقت وقت اجرای شلط ایتمکده بولنمشلردر.

مادّه ۵ — ۲۱۰ سنه‌سنده حکومت بر درجه قدر بوارنی جزای لایقلری ایسه‌ده تا اعلان مشروطیت قدر سلاح خانه‌لرنی کوچک بارنوب روسیه‌یه کیدیب کمال راحت یاشاندیلر. آنلر ایله اجرای ادعا سنه‌سی کیمکده و اکرن و دیگر شیخلر و علما تأخیر ایدرک توبیخاتی تأمین ایتمکده بولنمشلردر که اجرای محاکمه‌لرنی روسیه‌یه ترتیب ایتدیرمکلری اوزره اورسه‌جی‌یه نقلنی یاپدیرمشلر و بو دولت ایسه بو نقلیاتی اجرا ایتمشلردر.

مادّه ۶ — بو ملتدن نالفسلر اوچ محاربه‌سنده کوردکلری قلاقوزلقدن دولایی کندیلرنی باشقه ناحیه‌لره اسکان ایتدیرمکلری ایچون روسیه‌یه مهاجرت ایتمشلردر. بونلرک اهالیسی جمله‌سی اورنبورغ تریه‌لری و علی الغایه روسیه‌ده مهیا اعداد قدر یرلشمشلردر. روسیه دولتی بونلرک اهالیسنی جمله‌سی اورنبورغ تریه‌لری و علی الغایه روسیه‌ده مهیا اعداد قدر یرلشمشلردر.

مادّه ۷ — ارمنیلر اعلان حرب سلاح عسکری داخلنده اولدقجه سلاح آتمشلر ایده‌جکلرنی سویلمکده اولدقلرنه رغماً اسناد ارباب دیگر بری اثبات وجود ایتمکده معاینه‌لرده روسیه‌ده کوستریلمه‌ده یاپاسلری دفترلری خوجه‌لری زیر تمیز و امضا ایتمشلر دفترلرنی دفترخانه‌لرده محفوظدر.

مادّه ۸ — سفربرلک بدایتنده ارمنیلرک تعالف جدیده‌سی صحیح رعایت بولنمقدن کری اوتوده بریده روسیه‌لر غالب کلمکده دالاریق که بلدیه سنه‌سنده اولدقلرندن بحث ایدیلسانفاده اسلامندن رجوع ایتمکده خالی قالمشلردر.

مادّه ۹ — بو سفربرلکده تاریخ اکرن و دیگر ارمنیلرده جهتلک نفرکلری سوچه ایدلمک ایچون مراجعت بولنمقدن کری توقف ایتمشلردر.

مادّه ۱۰ — سفربرلک باشلادقدن بونلر روسیه اردوسنه یاپوشمشلر باشلادقلری حالده روسیه نفوس اتلاف طوقنده برتاج وقدر کری دورمامشلردر.

مادّه ۱۱ — تعرضات تدابیر قیصریه‌سی که روسیه اردوسنه معاونتده دوکرن دورمامشلردر. دوشمن ایتلاف اکرن و دیگر قیرلری ارمنیلر روسیه‌لر اولمقله دوشمن‌لرن روسیه عسکر ایسه‌سنه کیرلرک سلاحی قوتانه‌سنه روسیه اردوسی مهماته داخل اولوب سلاحی بزه تعرضده باشقه روسیه عسکرنه یاپدیقلری نفاقلری یاپمشلر و روسیه‌لر تعویل ایلمه‌ایده کلمه‌ایشرافه کدیلمه و عائله‌لرنه خفاتنه بولنمشلردر. بو جمله‌سی مال جانه‌ایچون رشی سلامت ایتمشلردر.

مادّه ۱۲ — الیوم نه قدر شوهرزاده دوشمن ایلمک مقدرنه ایده قارغوق خطرنه اجرای فعالیت ایتمکده و ایشبو ایده محاربه ایتمکلری جهتلرده قتل و شهادتده کمال ترجیح روا کوردکلری دورلر.

مادّه ۱۳ — نامه‌لر دفتری ارمنیلرک اوچ دوه ساله اولدقلرندن بوقدر قدر دوایلمه‌جه‌ی مقدرده دیگر بسلطنه‌لرنه بر بر تشکیل ایتمکده بولنمقدن کری و بایزید حدودلرنی موجب دولت عثمانیه یاپدیقلری مفسدلر دیگر دورمشلر قالمشلر بولنمقدن کری ۲۰۰ دوه یه اقدار اعلیه مشروطه قدر واده تبلیغ یاپدیقلری منطقه‌لرنی واقعی برشوسه ایچون بولنه‌برشدکه بونلرک نفلقلری نظایر قطعات جلدر طولوق دفترلرنی تشکیل ایتمکده بولنمقدردر.

Belge No : 2019

Mühür (Redif...
Elli Birinci Alay
İkinci Tortum Taburu)

Ş. N.
163

Ermenilerin Öteden Beri Ahali-i İslamiye Hakkında
Reva Gördükleri Melanetlerden Cüzi Bir Kısmını Müşirdir (Gösterir).

Madde 1 : Narman ve Tortum mıntıkalarında 307 : 310 Seneleri esnasında 60 : 70 neferden mürekkep (erden oluşan) ve Narman'ın Ekrek ve Yeğenhas, Tortum'un Şepek Karyesi (Köyü) Ermenileri, Bitlisli Kullik Oğlu Kirkor'un riyaseti tahtında (başkanlığında) Narman'da birçok kesanı (kişileri) katlettikleri gibi, Hıçvıülya Karyeleri eşrafından Salih Ağa nam zatı Abed Yaylası'nda karnını deşerek maktûlün kendi eliyle kendi ciğerlerini çeküp çıkarmak suretiyle katletmek gibi herkesin nefret telinini celp edecek (çekecek) şenaati irtikap etmiş (kötülüğünü işlemiş) oldukları muhakemeten sabittir (mahkemece belirlenmiştir).

Madde 2 : Yine karye-i mezkûreden (adı geçen köyden) Ahmet isminde 18 yaşında bir genci ateşe atmak suretiyle katletmişler ve işbu gencin muhterik (yakılmış) olan cesedi de Keşiş Vartan'ın hanesinden çıkmış olduğu da muhakeme ile sabittir. Bunun faillerinden Şepekli Vartan ile Aliksan nam (adındaki) Ermeniler Erzurum hapishanesinden firar etmişlerdir.

Madde 3 : Bu çete efradı, alelekser (genellikle) İslam kıyafetinde dolaşıp, yalnız yakaladıkları kesanı katletmek, tarlalarda, mezralarda çoluk çocuğa taarruz etmek ve ırz-ı namuslarını berbat etmek melanetlerinden geri durmamışlardır.

Madde 4 : Sivri Deresi'nde yine bu çete efradı birçok namus ve ırza taarruz ve birçok nüfusu katletmişler, kendilerini de Rusya'da teslih ederek (silahlandırarak) vakit vakit icra-yı tasallut etmekte bulunmuşlardır (saldırılarda bulunmuşlardır).

Madde 5 : 310 (1894) senesinden sonra bir dereceye kadar bu Ermeni çetesi dağıtılmış ise de, ta ilan-ı Meşrutiyet'e kadar müsellah (silahlı) fedailer Ermeni köylerinde barınıp, Rusya'ya gidip gelerek tertibatlarını ikmal ile Erzurum Ovası'na geçmekte ve Ekrek ve Yeğenhas, Şipak Karyeleri adeta fedailerin sevkiyatını temin etmekte bulunmuştur ki, Erzurum muhakemelerindeki dosyalar karıştırılacak olursa, hiçbir milletin yapmadığı türlü türlü Ermeni melanetine tesadüf edilir.

Madde 6 : Ermenilerin bu melanetleri ta Doksan Üç Muharebesi'nde (1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı) de görülmüştür ki Ruslara kılavuzluk ettiklerinden başka, Narman eşrafından Reşit Ağa ile Süleymanlı Karyeli Ali Ağa'yı Ruslara, salben (asarak) idama kadar teşebbüs etmişlerse de, Rus kumandanları ahalinin ricası üzerine mumaileyhi (adı geçeni) bırakmışlardır.

Madde 7 : Ermeniler ilan-ı hürriyette silk-i askeriyeye (askerlik mesleğine) dahil olarak silah arkadaşlığı edeceklerini söylemekte olmalarına rağmen, esnan erbabından (askerlik yaşında olanlardan) hiçbirisi ispat-ı vücut etmemiş, muayenelerde Rusya'da gösterilmiş ve papazları defterlerin zirini temhir (altını mühürleyip) ve imza etmişlerdir ki, defterler şubede mahfuzdur (saklanmaktadır).

Madde 8 : Seferberlik bidayetinde (başlangıcında) de melanetlerini ibraz ederek tekalüf-i harbiyeye hiçbir muavenette (savaş yükümlülüklerine hiçbir yardımda) bulunmadıkları gibi, ötede beride Rusların galip geleceğinden ve ileride kendilerinin müstefit (kârlı) olacaklarından bahs ile, lisanen de İslamları rencide etmekten hali (incitmekten geri) kalmamışlardır.

Madde 9 : İşbu seferberlikte Narman'ın Ekrek ve Yeğenhas Ermenilerinden bir tek nefer gelip de "sevk edilmek" için müracaatta bulunduğu yoktur.

Madde 10 : Seferberlik başlar başlamaz bunlar Rus ordusuna casusluğa başlamışlar, son Rus taarruzu esnasında Şipak tarafından birkaç defa da telgraf tellerini kırmak gibi Rus ordusuna muavenetten (yardımdan) de geri durmamışlardır.

Madde 11 : Düşmanın istilasında Ekrek ve Yeğenhas Karyeleri Ermenileri, Rusların önlerine düşerek, Rus asker elbisesini giyerek, silahını kuşanarak, Rus ordusu meyanına (arasına) dahil olup müsellehan (silahla) bize taarruzdan başka Rus askerinin yapmadıkları fenalıkları yapmışlar ve Rusları da teşvik ile ileri gelen eşrafın kendilerine ve ailelerine hakarette bulunmuşlardır. Irz, namus, mal, can, hiçbir şeyi selamet bırakmamışlardır.

Madde 12 : Elyevm (Bugünlerde) yine karşımızda düşmanın ilk hatlarında, ileri karakol hatlarında icra-yı faaliyet etmekte ve istila edilen mahallerde erkekleri, çocukları katl ve nisvana (kadınlara) da her bir taarruzu reva görmektedirler.

Madde 13 : Narman ve Tortum'da Ermeniler altı karyede sakin (ikamet eden) olduklarından, bu kazada tadat edilen (sayılan) işbu melanetleri diğer mahallerde nispetin yüzde birini teşkil etmekte ve bunların Pasinler'de, Eleşkirt ve Bayezit hudutlarında, Muş ve Van cihetlerinde yaptıkları mefsedetler vüs-i beşerin (kötülükler insanlık düşün-

cesinin) haricinde bulunmaktadır. 305 (1889)'ten bed'en (başlamak) ile ilan-ı meşrutiyete kadar Van, Bitlis, Bayezit mıntıkalarını daimi bir şuriş (kargaşa) içerisinde bulundurmuşlar ki, bunların melanetleri nizamiye kıtaatında ciltler dolusu defterler teşkil etmekte bulunmaktadır.

Tortum Ahz-ı Asker (Askeralma) Reisi
Yüzbaşı
İmza (İsmail İshak)

20 Eylül 331 (3 Ekim 1915)

Arşiv No : 6–3497
Dolap No : 310
Göz No : 1
Klasör No : 5771
Dosya No : 1
Fihrist No : 2

Belge No : 2020

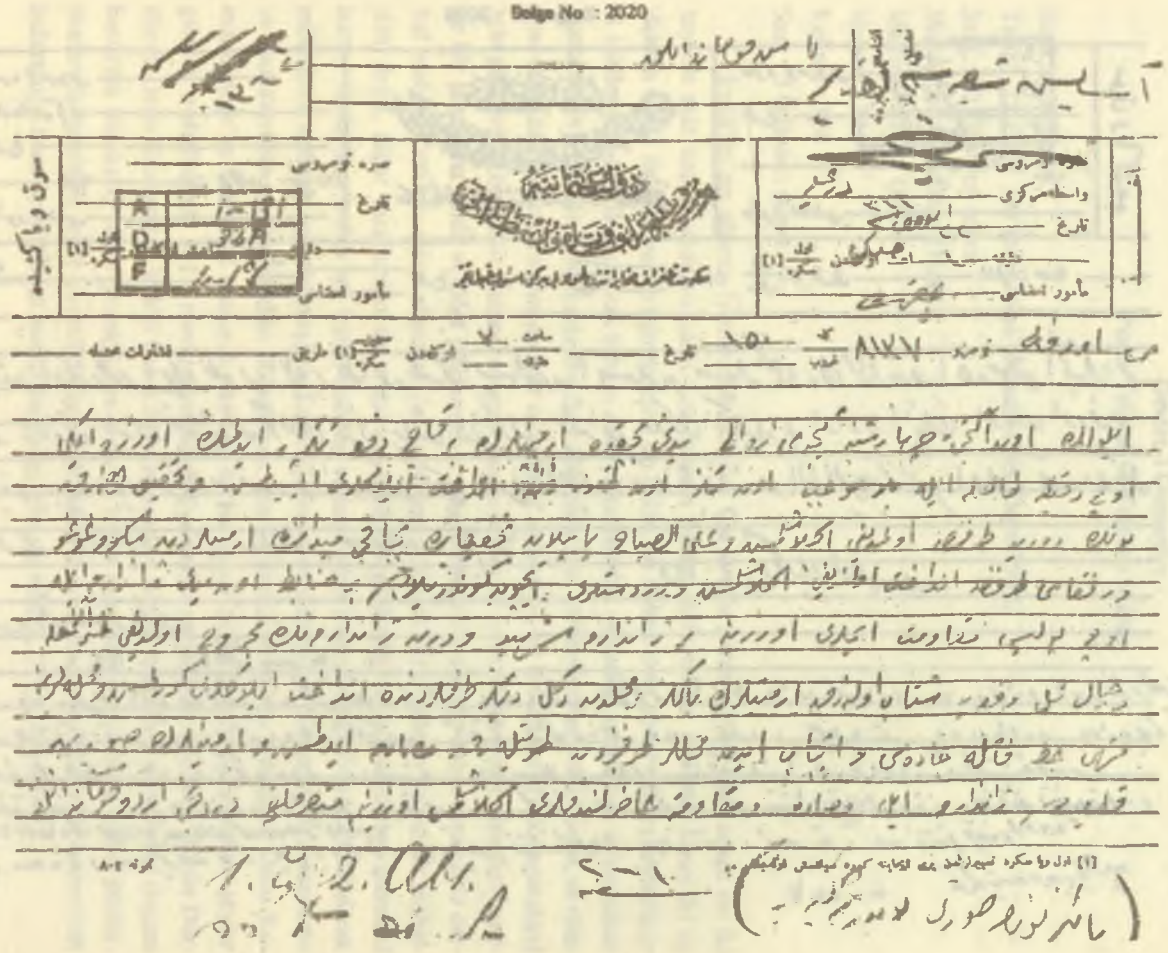

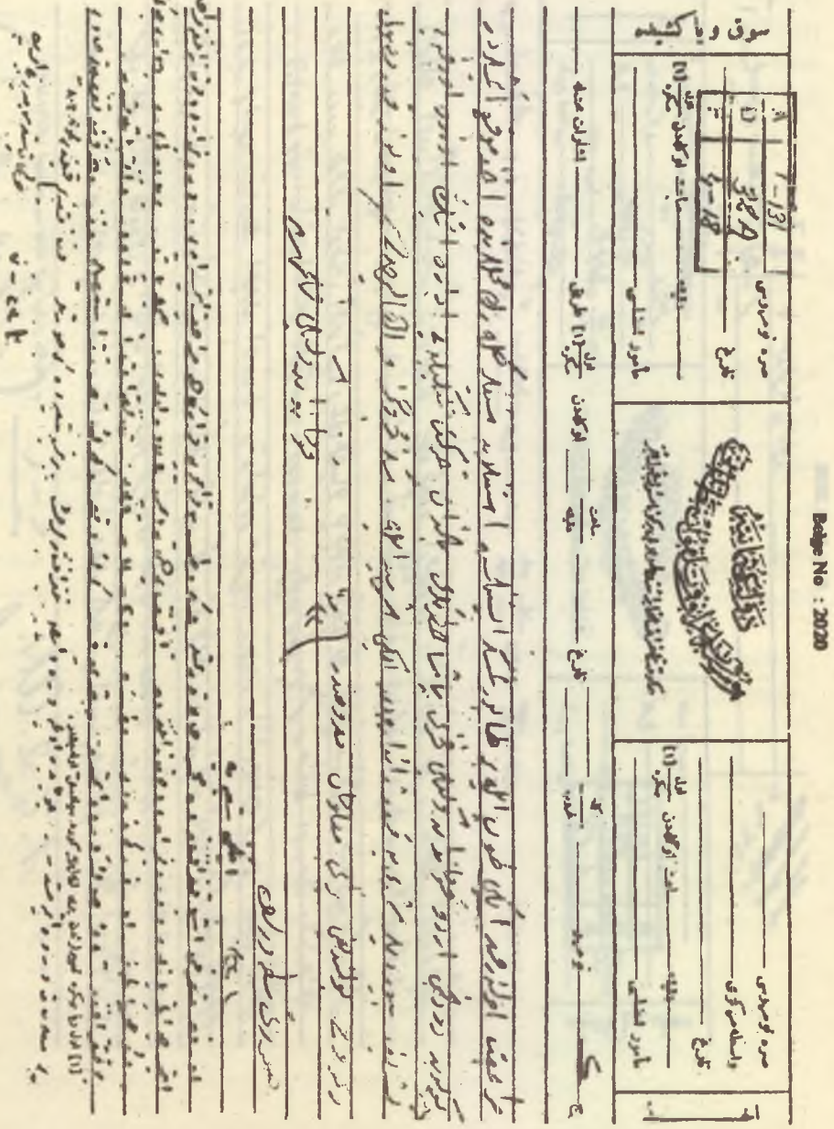

Belge No : 2020

Belge No : 2020

Devlet-i Osmaniye
Posta Telgraf ve Telefon İdaresi

Başkumandanlık
Tarih : 22 Eylül 331 Der-Aliye (İstanbul) (5 Ekim 1915)
Saat : 10 Öğleden sonra
Memur İmzası : İmza (Hakkı)
Mahreç (Çıkış) Urfa
Numro : 8137
Kelime : 150
Saat : 3 Öğleden sonra

Eylül'ün on altıncı (yirmi dokuzuncu) Çarşamba gecesi zevali (gün ortası on iki sayılan saat usulü) yedi buçukta Ermenilerin birkaç defa tekrar edilmek üzere iki üç dakika fasıla ile bila mucip (gerekçesiz) on sekiz, on dokuz defa endaht (ateş) eyledikleri işitilmiş ve tahkik olunarak bunun devriye tarafından olmadığı anlaşılmış ve alessabah (sabahleyin) yapılan tahkikatta Bıçakçı Meydanı'nda Ermenilerden sekû, Gugu ve rüfekası (arkadaşları) tarafından endaht olunduğu anlaşılmış ve derdestleri (yakalanmaları) için gönderilen bir zabit (subay) on yedi jandarma ile üç polis mukavemet etmeleri üzerine bir jandarma şehit ve dört jandarmanın mecruh (yaralı) olduğu haber alınmakla derhal mahall-i vakaya şitap olunarak (olay yerine gidilerek) Ermenilerin yalnız bir mahalden değil, diğer taraflardan da endaht eyledikleri görülmüş ve mahallelerine müntehi hatt-ı fasıla (son bulan ara hattı) caddesi ve icap eden mahaller tarafımızdan tutularak müsademe edilmiş (çarpışılmış) ve Ermenilerin suret-i katiyede jandarma ile müsademe ve mukavemete hazırlandıkları anlaşılması üzerine mutasarrıflıkça Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na müracaat olunarak, iki top ile bir tabur asker istenilmiş, istenilen şeyler gelerek mahallerinde ahz-ı mevki etmişlerdir (yerlerine yerleştirilmişlerdir). Bugün Dördüncü Ordu Kumandan Vekili Fahri Paşa Hazretleri bizzat hareket-i tenkiliyeyi (isyanı bastırma hareketi) idare etmek üzere Urfa'ya teşrif buyurdular. Şimdiye kadar jandarmadan iki şehit ile sekiz mecruhumuz ve ahaliden de otuz kadar maktul (ölü) ve mecruh bulunduğu bera-yı malûmat maruzdur (bilgi için arz edilir). 22 (5) Minh (De)

Kumandan Vekili
Fehmi

Sureti 1. Şubeye verildi 22 (5) Minh (De)

Belge No : 2020

İkinci Şubeye :

Urfa Mutasarrıfı işbu telgrafnâmede muharrer (yazılı) halâttan (durumlardan) bahisle asker ve top sevki için karargâha maracaat etmiş idi. Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na müracaat etmesi cevaben yazıldı ve Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na da iktizası (gereğini), hemen yapması ilave edildi. Cemal Paşa bir piyade taburu, bir süvari bölüğü ve iki sahra topunu Urfa'ya gönderdi. Müfreze 20.7.331 (3 Ekim 1915) tarihinden itibaren Urfa'dadır ve ateşe başlamıştır. Bu telgrafnâme en son vürut etmiş (gelmiş) ve şimdiye kadar gerek vaka ve gerek suret-i istiâl (bastırılması) hakkında daha fazla tafsilatı havi (içeren) bir malûmat vürut etmemiştir. Bu babda evvelce vürut eden telgrafnâmelerin Birinci Şube'deki suretleri leffen (ek olarak) takdim kılındı.

23.7 (6.10) Harekât Şubesi Müdürü'nün emriyle

Arşiv No : 1–131

Dolap No : 219

Göz No : 2

Klasör No : 2287

Dosya No : 11

Fihrist No : 4–17, 4–18

Belge No : 2021

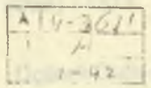

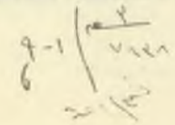

Belge No : 2021

Erzurum Mektupçuluğu
Umumi : (Genel)
Hususi (Özel) : 1373

Üçüncü Ordu-yu Hümayun Kumandanlığı Canib-i Âlisine (Yüce Katına)

Kumandan Paşa Hazretleri

Şehr-i halin (Bu ayın) yirmi ikinci günü Emval-i Metrûke Tali (Terkedilmiş Mallar) Komisyonu tarafından Erzurum Kasabası'nın Nazik namiyle maruf (bilinen) çarşısında vaki (olan) Ermeni milletinden Hacı Aret oğlu Alfons'un dükkânı küşat (açılmış) ve taharriyat ve hafriyat (arama ve kazı) icra edildiği sırada mağazasının bodrumunda elli adet el bombası bulunarak, bombalar polis müdüriyeti marifetiyle (eliyle) daire-i aidesine tevdi kılındığı (ilgili daireye verildiği) lieclil malûmat (bilgi için) arz olunur.

Kumandan Paşa Hazretleri /Muharrem 334 ve / 29 Teşrinievvel 331
(11 Kasım 1915)

Erzurum Valisi
İmza (Tahsin)

Şube : 3
7938 / 1–9.

Kısım :1

Arşiv No : 4–3671
Dolap No : 231
Göz No : 2
Klasör No : 2820
Dosya No : A–69
Fihrist No : 1–42

Belge No : 2022

شعبه

نومرو

١٠٨

٥

اوچنجی اردو قومانده‌لغنه : باسه قومانده‌لغی وقات جیهه‌سی مورود بلا فوردی شیفره‌در

ج/٧/١/٢٢٢ استخبارات شعبه‌سی ... واسینلر طرفنه ایرده‌سه تبلیغ ایدیلن نظامی عقده ٢٦/١٢/٢٢١ تاریخلی عرضه معلومات ایدیلدی وسمه استیلاسنه مورد قالان کوبلرده فرارلرده اهالی وسکنه دلخاه ارنی افرادنک جانیانه ودمیانه مماسه ارتکاب ایتدکلری کیچ بیوجه وقیزلری قالدیره‌رق مجهول برطرفه کوتردکلری حالده جالانیق واعیانا قتل نفس اجرا ایتدکلری نامه‌سی تجاوزات حقیقیه‌سی خرقه‌سنه بولنیق افاده ایتمکده ومنابع مختلفه‌دن النان معلومات ده بونی مؤید بولنمقده‌در.

٢٢٢ مارت ٨

اوچنجی اردو قومانده‌لغی

وهیب

A	1-2
D	105
F	1

Belge No : 2022

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube :
Numro : 108

Üçüncü Ordu'dan : Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine (Yüce Katına)
Mevrut Bila Numrolu (Gelen Numarasız) Şifredir.

C. 7.1.332 (20 Mart 1916) İstihbarat Şubesi. . . ve Ermeniler tarafından Erzurum' da ika edilen (yapılan) mezalim hakkında 26.12.331 (11 Mart 1916) tarihinde arz-ı malûmat edilmişti. Düşman istilasına maruz kalan köylerden firar eden ahali, düşmanın ve bilhassa Ermeni efradının pek caniyane ve vahşiyane muamele irtikâp ettiklerini (işlediklerini), genç, çocuk ve kızları kaldırarak meçhul bir tarafa götürdüklerini mal ve canlarını yağma ve ahyanen (zaman zaman) katl-i nüfus (soykırım) icra eylediklerini, namusa tecavüzün her tasavvur fevkinde (düşünülemeyecek derecede) bulunduğunu ifade eylemekte ve menabi-i muhtelifeden (çeşitli kaynaklardan) alınan malûmat da bunu müeyyit bulunmaktadır (doğrulamaktadır).

8 Mart 332 (21 Mart 1916)

Üçüncü Ordu Kumandanı
Vehip

Arşiv No : 1–2
Dolap No : 181
Göz No : 4
Klasör No : 528
Dosya No : 2063
Fihrist No : 1

Belge No : 2023

Ankara'dan Harbiye Nezaret-i Celilesine Mevrut (Gelen)
Şifreli Telgraf Suretidir.

On Beşinci Fırka (Tümen) Ahz-ı Asker Riyaseti (Askeralma Başkanlığı)'nden alınan 21 Mart 332 (3 Nisan 1916) tarihli şifreli telgrafnâmede Akdağmadeni mıntıkasında ve Çat karakoluna iki saat mesafede bulunan Kızılca Ova'nın Devekayası tabir olunan mahalde (bölgede), üç yüz ile beş yüz müsellah ve gayri müsellah (silahlı ve silahsız) ve içlerinde bazılarının askeri elbiselerini labis (giymiş) Ermeni çetelerinin mevcut bulunduğu ve boğazlarından kesilmiş üç İslam cesedinin de görüldüğü Akdağmadeni Şube Riyaseti'nden bildirildiği ve keyfiyetin (durumun) Yozgat'tan sorulduğu ve tafsilat-ı lazime (gereken ayrıntılı bilgiler) alınır alınmaz, tenkilleri (bastırılmaları) için kuvvetli bir müfrezenin Kayseri'den indirileceği beyan kılınmıştır. Muad-ı işardan (açıklamalardan) bahisle daima basd ve intibah üzere (dikkatli ve uyanık) bulunulması ve icab-ı hale göre ittihaz-ı tedabire müsaraat olunması (önlemler alınması) lüzumu On Üçüncü ve On Dördüncü Fırka (Tümen) Ahz-ı Asker Kalemi Riyasetlerine resen (doğrudan) ve bu babda peyapey (sürekli) ita-yı malûmata himmet (bilgi verilmeye gayret) edilmesi vücubu (gereği) da On Beşinci Fırka'ya cevaben tebliğ kılındığı maruzdur.

22 Mart 332 (3 Nisan 1916)

Beşinci Kolordu Ahz-ı Asker Kalemi Reisi
Miralay (Albay)
Halil Sami

İkinci Telgraf

22.1.332 (4 Nisan 1916) tarih ve 28 numrolu şifreye zeyldir (ektir).

Arz olunan mevakide (bölgelerde) tahkikat ve takibat icra edilmek üzere Kayseri İnzibat Askeri Bölüğü'nden kırk kişilik bir müfrezenin Boğazlıyan şubesinde müsdahdem Rahmi Efendi'nin kumandasında sevk ve tahrik edildiği ve istenen malûmatın ayrıca bildirileceği On Beşinci Fırka Ahz-ı Asker Kalemi Riyaseti'nin işarına atfen maruzdur (yazısına dayanarak arz olunur).

24 Mart 332 (5 Nisan 1916)

Beşinci Kolordu Ahz-ı Asker Kalemi Reisi
Miralay
Halil Sami

Belge No : 2023

Karargâh Erkân-ı Harbiye Riyaseti'ne
26 (7 Nisan) Minh (Da)

Arşiv No : 1–131
Dolap No : 149
Göz No : 4
Klasör No : 2287
Dosya No : 11
Fihrist No : 5–7

Belge No : 2024

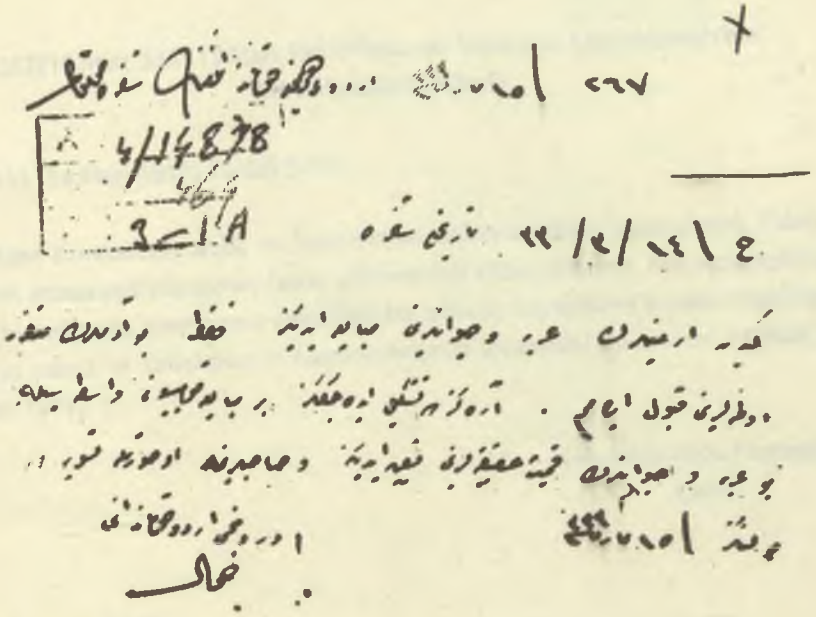

Belge No : 2024

267/15 Mart 333 (15 Mart 1917) Ordu-yu Hümayun Kumandanlığı'nın
Şifre Mahlülü (Çözümü)

C.14.3.333 (14 Mart 1917) Tarihli Şifre

Giden Ermenilerin araba ve hayvanlarını mübayaa ediniz (satın alınız). Fakat bu adamların mutazarrır olmalarını (zarar görmelerini) kabul edemem. Aranızda teşkil edeceğiniz bir mübayaa komisyonu vasıtasiyle bu araba ve hayvanların kıymet-i hakikiyelerini tayin ediniz ve sahiplerine o suretle tesviyede (ödemede) bulununuz 15 Mart 333 (15 Mart 1917).

Dördüncü Ordu Kumandanı
Cemal

Arşiv No : 4/14878

Dolap No : 178

Göz No : 2

Klasör No : 3315

Dosya No : 464 (233)

Fihrist No : 31–1.A

Belge No : 2025

شعبه نفقات اردو غزوه‌سنه باش قوماندانلق وکالت جلیله‌سنه

نومره ۸۸۷ نومره‌لی شیفره‌در

مورود

A	1-7
D	1036
	1-21

ارزنجانه قوانیده یلدرلک درسم ترتیبله کلمه اسلام اهالی رومیلرک بتون ارزنجانه‌کی اهالی اسلامیه‌یه بیلدیرلوب ارمنی قومیتنه لزوم تعلیم ایدرک بو قومیتک لرواسطه‌سیله اتلاف ایتدرکلری شلک عرض و ناموسک و ایرلرکدنا عضالرنک اشکار برحورنده اجرا ایدلکده بولندیغی و اموال اسلامیه‌نک کاملا یغما ایدلدیکنی افاده ایتمکده درلر رومیلرک ارزو سیله اولدیغی شبهه اولمیان ارزنجانه‌کی بو وقایعلرک اوکی المنتهی مدفوعه ایجاب ایدن محلده تشبثات سیاسیه‌ده بولنملری منظور رای دولتلریدر.

نفقات اردو غزوی قوماندانی

احمد عزت

۲۶/۱/۹

مسطور و معروضه

رایلسن امر بورلیدر

2. Şub. 91.

10. Ş. 33

۲۷/۱/۹۱

۲۷۹۶

Belge No : 2025

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube
Numro

Kafkas Ordu Grubu'ndan Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine Mevrud (Gelen) 883 Numrolu Şifredir.

Erzincan'dan firar edebilerek Dersim tarikiyle (yoluyla) gelen İslam ahali, Rusların bütün Erzincan'daki ahali-i İslamiyeyi toplayıp Ermeni komitelerine teslim ederek, bu komiteler vasıtasiyle itlaf (yok) ettirdiklerini, hetk-i ırz (ırza geçmek) ve namusun vesair her güna (türlü) hakaretin aşikar (açık) bir surette icra edilmekte bulunduğunu ve emval-i İslamiyenin kâmilen (Müslümanların mallarının tamamının) yağma edildiğini ifade etmektedirler. Rusların arzusu ile olduğuna şüphe olmayan Erzincan'daki bu mezalimin önü alınması hususunda icabeden mahallere teşebbüsat-ı siyasiyede (siyasi girişimlerde) bulunulması menut-ı rey-i devletleridir (yüksek oyunuza bağlıdır).

9/10.5.33 (9/10 Mayıs 1917)

Kafkas Orduları Grubu Kumandanı
Ahmet İzzet

Manzur ve Sadarete (Bakanlık ve Başbakanlığa) yazılması emir buyuruldu. 5/10

Başkumandanlık
Vekâleti
Numro : 2796

10.5.33 (10 Mayıs 1917)

Şube : 2
4/692

10 Mayıs 1333 Saat : 4.30 (10 Mayıs 1917)

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 108
Göz No : 4
Klasör No : 318
Dosya No : 1034 (1287)
Fihrist No : 1–71

Belge No : 2026

A	4/671
D	17
F	2-4

ولائی عربه دوسیسی
نومرو

صورت

اداره قرار گاهی
٢٤/٢/١١

روسیه نفسنه نفاذنه : روسی قفقاسیا اردوسی قومانداني جنرال لیوتنانه اولنان لایحه

جناب سنه

جنرال حضرتلری .

٢٤/ کانون ثانی /١٩١٨ تاریخنده ١٥١٤٤ نومرولی نفسنز ده آلدیغم تلغرافنامه دویدیغم مضمونه وفقاری معلوم عالیانه‌لری اولدی . ارمنی مظالمنك منع و باقی قالمامسی قتالنه مبنیت ویرلمکده تشکر تجدید بویورلمقده‌در . وعده‌ونظر نه‌قدر بك عمیق تشکراتی تقدیم ایتمکله کسب شرف ایتدیکی عرضه وآنجه ارمنیلرك قلبی آلتنده قورتولوجه طرفنده التجا ایدیلمه و مستمسانه استرحام واستعانه ایچون تو طلبیدیکلری و حادثات روزمره‌یه شاهد اولدوغی اشخاصك دیرکلری معلومات ایله زات دولتلری بلدیرلیه وقابیك کیفیتجه قسماً مشابهی اولمغوبلر کمیه بریندن یك اوزاقده اولدیغی عمله ایتمکلك قاعده‌ده بولنمقده‌در رجا ایدرم .

١ — کانون ثانی اوتنده ارمنیلك یولده رجالنه بر جمعیت بولنمه‌سیله ارزنجانه قدر سنده طویدیغو کوره دکلری ایچون اللی مسافه‌ده قدر قیمتی مجهول قطعه عاقبت الوری واقعه .

٢ — ٢٤/١/٩١٨ ده و تاریخنده نظراً ١٨/ کانون ثانی/ ٩١٨ تاریخنده (ارزنجانه) ده بولنان ارمنی مرکز دولتنه سیاسی مزاوله‌ده شهر داخلنده کزدیریلمه دوریه‌لر عموم مسلمانده ارزنجانه قدر سنك کیبی میدانده طویدیغنی اعلان ایدرلر . اسباب آتیه‌یی بیان ایدیلمه‌ده اهالیات اختیاریه‌یی جبریلی مرد وجال توقیف واعدام ایدیرمه و مقابلنده ارمنی دوریه‌لری اهالی اولدیغنه دائر بوسته بوسته تلغرافنامه‌لر واردر . قید داخلنده‌کی واحد نفوس قوناغنه کوره مثلاً کچن سنه اوچ اولده بیك بیوز سکسان بش طولدیریلدیغنه قوناغك هر طرفنه ارمنی طرفنه آتشه ویریلمه باغلامه ایچون کندیلری بنجه ده آتمه ایستیه‌لر وفی قوناغی ایلوقه آتمه بولنان ارمنیلرك قویشونه و سونکوسیه اولدیرلمشدر .

ائی عربیه دوسیسی
نومرو

صورت

A	4/3671
D	17
F	2-5

تألیف وبو بابده انکار وقابلیت علمیه وحیاتی بذل ایدرکن ذات دولتلرینه کمال حرمتم - چاپ سائقه ایله‌یکم جرئتده بولدم. تعلیمات وخدمات عبدانه‌مك قبولی نیاز ایدرم. جناب حضرتلری.

قفقاسیه مبعوثی اردوباد حقانی

قوبه

٢ - بدننه ماهیت عینیه‌سی وجه داخلیه‌سی نه‌دن عبارت اولدیغی قوناغ قادینه وجرئتم اولمادیغی یاقلشمشدر. قیصره‌ده یکه یقینه جانبی تعجب واخذ ایتمشدر.

٤ - بابجه‌ده بولنان ارنی مرکزه‌لرنده آتی ساعت جواب مطالبه کویلرینه ٧/٢/٢٤ ده طویلوقلری حقده خبرلرنده حاضر اولمشدر. عاقبتی یك معلوم اولدیغی وبو حالده توهین ایدیلدیکی بزم اهالی بر ایالتی دستدار حکومتده‌ك متاركه قومیسیونی نزدینه قدر کلمشدر. جلب ودعوت اجابت ایتمدك نه‌یه اوغرادیغی مجهول کلمشدر.

٥ - کوسه‌ایلی طرابزون جاده‌سی اوزرنده کدیمی واصل ترکستان اولدیغی کوردیکی اسلام مقتولارینك عددی آلتمش قدیلغی اوزره‌ده جلب درجه‌یی بولمشدر.

٦ - والحال روس اردوسنده ارنی عرقه مدوره اراضیده‌کی اهالی اسلامیه‌نك یکی دوغمه بوجقده قدر عامه‌یی اولدیغی قبال طرابزونه چارشی دیارینك نزهه واخاقی، کوره‌لی وطرابزونه نری نوتوندینك خصی کیزه‌نك علو ایچنده قالمی وبوکا مانع تجاوز ووقایع زاید دولتلرینك نظر معاونت ومرحمتلری جلب ایچون عاجزانه مراجعت واجرات ماژره وعاجلانه‌نك همان تطبیقی ایچون وه بسط بساط تمنا نه محور خاطرده‌در.

٧ - ارنی خانه‌ده‌کی یکی عصاة ارنی مزدوك محافظه‌سی واسطه‌سیله بایبورده‌کی ارنی مرکزه‌لرنده ارشاد ویریلکه تعلیمات وارشاتك نه‌یی صورتله مزده وقوع بولدیغی تبلیغاتدن محافظ مسئولدرکه اهالی اسلامیه‌نك ارنیلر طرفندن کاملا قتل وعامی تعمیم ایدلدیکنه بزجه شك وشبه کتورمز برقالمشدر. بوکونه مقدراتی ارنیلرك یدلرنده اسائه ترك ایدیلمه عثمانلی مسلمانلرنه هیچ برینك عرصه دعا وجاف ذره امیده دکلدر. جناب حضرتلری! تدابیر سابقه وقاهره‌ایله بو مظالمك اکنه کچمك ایچون یرور وه بویوریلمه حق‌لری اف نظارینك مقدمه ومنتاء دیکیزم. شوقدرکه بو وقت خالصانك فعلا مؤثر اولمی ایچون اجرات وتطبیقات ایرمقصده

Belge No : 2026

Vesaik-i Harbiye (Savaş Belgeleri) Dosyası

Numro :

Ordu Karargâhı

11.12.34 (11 Aralık 1918)

Rusca Telsiz Telgrafla :

Suret

Rus Kafkas Ordusu Kumandanı General Liyötnan

Odeşilidze Cenaplarına

General Hazretleri,

24 Kânûn-i sâni (Ocak) 1918 tarihinde 15.132 numro ile telsizden aldığım telgrafnâme-i devletlerinin mazmun ve muzadı malûm-u acizanem oldu (kavram ve anlamını öğrendim). Ermeni mezaliminin men (önlenmesi) ve bilhassa Erzincan kıtaline (soykırımına) sebebiyet verenlerin şiddetle tecziye buyurulacağı (cezalandırılacağı) hakkındaki vad-i devletlerine karşı pek amit (derin) şükranımı takdim etmekle kesb-i şeref ettiğimi (şeref duyduğumu) arz ve ancak Ermenilerin kılıcı altından kurtularak tarafımıza iltica eden ve müstemindane istimdat (yalvararak imdat) ve istiane (yardım) için tavassut talebiyle gelen ve hadisat-ı ruzmerreye (günlük olaylara) şahit olan eşhasın (kişilerin) verdikleri malûmat ile zat-ı devletlerine bildirilen vekayiin (olayların) keyfiyetçe kısmen müşabeheti (nitelikçe kısmen benzerliği) olmakla beraber kemiyeten (nicelikçe) birbirinden pek uzak olduğunu arz etmekliğime müsaade buyurmanızı rica ederim.

1. Kânûn-i sâni evailinde (Ocaktan önce) Ermenilerin, yollarda çalıştırılacağı bahanesiyle Erzincan Kasabası'ndan toplayıp götürdükleri altı yüz elli Müslümanın semt-i azimeti meçhul (götürüldükleri yerler belirsiz), fakat akıbet-i elimeleri vazıhtır (üzücü sonları açıkça bellidir).

2. 31.1.34 (31 Ocak 1918)'te ve tarihinize nazaran 18 Kânûn-i sâni 918 tarihinde "Erzincan"da bulunan Ermeni sergerdelerinden (çete reislerinden) Sıvaslı Murat'ın emriyle şehir dahilinde gezdirilen devriyeler Umum Müslümanlara Erzincan Kasabası'nın Kilise Meydanı'nda toplanmasını ilan ederler. Esbabını (Nedenlerini) anlamak için müracaat eden heyet-i ihtiyariyeyi (temsil heyetini) çete reisi Murat derhal tevkif ve idam ettirmiş ve müteakiben (ardından) Ermeni devriyeleri ahaliyi evlerinden çıkararak, posta posta telgrafhaneye ve oradan kasaba dahilindeki Vahit Bey'in konağına götürmüşler,

gece saat üç evvelde bin beş yüz Müslümanla hınca hınç doldurulan konağın her tarafına Ermeniler tarafından ateş verdiler. Yanmamak için kendilerini pencereden atmak isteyenler dahi konağı abluka etmiş bulunan Ermenilerin kurşun ve süngüsüyle öldürülmüştür.

3. Bundan ma'da (başka) aynı gece de kasaba dahilindeki kale kışlasına ve üç büyük konağa kadın ve çocuk doldurularak yakılmıştır. Kasabada bine yakın haneyi tahrip ve ihrak eylemişlerdir (yakmışlardır).

4. Bayburt'ta bulunan Ermeni sergerdelerinden Arşak civar Müslüman köylerine, 7.2.34 (7 Şubat 1918)'te toplanmaları hakkında haber göndermiştir. Akıbeti pek malûm olan ve bu halden tevehhüş eden (korkan) bir kısım ahali bera-yı iltica ve istimdat (sığınma ve yardım için) Kelkit'deki Mütareke Komisyonu nezdine (yanına) kadar gelmiştir. Celp (Çağırı) ve davete icabet edenlerin (uyanların) neye uğradıkları meçhul (gizli) değildir.

5. Köse ile Trabzon caddesi üzerlerinde Yirmi Üçüncü Türkistan Alayı'nın reyülayn (gözleriyle) gördüğü İslam maktüllerinin (ölülerinin) adedi Alay'ın tüylerini ürpertecek dereceyi bulmuştur.

6. Velhasıl, Rus Ordusundan Ermeni ırkına müdevver (devredilen) arazideki ahali-i İslamiyenin yeni doğmuş çocuklara kadar ammeye şamil olan kıtal (kamuya uygulanan soykırım) Trabzon çarşı ve pazarının nehip ve ihrakı (yıkılıp yakılması). Görele ve Trabzon reji tütünlerinin gasbı, Rize'nin alev içinde kalması ve buna manend (benzer) bütün fecayi ve vekayi (vahşet ve olaylar) zat-ı devletlerinin (Rus Kafkas Ordusu Komutanı) nazar-ı muavenet (yardım) ve merhametlerini celp (çekmek) için acizlerini (beni) müracaata ve icraat-ı müessire ve acilenin (etkili ve ivedi uygulamanın) hemen tatbiki için de bast-ı bısat-ı temenniyata (açıkça dilemeye) mecbur kılmaktadır.

7. Erzincan'daki reis-i ussat (eşkiyaların başkanı) Ermeni Murat'ın Mamahatun vasıtasiyle Bayburt'daki Ermeni sergerdelerinden Arşak'a verdiği talimat ve Arşak'ın yine aynı suretle Murat'a vuku bulan tebligattan memalik-ı müstevliyedeki (işgal altındaki bölgedeki) ehl-i İslamın Ermeniler tarafından kâmilen katl ve imhası tasmim edildiğine (tasarlandığına) bizce şek ve şüphe götürür yer bırakmamıştır. Bugün mukadderatı Ermenilerin yed-i zulüm ve asairine (zulüm ve kötülüklerine) terk edilen Osmanlı Müslümanlarından hiçbirinin ırz ve mal ve canı zerre-i emniyette değildir. General hazretleri! Tedabir-i mania ve kahire (Önleyici ve zorlayıcı önlemler) ile bu mezalimin önüne geçmek için perverde buyurulan (koruyucu) hiss-i ulvi-i insaniyetkârenin (insani duyguların) meftun ve minnettar-ı daimisiyim. Şu kadar ki bu niyet-i halisanenin (iyi niyetin)

fiilen müessir (tesirli) olması için, icraat ve tatbikat ile maksadın telif (gayenin uzlaşması) ve bu babda imkân ve kabiliyetin halk ve ihyası (bu yolda olanaklar oluşturulması) lazımdır ki, zat-ı devletlerinden kemal-i hürmetle ricaya müsaraat ettiğim cihet de (girişiğim husus da) budur. Tazimat ve ihtiramat-ı amikamın (derin saygılarımın) kabulünü niyaz eylerim General Hazretleri.

Aslına mutabıktır (Aslı gibidir).

Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Kumandanı
Ferik
Vehip Mehmet

Arşiv No : 4–3671
Dolap No : 233
Göz No : 2
Klasör No : 2909
Dosya No : 452
Fihrist No : 2–4, 2–5

ئی عربیه دفتری
نومرو

صورت

باب قومسیونی وکالتنه جلب —

A	4/3671
D	17
F	20 - 20

نقده
ذاتنه مخصوص —

ایندلك القاء اسمیه یه قطعه ایکنجه اولمغی مقتضاسنده مقتضی مجرلرك اجرا بیورلمسی معاملاتنك بروجه زیر مستدعیدر .

۱ — محالك مسطوره ده قالوب عمومی یایلاك ایدلك اسمیم قادیك اسمیم قریه از تصادف اولنولور

۲ — (کوشخانه) نرده (کد) قریسنده ایکی سمان صورت قیصانه ده یاپلمشدر .

۳ — (تاندیرلو) (٥٤ ص) ده کدی بسه صحانه ایله ایکنجه کلمشدر .

٤ — (کوشخانه) نك شمال غربیسنده (زایغا) (٥٧ ص) قریسنك مخارجی اشکنه ایله کدنصکده قریه نك عرضه ایدیکی ایچی کوفه مذکور قریه کدنه اوه بسه ایچی یه مرقوم مخارج قریه نك عرضه شمول ایلکدر . بو معلومات ویرن مجرد روضه .

۱۰٤۹ — حکات — ٤٤ / ٤ / ١٤

اوچنجی ایرد قومسیونی
ویره
وهبی

اعضا مصطفی —

Belge No : 2027

Vesaik-i Harbiye (Savaş Belgeleri) Dosyası
Numro :

Suret
Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine (Yüce Katına)

Şifre

Zata mahsustur (Kişiye özeldir)

Ermenilerin ahali-i İslamiyeye tatbik eylemekte (uygulamakta) oldukları mezalim hakkında mutemet muhbirlerin ahiren (güvenilir kişilerin sonradan) bildirdikleri malûmat berveçh-i zir (aşağıda) maruzdur.

1. Memalik-i müstevliyede (Memleketleri işgalde) kalıp da ırzı payemal edilmedik (çiğnenmemiş) İslam kadınıyla İslam kızına az tesadüf olunuyor.

2. "Gümüşhane" şarkında "Teke" Karyesi'nde iki Müslüman suret-i fecianede (vahşice) parçalanmıştır.

3. "Tandırlık" "54 S" de yirmi beş Müslüman arabalar içinde kesilmiştir.

4. "Gümüşhane"nin şimal-i garbisinde (kuzeybatısında) "Zanca" "57 S" Karyesi'nin muhtarını işkence ettikten sonra, kızının ırzına taarruz edildiği gibi, ertesi günü mezkûr (adı geçen) Karyeye gelen on beş Ermeni yine merkum (adı geçen) muhtarın kızının ırzına tasallut etmişlerdir (geçmişlerdir). Bu malûmatı veren muhbir Rumdur.

12.2.34 (12 Şubat 1918) Harekât – 1049

Aslına mutabıktır (uygurıdur).

Üçüncü Ordu Kumandanı
Ferik
Vehip Mehmet

Arşiv No : 4–3671

Dolap No : 233

Göz No : 2

Klasör No : 2909

Dosya No : 452

Fihrist No: 2-20

A	4/271
D	11
F	2-45

مديريت دوسيسى
نومرو

صورت

بابعالى فرمانلرى وكالتى جانبندن

تفرعه

٢٨ / ٢ / ٢٤ تاريخ و ١٥٠٠ نومرولى جزئى اودنه ليدره ده
٢١ / ٢ / ٢٤ تاريخ و ١٦٢٢ نومرولى جزئى له ديسكى يه بازلمش
تعز تقدمات صورتى براى معلومات زيرده عرض اولنور .

٢٢ / ٢ / ٢٤ وكالت ١١٢٩

اوجنجى اوده فوج ناظرى
وجيه
وهبى محمد

تعميم
١٥٠٠

٢٧ / ٢ / ٢٤

بر صورت ،

٨ / شباط / ١٩٢٨ تاريخ و ١٥٢٠٢ نومرولى تقدمات نامه سى دولتجه جزئياً اجراءات آتيه اجراسى عطوفتجه ايصال ايلكه شرف ايدرم .

اسبابنده بالذات مشهوداتم وتحقيقات عاجزانه حاصل اولدقجه حقيقت ذاته دولتجه عهده ايدمكى بر وظيفه بولديغم خلوص نيت و علو جناب حضرتلرى وظيفه دن عد ايدرم سويله كه :

٢٥ / ١٦ كانون ثانى روزى وقوعنده اسمى طوقنه قتل ايدرك دخى ايلك صبح واولروه وكاندن باشلاروه واخورلرده طويدقدن صكره باريه دخى ايلك اوزره نوفوس جيدى الصبح اولنمش عددى اوچ زاده ايكى ور . بونلر بچيسنده بكيسى قاديه تمديدى اوده ورده يا شنه قدر مختلف سنه و جد جقد اوده طقوزى صقالى و بيقلى بر بياضه اجنبالر و تباقى ايكيز ايكيسى بونلرك حدود ارسنجك ارنكلرده عبارتدر .

اولديغى كبى صكره قويولره آتيلدقده اتيله وطوزلرده وه چيقارلمنه امكان قالميه رق قويولرك طوبراغه ايله قيارلمى صورتيله عقلى تحديد ايدلمه اولانلر بوحسابه

A 4/367
D 17
F 2-46

وثائق هدیه دوسیه‌سی

نومرو

صورت

تاریخ ۱۰۰۰ مؤرخ‌لری حقنده قانون عثمانی ایله عصر اینکیم تاریخنده مرجحیت نزد حقنده
وجود اولنان ذات دولتلری‌کی علا خصلت برقومانانک تصدیق بیوره جقلری شبه
ایتمه‌ییوز . حسبانه عالی وجیه‌نک مصطفی علی اولدقه ازدواجمانه ایله حرمت
عظمایه تقبل ایدر . دعا جلرینک ده بحق بر سبب دعا نخنده اولمایان حسن پاشانک
سفک دماء نظرینه ویره‌رک حقیقتا بیزانسه وانیلسه مقدرتک آلدی شوکتی تهویه
ایده‌جک کهانکی طرف ایچون ترقی برحلت عامه مطلق اولنیور ذات دولتلریک ده
اعتقاد بیوردقلری استرحام وبایلدوه ایدی حرکتک محض حاجتسز وحاجتسز حالده
اولمکه محکوم اولمسه بی نوعلرک کهنه نام المنده اولوب ایسه اولسون عهد وصال وجهانی
قورتارمه صورتیله افنایه وصدیق صدقت ایتک غایه‌سنه نقش برمقصد نقیب ایلمکده
اثبت بیوریلمش ایدیلم . قالدیکه صادر خط فاصلنک شرحنده وبالخاصه شکل مسئله‌نده
ارمنلرک الحاق استدعاسیله قاتلی کهانه اجرا سنه‌کری قالدقلری مظاهر مقابله اسلامک ده
آنسزین تشکیلنده بولوندقه انا شیئک بوی بولونه آتمه باشلدیغی حکمنک خاتمه
طوغری کلمکده . اولنیور وبالعکس اوکی برلرده‌کی حسبانه عثمانیلرک کهکونا تجاوز و
تعدی قاتلی محفظلری اسلامی محفظ رهکی بجوزیه صادی بر خطا ایله لدیم کلمسه
واو حوالیده‌کی حسبانه‌نک تشکیل ایدیه‌کهانلرک بالورود استعانه ایدمدیکه بو ضرورت
الحقنی ایترمسه وبالعکس روسی اردولری خصوصا تماما مصایحه‌یه قدر ایدولیورلر روسی
اردوسنک چکیلیشی بوسه قالدقه ساحده‌ده تاسیس سلطنه وانضباط امری الحقنده .
کهرولو سؤتفهمانه امکانه قالمامه ایچون قطعات عثمانیه‌نک مصارف اولدقلری روسی قطعاتنه
قاتلی قطعیا وضعیت حاضره‌نک الحاقی صورت مشروعه‌ده امر ایلمسه وبالعکس اشبو قاتلی
حال اولنجه‌یه قدر عثمانلی تبعیتنک محکمه بولونیلمی (حرب تاریخیه اقدیم روسیه‌نک
قت اشغال کیرمسه اولدقه ساحه داخله‌ده برچوق مدهش حرکتلر بولونیدقنی غلط وتصدیق ایدیلم .

داخلی دکلدر . ذاتعالیلرنک بالاده ارزنجانده قالمسه اولدقه بولونیاشی وکیلی
قازیرک اداره‌سنه کیده‌ره بالکز قبل داخله‌ده قتل اولنانلرک عددی سکز یوزدن
آشاغی اولمدیغی نی الحقیقه ارزنجانده ۶۵۰ عثمانلی اسلامنک ارمنلر طرفندن چاری
قامیشده محو ایدلمکه اتمام ایدیلمکه جهدی بیانیله سوق اولنمقده‌ی وبونلرک حیات و
ناموسنک محافظه‌سی ایچون یه بولونیاشی وکیلی قازیرک اداره‌سنه بیوریلمشدر .
ارزنجانه کویلدنده اجرا ایدلمکده اولدقه تحقیقاتک نتیجه‌سنده ایریجه عرض ایدیلم
بالکز کندی جهتده ذات استاد ایتیریکم آتیه‌کی خصوص تدبیرلک ذکر ایتمکه اکتفا
ایدیلیور . چاره داخلی بولونمازسه ارزنجانده قدر موجود بولنانه بوندن کویه
بداستا تخریب ایدلمه وبولندارده‌سنه صاغلدیغی تک برقید وضع قالمشدر .
اوکویلدرده برقیدده عثمانلی اسلامدن برنده قوی وسلطه برلوشلر موجوددر .
شهرضاجنده‌کی قشلرک کاملا یاقیلمسه اولدقنی وبالکز قبجده‌کی قشلرک
یاقیلمه‌سنه سلم قالدیغی کوردم .
ارزنجانده یاقیلمسه وبقیلمسه اولرک بکی مجاور اولدقنه اصلدی برتحمیل ایدیلمه‌سی
قناعت ایتم . بونلرک ده حلبلی الدیرلمقده وخاصه قتل ایدیلمکده‌کی ظلم وجفادی
ایچون بزی طرف سامیلرینه ارسالی ده قابل اولمقده‌در .
اوچ داخلی نقطه‌نک قوماندانی ایله حکومت دائره‌سنک اخراجه ایدلمکده بحث ایتمه‌ییوز .
بواسطه‌سی تصحیح ایدیلیور . حکومت قوماندانی داخله نقطه‌نک اوی اخراجه ایدلمشدر .
بالکز اولکی معلومات‌ده سهو وارده . کیفیتجه عدم وقوع بولمقده . اخراجه‌یه
اولمک حیثیتنک اهمیتی . یاقیلمه دائره‌ده دائره عسکریه‌ایله دائره حکومت
آرسنده‌کی ذکی پاشا دائره‌سیدر .
بزالدی سوره‌نک بولونمه‌سی اهالیتنک وارنی ارمنلرک خوخالی اوکزه سؤتفاهم
عظیم قالمشدر . بالکز ارزنجانه حقنده عرض ایتدیکم تحقیقه سؤ یاقوزاما ۱۷ شباط ۹۴

Vesaki-i Harbiye (Savaş Belgeleri) Dosyası
Numro :
Şifre :

Suret

Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine (Yüce Katına)

18.2.34 (18 Şubat 1918) tarih ve 1500 numro ile General Odeşilidze'ye ve 21.2.34 (21 Şubat 1918) tarih ve 1623 numro ile General Lebedinski'ye yazdığım telsiz telgraf suretleri bera-yı malumat zirde maruzdur (bilgi için aşağıda arzedilmiştir).

21.2.34 (21 Şubat 1918) Harekât 1129

Üçüncü Ordu Kumandanı
Ferik
Vehip Mehmet

"Suret"

Numro : 1500 17.2.34 (17 Şubat 1918)

1 Şubat 1918 tarih ve 15.202 numrolu telgrafnâme-i devletlerine cevaben izahat-ı atiyeyi ıttılâ-ı utifelerine isal ile kesbi şeref eylerim (aşağıdaki açıklamaları yüksek bilgilerinize arz etmekle şeref duyarım). Erzincan'da bizzat meşhudat ve tetkikat-ı acizanemle (tanıklık ve incelemelerimizle) hasıl olan hakikati, zat-ı devletlerine arz eylemeyi, perverde buyurulan hulus-u niyyet ve uluvv-ü cenap (gösterilen iyi niyet ve alicenaplık) hasebiyle vazifeden addederim.

Şöyle ki :

15/16 Kânûn-î sâni Rumî (Ocak) vakasında Ermeniler tarafından katledilerek defnedilmemiş ve evlerden, dükkânlardan, bahçelerden ve ahırlardan toplattırılarak yarın defnedilmek üzere fotoğrafileri alınmış olanların adedi üç yüz on ikidir. Bunlar içerisinde yirmisi kadın, yetmiş biri on dört yaşına kadar muhtelif sinde (yaşta) çocuklar, on dokuzu sakalı ve bıyığı bembeyaz ihtiyarlar ve mütebaki (kalan) iki yüz ikisi bu iki hudut arasındaki erkeklerden ibarettir. Öldürüldükten sonra kuyulara atılarak ve tarafımızdan da çıkarılmasına imkân kalmayarak kuyuların toprak ile kapatılması suretiyle mazarratı tahdit edilmiş olanlar (hastalık yayması yönünden zararsız hale getirilenler) bu hesaba dahil değillerdir. Rahatsızlığına binaen Erzincan'da kalmış olan Yüzbaşı Vekili

Kazmir'in ifadesine göre yalnız kasaba dahilinde katl olunanların adedi sekiz yüzden aşağı olmadığı gibi, filhakika (gerçekte) Erzincan'dan 650 Osmanlı İslamının Ermeniler tarafından Sarıkamış'ta amelelikle istihdam edilecekleri beyanıyla (çalıştırılacakları söylenerek) sevk olundukları ve bunların hayat ve mematının meçhul bulunduğu (sonlarının bilinmediği) yine Yüzbaşı Vekili Kazmir'in ifadesiyle müeyyittir (doğrulanmaktadır). Erzincan köylerinde icra edilmekte olan tahkikatın neticesini de ayrıca arz edeceğim. Yalnız kendi meşhudatıma istinat ettirdiğim atideki (gördüklerime dayanarak aşağıdaki) hususu şimdilik zikretmekle iktifa ediyorum (yetiniyorum). Çardaklı Boğazı'ndan Erzincan'a kadar mevcut bulunan bütün köyler bila istisna tahrip edilmiş ve bunlar arasında sağlam tek bir kulübe dahi kalmamıştır.

O köylerde bırakılan Osmanlı İslamlarının yerinde umumi ve mutlak bir boşluk mevcuttur. Şehir haricindeki kışlaların kâmilen (tamamen) yakılmış olduğunu ve yalnız kasabadaki kışlaların yangından salim (sağlam) kaldığını gördüm. Erzincan'da yıkılmış evlerin bini mütecaviz (binden fazla) olduğuna asgari bir tahmin ile peyda-ı kanaat ettim. Bunların da haritası aldırılmakta ve hitamında (bitiminde) katledilenlerin fotoğrafileriyle beraber taraf-ı samilerine irsali de teemmül olunmaktadır (yüce makama gönderilmesi düşünülmektedir).

Evvelce Vahit Bey'in konağı ile Hükümet Dairesi'nin ihrak edildiğinden (yakıldığından) bahsetmiş idim. Bu işarımı tashih ediyorum (bu söylediklerimi düzeltiyorum). Hükümet Konağı'yla Vahit Bey'in evi ihrak edilmemiştir. Yalnız evvelki malumatta sehiv (bilgilerde hata) vardır. Keyfiyetçe adem-i vuku (nitelikçe olmayan olay) yoktur. İhrak edilen (Yakılan) evin Hüseyin Bey'in evidir. Yakılan daire de, Daire-i Askeriye ile Daire-i Hükümet arasındaki Zeki Paşa Dairesi'dir. Miralay (Albay) Morel'in bütün mesai-yi insaniyet perveranesi (insani gayretleri) Ermenilerin hunharlığı önünde maatteessüf akim (etkisiz) kalmıştır. Yalnız Erzincan hakkında arz ettiğim şu panorama 12 Şubat 34 (12 Şubat 1918) tarih ve 1020 numrolu telgrafnâme-i acizanem ile arzettiğim tedabire (önlemlere) müracaatta ne derece haklı ve mecbur olduğumu zat-ı devletleri gibi âli-i haslet (yüksek karakterli) bir kumandanın tasdik buyuracaklarına şüphe etmiyorum. Hissiyat-ı âliye ve necibenin matuf-u aleyhi (Yüksek ve soylu duygulara yönelmiş) olan arzu-yu samimanelerine hürmet-i azime ile takbil (samimi isteklerinizi büyük saygı ile kabul) eder ve acizlerini de hiçbir sebep ve mana tahtında (altında) olmayan hadsız, payansız sefk-i dımâya nihayet (kan dökülmesine son) vererek hakikaten yıpranmış ve ezilmiş milletlerimizin âlamını (dertlerini) süratle tehvin edecek (hafifletecek), her iki taraf için şerefli bir sulhun aşık-ı mutlakı (tam barış taraftarı) olduğuma zat-ı devletlerinin de itimat buyurmalarını istirham ve yapılan ileri hareketin mahza (yalnız) sahipsiz ve hamisiz (koruyucusuz) kalarak ölmeye mahkûm olmuş beni nevimizin (insanların)

her ne nam altında olursa olsun ırz ve mal ve canını kurtarmak suretiyle insaniyete ve medeniyete hizmet etmek gayesinden başka bir maksat takip edilmediğine de emniyet buyurulmasını (inanılmasını) temenni eylerim. Kaldı ki mütareke hatt-ı fasılının şarkında (Ateşkes ara hattının doğusunda) ve bilhassa sahil kısımlarında Ermenilerin ahali-yi İslamiyeye karşı her an icrasından (yapmaktan) geri kalmadıkları mezalime mukabeleten (zulümlere karşılık) İslamların da ansızın teşkilatta bulunarak anarşinin büsbütün artmaya başlamasıyla memleketin harabiyetine doğru gitmekte olduğu ve binaenaleyh o gibi yerlerdeki Hıristiyan Osmanlıların her güna (türlü) tecavüz ve taarruza karşı muhafazaları İslamları muhafazadaki mecburiyete müsavi (denk) bir ızdırar (gereksinme) ile lazım gelmiş ve o havalideki Hıristiyanları temsil eden heyetlerin bilvürut istiane (gelip yardım) eylemeleriyle bu zaruret ehemmiyeti artırmış ve binaenaleyh Rus orduları aksamıyla (kısımlarıyla) temas hasıl edinceye kadar ilerleyerek Rus ordusunun çekilmesiyle boş kalan sahada tesis-i asayiş (güvenliği sağlayıcı) ve inzibat emri alınmıştır.

Her türlü su-i tefehhümata (yanlış anlaşılmaya) imkân kalmamak için kıtaat-ı Osmaniye'nin müsadif olacağı (Osmanlı birliklerinin rastlayacağı) Rus kıtaatına (birliklerine) karşı katiyen vaziyet-i hasmane almaması (düşmanca davranılmaması) suret-i müşeddidede (şiddetle) emredilmiş ve binaenaleyh işbu temas hasıl oluncaya kadar Osmanlı tebaasının mütemekkin (yerleşmiş) bulunduğu harp netayici (sonuçları) ile akdemce (evvelce) Rus ordusunun taht-ı işgaline (işgal altına) girmiş olan saha dahilinde berveçh-i maruz (arzedilen) harekette bulunulacağını arz ve temhit eylerim (ifade ediyorum).

Bu münasebetle zat-ı devletlerine (size) yine kemal-ı hürmetle (saygı ile) arz eylemeyi bir vazife bilirim ki, ordularımın ileri harekâtta hedefleri Rus kıtaatı değildir. Rus kıtaatıyla vukua gelecek ilk temas ile işbu ileri harekâttan takip edilen tesis-i asayiş keyfiyeti temin edilmiş oluyor. İhtiramat-ı amika-i acizanemin (derin saygılarımın) kabulünü rica ve niyaz ederim.

Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Kumandanı
Ferik
Vehip Mehmet

Aslına mutabıktır (Aslına uygundur).

Belge No : 2028

Suşehri'nde Menzil Müfettişi Miralay Muhittin Bey'e

Sureti zirde münderiç (aşağıda olan) telgrafnameyi Yakup Efendi'ye tercüme ettiriniz ve Rus Kafkas Ordusu Kumandanı General Liyötnan Odeşilidze'ye telsiz telgrafla ve yalnız sade imzam ile verdiriniz. İmzamın üzerine başka bir şey yazdırmayınız.

Üçüncü Ordu Kumandanı
Ferik
Vehip Mehmet

Arşiv No : 4–3671
Dolap No : 233
Göz No : 2
Klasör No : 2909
Dosya No : 452
Fihrist No : 2–45, 2–46

Belge No : 2029

A 4/3671
D 17
F 2-50

وثائق عربیه لوجه‌سی
نومرو
تاریخ
۱۳۳۴

صورت

روسی قفقاسی اردوسی قومانداسی جنرال لیوتنانت اودیشیلیزه
جنابلرینه

زیرده‌کی تلغرافنامه‌نک صورتی روسی قفقاسی اردوسی بوقومانداسی جنرال لیوتنانت اودیشیلیزه جنابلرینه
عصه وابدغی جایه وتقدیم قیلینسون ایدم .

صورت

جنرال حضرتلری

روسی قفقاسی اردوسی قومانداسی جنرال لیوتنانت اودیشیلیزه جنابلرینک ۷ شباط ۱۹۱۸
تاریخ و ۱۵۰۰۶ نومرولی تلغرافنامه‌لرینه کرخه مبلغ ۱۶۴۹ نومرولی تلغرافنامه دولتلری
الیلغی عصه‌لرینه کلیب شرف‌یابدم .

۱ – ارزنجانی حقنده طوبه‌خانه‌مزه آنجه مناسبت موقوفیت اعتبار ایتمکدن خوفیاً عصه
ایده طوردم . ارزنجانه قیصرینک مشاهدات زائرم دولتلو اودیشیلیزه جنابلرینه
تنزیل ویردیکم ۱۵۰۰ نومرولی تلغرافنامه‌ده مندرجدر . جنرال
اودیشیلیزه جنابلرینک مدوحات واقعه‌سنه ذات عالیلرینی چوق مهم زحمتی
اعتبار ایتمکدن خلاص ایتمیورم دیو بنده ایریجه الفاظات ایتمکی لزومسز کوریورم .
حال صلاحیت عدوت ایتمکی دنیا علیه روسی استقلال عسکریسی الته کچیسه اولدیغه ساعت عثمانلی
عسکرینک عاقبتی یقینه ایله مدتی برزمانده الذوه‌کی وثائقه بیرایجه ثابت اولدیغی وجهله عثمانلی
ارضلرنده قطعات تشکیل ایدلدجی استحصال ایدیلده سودانیک وضیفه‌ورطه‌سنه و
نظام وانتظامه تماماً محروم اولدیغه استوار میلرک ارتکاب ایتدکلری فجایع فعلاً
بوایده‌مانک ودسیسه مالک متولیه روسی عثمانلی صلاحیتدارلرینک محاربه وتخلیص راه
حوالیده محق اولدیغه آسیه وسکونتک تأسیسی واعاده‌سی مقصدیله پایدار ورود قطعاتنه

معاهدهٔ استسلام ایتدیه ایدی حکومتنی اوحوالیده سکنه‌لرنک اسلامیه‌نک اهالی
قالشدیرمقجی سره دیانه بوندن بعد ارمنیلرک عادهٔ ثابته اولدیغی بوخوخوالغدی
نوعی مشروع کوسترمک خصوصنی لرایکی حکومتک استصحابنه صاداشدیغی صلح و
رفاه غایه‌لری قابل تألیف لوسه‌یلمک ذاته دوقتلرینه اخراج نزول عدایدیم .
وبناءً علیه ارمنیلرک لهجهٔ زیر یاک ظلم واعتسافلرنده بولنانلر محلده وکی تجاهلانه
مسلمانلرینه قارشو بعدما قطعیه ایده‌جکدی امحا واقتا سیاستنک قوت وضعفی ایچون
قناعتنه اقتضای ایده‌جکدینه وه اهالئ نظر ایتدیکی سکوت براقمه ایستدیم .
تواریخ مختلفه‌یه کوره بر قدر بسط بسالت ایتدیکم مطالعاتنه مبتنا بیوریلدیغی وجهله
اوچ سنه‌دنبرو حسب حال ظرفنده عالم مدنیتک حقوق فیضه وعزت انسانیاب ایتدیره‌جک
برطرز انسانانه وصدق ومردانگی ایله برشرف اولدرمه بزمله حرب ایتمه اولان روسی
ارمنیلرنه قارشو حقیقه مزوج اولان تقدیراتمزی محفظه ایدیرمه ووقایع متفرقه‌نک
بوتقدیر وقناعتی ازاله ایده‌جکی بر کره وکی ذکره شایان کوردیلر . انجق بو
روسیاردوسنک چکیلمسیله ارمنیلرک سیف وظلمدنه تمله ایدیله مسلمانلرک وه
کوزکوزه کورمه‌لری وقناعت سرجی قالمه‌لرینه کلدیکی ذکر وتحریر وبه وارمدیم
صلح عقد اولنرینی حالده دخی روسی اردوسی دوست عد وشوقدرکه بوارددوده
حال اولوب آه وانینه آلدنه ازیله تبعهٔ عثمانیه‌نک تفویض وه جهدهٔ وظائفنده
تقصیرلری . عائدهٔ کلدم اولدرمه سماع اولمدیغنه اعلان ایدیرم که مقصد خاص و
خالص عجزانه‌نک جانب دولتلرینه سوقلرنه اوغراولمسی تحقیق ایده‌جک بر منظر
برشخصک تاریخ واقعیت قارشوسنه مسئول ومعاتب بیه‌کز دکلم . بو سوال وعتاب
وقایعک سرزده ظهور اولمسنه ودولتنه حالیو اولمیانلر واولدیغی کلدشیلمه طرفه
عائد واجبدر . قفقاسیه‌ی عمومیه روسیه‌نک تفنگ وعهده‌سنه بیوریلدیغی وجهله
تعالی ایده‌رک کیاست وفراست مسلمانلرینه وجدانه عمومیه‌ده ترک ایه صلح وفاه

یه لوجه‌سی
مرو

صورت

F		5

آرزوی معکوسی نتایجه صاحب وقوستنی زائل ایدیجکی امیدنی بسلدیرمک اخراجات
عجزانه‌نک قبولنی رجایه مثابرت ایدرم .

قفقاسیه‌ی عمومیه‌نک اردوی قوماندانی
وکیلی
وهب محمد

امضا معه بقت

Belge No : 2029

Vesaik-i Harbiye (Savaş Belgeleri) Dosyası 21.2.34 (21 Şubat 1918)
Numro : 1623

Suret

Rus Kafkas Ordusu Kumandanı General Liyötnan Odeşilidze
Cenaplarına

Zirdeki (Aşağıdaki) telgrafnâme-i muhlisinin (telgrafımın) Rus Kafkas Orduları Başkumandanı General Lebedeniski cenaplarına arz ve iblağını (gönderilmesini) rica eder ve takdim-i tazimat eylerim.

Suret

General Hazretleri

Rus Kafkas Ordusu Kumandanı General Liyötnan Odeşilidze cenaplarının 2 Şubat 1918 tarih ve 15.206 numrolu telgrafnâmeleriyle tarafıma mübelliğ (tebliğ edilen) 1639 numrolu telgrafnâme-i devletlerini (telgrafınızı) aldığımı arz ile kesb-i şeref eylerim (onur duyarım).

1. Ermeni fecaiyii (vahşetleri) hakkında topladıklarımdan ancak menabiinin mevkufiyetine (kaynaklarının doğruluğuna) itimat ettiklerimi mütevaliyen (ard arda) arz ededurdum. Erzincan Kasabası'ndaki müşahedat-ı zatiyem (kişisel görüşüm) devletlu Odeşilidze cenaplarına telsizle verdiğim 17.2.34 (17 Şubat 1918) 1500 numrolu telgrafnâmemde münderiçtir (yer almıştır). General Odeşilidze cenaplarının maruzat-ı vakıamdan (başvurumdan) zat-ı âlilerini (sizi) haberdar buyurmak zahmetini ihtiyar ettiklerini zannediyorum ve bu babda (yolda) ayrıca izahat itasını (açıklamayı) lüzumsuz görüyorum. Hal-i sulhun (Barış durumunun) avdet etmediği ve binaenaleyh Rus işgal-i askerisi altına geçmiş olan saha-yı Osmani'nin (Osmanlı topraklarının) ahden (anlaşmayla) akibeti taayyün eylemediği (belirlenmediği) bir zamanda elimizdeki vesaik-i resmiye (resmi belgeler) ile sabit olduğu veçhile (yönüyle) Osmanlı Ermenilerinden kıtaat (birlikler) teşkili ile li-ecl-i istihdamı (kullanılmak üzere) ilerilere sevk etmek ve zapt-u rapttan (disiplinden) ve nizam ve intizamdan tamamiyle mahrum olan işbu Ermenilerin irtikap eyledikleri fecayii (işledikleri kötülükleri) fiilen menedememek (önüne geçememek) vela seyyima (öncelikle) memalik-i müstevliyedeki (işgal bölgelerindeki) Osmanlı Müslümanlarının himaye ve tahliyesi (korunma ve kurtarılması) ve o havalide muhtel (bozulmuş) olan asayiş ve sükûnun tesis ve iadesi maksadıyla yapılan ve Rus kıtaatıyla (birlikleriyle) mu-

hasemeyi istilzam etmeyen (düşmanlığı hedef almayan) ileri hareketimizin o havalide sakin ahali-yi İslamiyenin ahvalini (durumunu) fenalaştıracağını serd (ortaya koymak) ve beyan buyurmakla Ermenilerin maddeten sabit olan bu hunharlıklarını devamla meşru göstermek hususlarını her iki hükümetin istihsaline savaştığı (oluşmasına uğraştığı) sulh ve refah gayeleriyle kabil-i telif (uzlaşır yanını) görmediğimin zat-ı devletlerine ifhamını (anlatılmasını) lüzumlu addederim. Ve binaenaleyh Ermenilerin henüz zir-i pay-i zulüm ve itisaflarında (zulmü ve yolsuzlukları altında) bulunan mahallerdeki tebaa-yı Osmaniye Müslümanlarına karşı badema (sonradan) tatbik edecekleri imha ve ifna (yok etmek) siyasetinin kuvvet ve menbaını (kaynağını) işbu kanaatten iktibas edeceklerine de (alacaklarına) ihale-i nazar ettiğimi meskut bırakmamak (baktığımı söylemek) isterim. Tevarih-i muhtelife ile (çeşitli tarihlerde) şimdiye kadar bast-ı besat ettiğim mütalaattan müsteban buyurulacağı veçhile (ileri sürdüğüm hususlardan anlaşılacağı üzere) üç senelik bir harp müddeti zarfında âlem-i medeniyetin hisse-yi feyz ve ibret (ders) almasını icabettirecek bir tarz-ı insani ve medeni ve merdaneği (cesaret) ile pür şeref olarak (çok şerefle) bizimle harp etmiş olan Rus ordusuna karşı hürmetle memzuç (karışık) olan takdiratımızı muhafaza eder ve vekayi-i müteferrianın (çıkan olayların) bu takdir ve kanaati izale (yok) edemeyeceğini bir kerre daha zikre şayan (söylemeye değer) görürüz. Ancak işbu Rus ordusunun çekilmesiyle Ermenilerin seyf (kılıç) ve zulümlerine terk edilen Müslümanların da göz göre göre heder ve fenasına (yok olmalarına) seyirci kalmak elden gelmediğini zikr ve temhit (söylemek) ve ben ve ordularım sulh aktolunmadığı (barış yapılmadığı) halde dahi Rus ordusunu dost ad (sayıp) ve şu kadar ki, bu ordudan hali (uzak) olup ah ve enin (inleme) altında ezilen tebaa-yı Osmaniye'nin tahlisini de (kurtarılmasını da) cümle-i vezaiften telakki eyleriz (görevlerimizden sayarız). Hatime-i kelam (Son söz) olarak sema-ı ıttılaınıza isal ederim ki (öğrenmeniz için size duyururum ki) maksad-ı has ve halis-i acizanemin (gerçek ve içten amacımın) canib-i devletlerinden su-i tefehhüme (tarafınızdan yanlış anlaşılmaya) uğratılmasıyla tahassül edecek (doğacak) gayrı muntazır (umulmayan) bir şeklin tarih ve insaniyet karşısında mesul ve muâtabı (sorumlu ve suçlusu) bendeniz değilim. Bu sual ve itap (sorumluluk) ve vekayi-i elimenin serzede-i zuhur olmasına (kötü olayların çıkmasına) ve devamına mani olamayan ve olamayacağı anlaşılan tarafa ait ve racidir. Kafkas Cephesi Umum Rus Kumandanlığını deruhte buyurmanızdan (üstlenmenizden) hüsn-ü tefeül ederek (iyiye yorumlayarak) kıyaset ve feraset-i müsellimeleriyle vicdan-ı umumide temerküz eden (sağduyulu bütün vicdanlarda merkezileşen) sulh ve refah arzuları makus netayiçle (tersine sonuçlarla) safiyet ve kutsiyetini zail eylemeyeceği (kaybetmeyeceği) ümidini besleyerek ihtiramat-ı acizanemin (saygılarımın) kabulünü ricaya müsaberet eylerim (girişirim).

Aslına mutabıktır (uygundur).

Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Kumandanı
Ferik
Vehip Mehmet

Arşiv No : 4–3671
Dolap No : 233
Göz No : 2
Klasör No : 2909
Dosya No : 452
Fihrist No : 2–50, 2–51

وثائق مدیریه دوسیه‌سی

نومره

۲۴/۷/۹۱

صورت

باسه قوماندانلغه وکالت جیدسنه

خزینه
۱۱۷۷

A	4/3671
D	17
F	52

ازربایجان استانندن (ازربایجان) ده قالمه اولان بر دوسی یوزباشیلر بر دوسی نقدیات بر نجو قفقاس قواوردوسنجه ضبط ایتمه اماره لرینك صورتی لفاً تقدیم قلنمشدر.

اصله مطابقدر

وثائق عربیه دوسیه‌سی

نومره

صورت

اوچنجی اردو قومانده‌لغی

A	4/3571
D	17
F	52-1

۲ - روس نفرلری انقسانه‌سی ۲۶ یاکوه اولوب ۱۸۹۶ نوفمبرده . بونجه قفقاس قوماندانلغی برنجی دستگاه حاضرلنیب - بونجه قوماندانلغه مربوطدر - بشنجی تفنگ بلوکنده قطعات نه مأمور قسمی منصوبدر . استقامت حاضرلری اولدیغیندن بلوکلری اولوب بونلردن برنجی تفنگ بلوکی تشکیل ایتمکده ایمش . کذلک انقسانه‌دن بولده تعز تفنگ بلوکنده ایکی ایکی نه اولدی ۲۵۰۰ اتحاد ایتمش و مکمل اولمق ازمانه کلمشدر . اوتوز طقوزنجی فرقه‌نک ازمانه انقسانه‌سنده صکره ازمانه تفنگ بلوکنک اتحاد ایتمسی دیوصوتله ازمانه قالمشدر . روس بایده منظم ازمانه تجدید ایتدیکی سره‌ده سلطنه بیوک قاریشقلقدر چیلیکه باشلمش و تقریباً اوتوز ایکی کونه اول کامل قوجه‌لی ترک ایتمشلردر . دیوچیکیله عسکر منسوبلری اولمغلری اخذ عسکریه قارار کیتمشلردر . تفنگ بلوکلری کوچوک قوماندانلغه جیدی طرفندن بوراده قطعیاً ایجاب قالمدیغی امر ویلمسه بالدفعه ازمیر اشغالنه باشلدیغندن بولده قیالمسه کیره‌دمشدر . قصدنک روس طرفندن تجدیدی ازمیر قصد مخصوصاندن ایسه‌یدی قالمنی اعلان ایتدیرمسه‌ره کیره قالمشدر . صوکره‌دن کوردیکی اوچ تفنگ ضابطنک وظیفه‌سی کوکلی اولدیغی قالمغه بیلیر . بو ضابطلردن بریسی خانه‌ده بریسی جوبس کوینه‌ده اوچنجیسی ازمانه‌ده ایشلر کوزلرنده وقوعبولدیغه مصادف‌دن تفنگ اولدیغی تفنگ ضابطی بیلیر . انجق بونلر برضابطنک دورلسه اولدیغی تفنگلر قوتوشورکه ایشتمشلردر . روس سلطنتی زهوره ازمیرده تسلیم ایتدیکی بیلیر . مکاتب تفنگ وظیفه‌سی روس ترک ایتدیکی ایشیتیلمسه‌ده قوماندانلغه دیریلیر امرادرینه ازمیرده تسلیم ایتمشدر . ازمیر سلطنتی روس ازمانه‌سی اسلحه انبارنه المشدر . اسلحه انبارنک موقعی قصد تفنگ قلوب قالدیغی بیلیر . کذلک مهمات کوینه‌سی ایله ازمیرک قتی عام یاپلمقده ازمانه‌نک تخریب ایتدیکی ایشتمشدر . ازمانه قالده روس ضابطلری ازمیرک بوقچی کیلری علیهنده بولنورلرسه‌ده مأمور ایجون تشبث بولنوب بولنمقده‌دیر بیلیر . روجه بیلیر ازمیرده قوتوشورکه ترکلر ازمانه کلدلرسه ازاله بولدیغی حقده سوکلمکده ایشتمشدر . بو ازاله صاقلدیغمز اولدیغی طرفیمز ازاله وجهانه انبارلرینک موقعی بیلیر . یاکز ترجانه بر ازاله انباری بولدیغی طابیور تقریباً برای اول ترکیه‌نک برنجی ارضی آلدینک ارضروم کلدیکی ایشتمشدر .

۲ - روس نفرلری انقسانه‌سی ۲۶ یاکوه اولوب ۱۸۹۶ نوفمبرده . بونجه قفقاس قوماندانلغه برنجی دستگاه حاضرلنیب - بونجه قوماندانلغه مربوطدر - بشنجی تفنگ بلوکنده قطعات نه مأمور قسمی منصوبدر . استقامت حاضرلری اولدیغیندن بلوکلری اولوب بونلردن برنجی تفنگ بلوکی تشکیل ایتمکده ایمش . کذلک انقسانه‌دن بولده تعز تفنگ بلوکنده ایکی ایکی نه اولدی ۲۵۰۰ اتحاد ایتمسی و مکمل اولمق ازمانه کلمشدر . اوتوز طقوزنجی فرقه‌نک ازمانه انقسانه‌سنده صکره ازمانه تفنگ بلوکنک اتحاد ایتمسی دیوصوتله ازمانه قالمشدر . روس بایده منظم ازمانه تجدید ایتدیکی سره‌ده سلطنه بیوک قاریشقلقدر چیلیکه باشلمش و تقریباً اوتوز ایکی کونه اول کامل قوجه‌لی ترک ایتمشلردر . دیوچیکیله عسکر منسوبلری اولمغلری اخذ عسکریه قارار کیتمشلردر . تفنگ بلوکلری کوچوک قوماندانلغه جیدی طرفندن بوراده قطعیاً ایجاب قالمدیغی امر ویلمسه بالدفعه ازمیر اشغالنه باشلدیغندن بولده قیالمسه کیره‌دمشدر . قصدنک روس طرفندن تجدیدی ازمیر قصد مخصوصاندن ایسه‌یدی قالمنی اعلان ایتدیرمسه‌ره کیره قالمشدر . صوکره‌دن کوردیکی اوچ تفنگ ضابطنک وظیفه‌سی کوکلی اولدیغی قالمغه بیلیر . بو ضابطلردن بریسی خانه‌ده بریسی جوبس کوینه‌ده اوچنجیسی ازمانه‌ده ایشلر کوزلرنده وقوعبولدیغه مصادف‌دن تفنگ اولدیغی تفنگ ضابطی بیلیر . انجق بونلر برضابطنک دورلسه اولدیغی تفنگلر قوتوشورکه ایشتمشلردر . روس سلطنتی زهوره ازمیرده تسلیم ایتدیکی بیلیر . مکاتب تفنگ وظیفه‌سی روس ترک ایتدیکی ایشیتیلمسه‌ده قوماندانلغه دیریلیر امرادرینه ازمیرده تسلیم ایتمشدر . ازمیر سلطنتی روس ازمانه‌سی اسلحه انبارنه المشدر . اسلحه انبارنک موقعی قصد تفنگ قلوب قالدیغی بیلیر . کذلک مهمات کوینه‌سی ایله ازمیرک قتی عام یاپلمقده ازمانه‌نک تخریب ایتدیکی ایشتمشدر . ازمانه قالده روس ضابطلری ازمیرک بوقچی کیلری علیهنده بولنورلرسه‌ده مأمور ایجون تشبث بولنوب بولنمقده‌دیر بیلیر . روجه بیلیر ازمیرده قوتوشورکه ترکلر ازمانه کلدلرسه ازاله بولدیغی حقده سوکلمکده ایشتمشدر . بو ازاله صاقلدیغمز اولدیغی طرفیمز ازاله وجهانه انبارلرینک موقعی بیلیر . یاکز ترجانه بر ازاله انباری بولدیغی طابیور تقریباً برای اول ترکیه‌نک برنجی ارضی آلدینک ارضروم کلدیکی ایشتمشدر .

A	4/3671
D	17
F	52-2

وثائق حربیه دوسیه‌سی

نومره

صورت

ارزنجانده بولنان بوزباشی چیلا قازیریلان اولان جمعیت قیمت طرفندن استقلال اولنمق ایچون حرکت گوستریلمشدر .

۲ - باشه قاعده‌لری روسی قاوقاسیا ایله اساساً روسیه‌نک اولوب بو حالده بتون اهالینک زوجه‌لری برابر اولدقلری حالده ارزنجانده ایسه اهالینک اکثریتی اهالی اجنبیه‌دن عبارت ایکن اهالی اجنبیه‌نک اکثریتی اولان زوجه‌لری ارزنجانده ایکن کندیلری بولنمقلرینه باعث حادثه‌لر چیقاریلمشدر . بو صورتله اورتایه چیقان حادثه‌لر اهالی اجنبیه‌نک اوزرینه ایکن اوزره‌لرینه ارمنیلر طرفندن وقوع بولمشدر . بو مسئله اورتایه چیقان قاعده باشه روسیه‌نک ارزنجانده بولنان قلعه‌لرینه مخابره ایدیلمش اولسه‌لر ایدی بو قطعاً وقوعه گلمزدی . بو قطعاً سوء تدبیر ایله‌دیر . بو صورتله اداره‌نک تأمینه گلمه‌سی ایچون ارمنیلر طرفندن اهالی اجنبیه‌نک اوزرینه حمله‌لر یاپیلمشدر . روسیه‌نک ارزنجانده بولنان قلعه‌لرینه مخابره ایدیلمش اولسه‌لر ایدی

Belge No : 2030

Vesaik-i Harbiye (Savaş Belgeleri) Dosyası 21.2.34 (21 Şubat 1918)
Numro
Tahrirat
1172

Suret

Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine (Yüce Katına)

Erzincan'ın işgalinde "Erzincan"da kalmış olan bir Rus yüzbaşısıyla bir Rus neferinin (erinin) Birinci Kafkas Kolordusu'nca zapt edilen (alınan) ifadelerinin sureti leffen (ekte) takdim kılınmıştır.

Aslına mutabıktır (uygundur).

Erzincan
16.2.34 (16 Şubat 1918)

Suret

Üçüncü Ordu Kumandanlığı'na

Erzincan'ın işgalini müteakip Erzincan'da kalmış olan Rus Yüzbaşı Vekili Kazmirî ile Rus Neferi Aleksandır ve Rus olduğunu söyleyen Paş namındaki kadının ifadatı berveçh-i zir maruzdur (ifadeleri aşağıda arzedilmiştir).

1. Rus Yüzbaşı Vekili On Üçüncü Türkistan Alayı zabitanından (subaylarından) olduğunu ve kıtaat (birlikler) henüz mevazide (mevzilerde) iken hastalanarak Erzincan'a geldiğini ve Rusların kâmilen (tamamen) çekilmesi üzerine Erzincan'da kaldığını ve Ruslar arasından ayrılan Ermeni efradiyle (erleriyle) bu civar Ermenilerinden alaylar teşekkül ettiğini ve kendisine Ermeniler elinde bulunan makineli bölüğü kumandanlığını verdiklerini ve Erzincan'da kaldığından dolayı birçok İslam ailesini mezalimden (kötülüklerden) kurtardığını ve Ermenilerin Erzincan'da dört yüz mevcutlu iki taburiyle iki maksim makineli tüfengi ve iki topu olduğunu, taburlar zabitanının on beşi Ermeni olduğunu ve biri Gürcü ve makineli topçu kıtaatında altı kadar Rus zabiti olduğunu levazım işlerinde Rusların istihdam olunduğunu (çalıştırıldığını) ve müfreze kumandanının evvelce Yirmi Yedinci Rus Alayı Kumandanı olup gerilerde istihdam kılınan ve belki aslen Fransız olup şimdi Rus olan Morel olduğunu söylemektedir. Ermeniler İslamları Sarıkamış'ta çalıştı-

racağız diye topladıklarını ve şehirden iki kilometre ayrılınca şehit eylediklerini ve Ermeniler arasında Rus zabitanı bulunmazsaydı mezalimin daha ziyade olacağı ve bir gecede sekiz yüz İslamın kesildiğinin Ermenilerden işittiğini daire-i askeriye de neferlerin ve kışlada Morel'in ikamet eylediğini ve Ruslar evvelen mevaziden muntazaman (mevzilerden düzenli) çekilmişlerse de, Erzincan'da ve gerilerde toplanırken intizamsızlık arız olarak (düzensizlik baş göstererek) karma karışık gittiklerini ve Ermenilerin 13.2.34 (13 Şubat 1918) zevaline (sonuna) kadar Türklerin gelmeyeceğine kani olduklarını (inandıklarını) ve hatta öğle taâmi (yemeği) için daire-i askeriyede sofraya oturduklarını ve kendisinin ihtiyarı (isteği) üzerine Ermenilerin kaçtığını ifade eylemiştir. İşbu Rus zabitinin oturduğu İslam hanesi hakkında icra eylediğim (yaptığım) tahkikatta bu hanedeki kadınların Rus zabitine medyun (borçlu) oldukları anlaşılmış ve bu tarik (yol) ile Rus zabitinin Ermenilere casusluk ettiği kanaati bende hasıl olmuş ve İslam kadınının damadı olup henüz Erzincan'da bulunan Ziya namındaki şahıs da tevkif edilmiştir. Bu kadının oğlu Erzincan'ın akdemce (evvelce) tarafımızdan tahliyesi esnasında asker ile beraber şehri terk eylemiş imiş.

2. Rus Neferi Aleksandır dahi Bakûlu olup, 1896 tevellütlüdür (doğumludur). Birinci Kafkas Kolordusu'nun Birinci İstihkâm Taburu'nun –bu tabur kolorduya merbuttur (bağlıdır).– Beşinci Telgraf Bölüğü'nden hat inşaasına memur kısmına mensuptur. İstihkâm taburları on ikişer bölüklü olup bunlardan bir bölük telgraf bölüğünü teşkil etmekte imiş. Kendisi Aleksandırpol'da telsiz telgraf bölüğünde iken iki sene evvel Alay 153'e iltihak etmiş (katılmış) ve mezkûr (adı geçen) alayla Erzincan'a gelmiştir. Otuz Dokuzuncu Fırka'nın (Tümen'in) Erzincan'dan infikâkinden (ayrılmasından) sonra Erzincan'da telgraf bölüğüne iltihak etmiş ve bu suretle Erzincan'da kalmıştır. Ruslar bidayette (başlangıçta) muntazaman Erzincan'ı tahliyeye başlamışlarsa da, bilahare (sonradan) büyük karışıklıkla çekilmeye başlamışlar ve takriben (yaklaşık) otuz iki gün evvel kâmilen kasabayı terk etmişlerdir. Ve bu çekilen askerler mensup oldukları ahz-ı asker (askeralma) şubelerine kadar gitmişlerdir. Telgraf bölüğü giderken merkumun (adı geçenin) Kolordu Erkân-ı Harbiyesi (Kurmay Başkanlığı) tarafından burada hat tamiri için kalmasına emir verilmiş bilahare Ermeniler eşkiyalığa başladığından, yollar kapanmış gidememiştir. Kasabanın Ruslar tarafından tahliyesinde Ermeniler fazla muhassasatla (maaşla) isteyenin kalmasını ilan etmişlerse de kimse kalmamıştır. Sonradan gördüğü üç telgraf zabitinin vazife mi, gönüllü olarak mı kaldıklarını bilmiyor. Bu zabitlerden birisi Han'da, birisi Cors Köyü'nde üçüncüsü Erzincan'da imişler. Kürtlerle vukubulan müsademede (çarpışmada) telef olan makineli tüfek zabitini bilmiyor. Ancak böyle bir zabitin vurulmuş olduğunu telefonla konuşurlarken işitmiştir. Rusların şehri ne suretle Ermenilere teslim ettiğini bilmiyor. Makineli tüfek ve topları Ruslar terk etmek istemiyormuşsa da, kumandanlıktan verilen emir üzerine Ermenilere teslim etmişlerdir. Ermeniler silahları Rusların Erzincan'daki esliha anbarından (silah deposundan) almışlardır. Esliha anbarının mevkii (yeri) ile fazla tüfek kalıp kalmadığını bilmiyor. Kendisi Çiftlik Köyü'nde iken Ermenilerin katliam yaptıklarını ve Erzincan'ın tahrip edildiğini işitmiştir. Erzincan'da kalan Rus zabitleri Ermenilerin bu feci hareketleri aleyhinde bulunuyorlarmışsa da, mani olmak için teşebbüste bulunup bulunmadıklarını bilmiyor. Rusça bilen Ermeniler konuşurken Türkler Erzincan'a gelirlerse erzak bulamayacaklarını söylediklerini işitmiştir. Bu erzakın sağlanmış olduğunu zannediyor. Erzak ve cephane anbarlarının mevkiini bilmiyor, yalnız Tercan'da bir erzak anbarı bulunduğunu zannediyor. Takriben bir ay evvel Erivan'dan Birinci Ermeni Alayı'nın Erzurum'a geldiğini işitmiştir. Erzincan'da bulunan Yüzbaşı Vekili Kazmiri'yi evvelce tanımıyormuş, kasaba tarafımızdan işgal olunduktan sonra görmüştür.

3. Paş namındaki Rus kadını ise esasen Rostoklu olup, baleriye kâtibi olan Petro ismindeki zevci (kocası) ile beraber on beş seneden beri Sarıkamış'ta ikamet etmekte olduğunu ifade eylemektedir. Bu defa neferlikle orduya dahil olan zevci Erzincan'da iken kendisini buraya getirtmiş, bilahare Sarıkamış'ta miri (devlet) ormanlarına memur tayin edilmiş ve avdet etmek üzere gitmiş iken orada Ermeniler tarafından katledilmiştir.

Bu mesele üzerine kimsesiz kalan Paş, Rusların Erzincan'da bulundukları müddetçe zabitan lokantasında aşçılık ederek para kazanmakta ve bu suretle idaresini temin etmekte imiş. Ruslar Erzincan'ı tahliye ederken bir Rus otomobilcisi, bir daha avdetinde (dönüşünde) kadını eşya ve çocuklariyle beraber Rusya'ya götüreceğini vaad etmiş, halbuki merkum avdet etmediğinden kadın da memleketine gidememiştir. Ruslar takriben bir ay evvel kâmilen Erzincan'ı tahliye etmiştir. Rusların çekildiğinden bir hafta sonra Ermeniler kasabada bir komite merkezi açmışlar, Rus Hükümet memurinini (görevlilerini) dinlemeyerek ahaliye zulüm ve taaddiye (düşmanlığa) başlamışlardır. Ruslar giderken tekmil (bütün) tayyare, otomobil vesair levazımat-ı harbiyyeyi (savaş araç gereçlerini) beraberlerinde götürdüklerinden ve daha evvelce Ermenilerin talep etmiş (istemiş) oldukları muhtariyet-i idareyi (özerk idareyi) kabul eylemediklerinden Ermenilerle Rusların arası açılmış ve Tiflis civarında müsademat vuku bulmuştur (çarpışmalar olmuştur). Tiflis, Aleksandırpol'dan Ermenilere kuva-yı muavene (yardımcı kuvvetler) geleceğini işitmiş, Ruslarla araları açıldığından beklenilen bu kuvvet gelmemiştir. Erzincan'da kalan Ermeniler arasında maskat-ı resi (doğum yeri) Türkiye olup uzun müddet Rusya'da kalmış olan efrat (kişiler) mevcut ise de, Rusyalı Ermeni olarak yalnız Bağdasarof isminde bir doktor varmış. Erzincan'da altı Rus zabiti kaldığını işitmiş, Ermenilerden korktuğu için çıkıp görmemiş. Vazifeleriyle akıbetini öğrenememiştir. Ancak bu zabitlerden birisinin Ermenilerle giderek ahaliyle icra eylediği bir muharebe esnasında telef olmuş bulunduğunu bir Ermeniden işitmiştir. Ruslar çekildiği zaman Ermeniler her Rus

Belge No : 2030

Neferi için kendileriyle beraber kaldığı takdirde muhassasatının (maaşının) yüz mislini fazla vereceklerini ilan etmişlerse de kimse kalmamıştır. Memalik-i müstevliyede (İşgal bölgelerinde) Rus askerleri kalıp kalmadığını bilmiyor. Yalnız pencere altından geçen Ermenilerin mükâlemelerinden (konuşmalarından) Erzurum ve civar ahalisini kâmilen (tamamen) kestik, burayı da öyle yapacağız sözlerini işitmiştir. Ermeniler dokuz yaşında ve Niko ismindeki oğlu dört gün evvel odasından götürülmüş bir daha getirmemişlerdir. Ne yaptıklarını bilmiyor. O günden itibaren korkusundan diğer beş yaşındaki çocuğuyla gizlenmiş hiç görünmemiştir. Erzincan'ı işgal ettiğimiz gece Ermenilerle vuku bulan muharebeyi işitmiş Türklerin geleceğini düşünemediği için Ermeniler geriden kuve-yi imdadiye alarak ahali-yi İslamiyeyi katliam eylemekte olduklarına zahip olmuştur (düşüncesine kapılmıştır). Ertesi gün ancak şehrin Türkler tarafından işgal olunduğunu öğrenebilmiştir.

Aslına mutabıktır (uygundur).

Birinci Kafkas Kolordusu Kumandanı
Miralay (Albay)
Kâzım Karabekir

Arşiv No : 4–3671
Dolap No : 233
Göz No : 2
Klasör No : 2909
Dosya No : 452
Fihrist No : 52, 52–1, 52–2, 52–3

Belge No : 2031

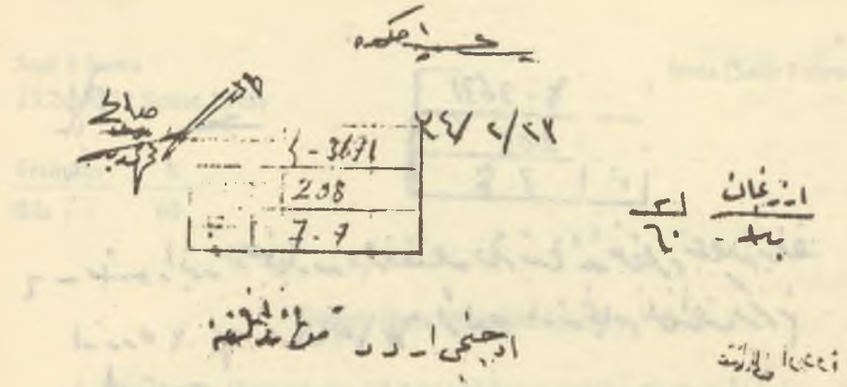

Saat 5 Sonra
23.2.34 (23 Şubat 1918)

İmza (Salih Fahreddin)

Erzincan	K
Bila	60

Üçüncü Ordu Kumandanlığı'na

1. Mamahatun (Tercan) dün 22.2.34 (22 Şubat 1918) saat 10 evvelde (öncesinde) işgal edilmiştir. Mamahatun'un şark-ı cenubundaki (güney-doğusundaki) Çilingirler ve şarktaki (doğudaki) Çınar Komu ve şimalindeki (kuzeyindeki) Vartik ve Peteriç'te de Ermeni eşkıyasına tesadüf edilememiş.

2. İleri kıtaatımız (birliklerimiz) Mamahatun'un on dört kilometre şark-ı cenubisindeki Belegöz ile Çınar Komu, Vartik, Peteriç hattındadır.

3. Dördüncü ve İkinci Kolordularla tesis-i irtibat (bağlantı kurmak) için Bardakçı ve Karadivan istikametlerine gönderilen keşif kollarımız muhalefet-i havadan dolayı henüz avdet edememişlerdir.

4. Kükürtlü Karyeli Hasan Ağa'nın ifadesine nazaran takriben bin kadar Ermeni, altı top ile 21.2.34 (21 Şubat 1918)'te Yeniköy tariki (yolu) ile şarka, geriye gitmişlerdir ve ahali-yi İslamiyeden üç yüz kadarını katl ve ihrak eylemişlerdir (yakmışlardır).

5. Mamahatun hemen kâmilen yanmış, yalnız bir mahalde bir miktar konserve ve çay elde edilmiştir. Bunların miktarlarının tayini için fırkadan (tümenden) memurlar gönderilmiştir. Bican, Aşağı Zağkiri ve Mamahatun'daki erzak ve eşya anbarlarının Ermeniler tarafından ihrak edildiği anlaşılmıştır. Bu civar sırada erzak için de taharriyat (arama tarama) yapılmaktadır.

6. İşbu rapor Üçüncü Ordu, K. 2 Kafkas, K. 4 (2 nci Kafkas ve 4 ncü Kolordu) Kumandanlıklarına arz edilmek üzere 23.2.34 (23 Şubat 1918) 6.45 evvelde Erzincan telgraf merkezine verilmiştir.

23.2.34 (23 Şubat 1918)

K 1 Kafkas (1 nci Kafkas Kolordu) Kumandanı
Kâzım Karabekir

Belge No : 2031

Arşiv No : 4–3671

Dolap No : 163

Göz No : 5

Klasör No : 2948

Dosya No : 208 (634)

Fihrist No : 7–7, 7–8

وزائق حربیه دوسیه‌سی
نومرو

صورت

٢٤/٧/٢٢

باسه قومانداناغه وکالتجه‌سنه
بدیرم عزوبی قومانداننده
انجق اردو قومانداننده
دردنجی

A	4/367
D	17
F	58

١ – دردنجی قول اردو جبهه‌سنه (عاصیجوار)ده ایکی جنازیك موجودیتی جالبدر.
٢٢/٧/٢٤ ده اهمط واپنی کونده نازك کوفك جنوبشرقیسنده‌کی (برخوص) کوی استقامتاینده بر دشمن موطوری برمدت تأثیرسز آتشه ایتدکدن صکره (دابه) استقامتنده حرکت ایتمشدر.
نازك کوی شمال غربیسنده (ایلای یازیسی)ه قدر کیدن کشف قولری دشمن تماسنه کلمامشدر.
موسم اوسنده مطرح، یتی کویدن یاپلان (٢٩ ف) استقامتاینده استقامت قوری استقامتنده کیدن کشف قولری موزلغه (٤٦ ف) دره‌سی (٤٥ ف) طرفلرنده دشمن دائر بولنمقده کورمشلردر.
بو قول اردو جبهه‌سنه قدر وفورلغه دوام ایتمکده‌در.
٢ – یتی قفقاس قول اردوسی جبهه‌سنه (ماخاتوند) قسم غطی یاپسنه چالشده ٢٢/٧/٢٤
کوی قطعاتی طرفنده استقامتاینده‌در.
امنیت قطعاتی چاکوز (٤٧ ف) – چیاقوی – دوتیك (٤٨ ف) – یاجیج (٤٥٠ ف) خطنده جریان ایتمشدر.
کویلرك افاره‌سنه نظاً بیك قدر ارمنی شخصی برابرلرنده انی طوب اولدیغی حالده ٢٢/٧/٢٤ ده یکاکوی (٤٦ ف) طریقه‌سنه ترقی ایتمشلر واسای الحده سلامانده اوجیونه قدر مدافعه‌سز اهالی قتل واحراق ایدامشلردر.
٣ – ایکی قفقاس قول اردوسی وضعیتده دکیشکلك اولمامشدر.

٤ – [illegible] بلوطلى ، قسنا آجيه وزياده صغوقدر .

٥ – بوراده بلا قومانداناتى وكالت جليلەسنه ، يلدرم غروبى ، دردنجى و آلتنجى اردو قومانداناتقدنه چقلمك اوزره سكز هوكره ده صوسندكى قومانداناتنه ويرلمشدر . ٢٤/٢/٢٢ حركات – ٥٤

اوچنجى اردو قومانداناتى
ويكه
وهيب محمد

اصله مطابقدر

Arç. 7-3[illegible]
L. 103
C. 5
I. 2904
I. 17/452
III. 02

Vesaik-i Harbiye (Savaş Belgeleri) Dosyası 23.2.34 (23 Şubat 1918)
Numro

Suret

Şifre

Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine (Yüce Katına)
Yıldırım Grubu Kumandanlığı'na
Altıncı Ordu Kumandanlığı'na
Dördüncü Ordu Kumandanlığına

1. Dördüncü Kolordu cephesinde "Adilcevaz"'da Ermeni çetelerinin mevcudiyeti haber alınmıştır. 21.2.34 (21 Şubat 1918)'te Ahlat ve ertesi gün de Nazik Gölü'nün cenub-ı şarkisindeki (güneydoğusundaki) "Purhus" Köyü işgal edilmiştir. Bir düşman motoru bir müddet tesirsiz ateş ettikten sonra "Van" istikametine avdet etmiştir. Nazik Gölü şimal-ı garbisinde (kuzeybatısında) "Abdal Beyazit"e kadar giden keşif kolumuz düşmana rastgelmemiştir. Muş Ovası'nda muhacir, Til köyleri, Ziyaret "39 L" işgal edilmiştir. Aşağı Korni istikametine giden keşif kollarımız Muz-ı Süfla "46 L", Drayi "45 L" taraflarında düşmana dair bir eser görememiştir. Bu Kolordu cephesinde kar ve fırtına devam etmektedir.

2. Birinci Kafkas Kolordusu cephesinde "Mamahatun" kısm-ı âzamı yanmış bir halde 22.2.34 (22 Şubat 1918) günü kıtaatımız (birliklerimiz) tarafından işgal edilmiştir. Emniyet kıtaatı Pelegöz "47 K" – Çınar Komu – Vartik "48 F" – Peçeriç "50 G" hattına sürülmüştür. Köylülerin ifadesine nazaran(göre) bin kadar Ermeni şakisi (eşkiyası) beraberlerinde altı top olduğu halde 21.2.34 (21 Şubat 1918)'te Yeniköy "46 G" tarikiyle (yoluyla) şarka çekilmişler ve esna-yı rahda (yolculuk sırasında) Müslümanlardan üç yüz kadar müdafaasız ahaliyi katl ve ihrak eylemişlerdir (yakmışlardır).

3. İkinci Kafkas Kolordusu vaziyetinde değişiklik olmamıştır.

4. Hava kısmen bulutlu, kısmen açık ve ziyade soğuktur.

5. Bu rapor Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine, Yıldırım Grubu, Dördüncü ve Altıncı Ordular Kumandanlıklarına çekilmek üzere sekiz sonra da Suşehri telgrafhânesine verilmiştir.

23.2.34 (23 Şubat 1918) Harekât – 54

Üçüncü Ordu Kumandanı
Ferik
Vehip Mehmet

Aslına mutabıktır (uygundur).

Belge No : 2032

Arşiv No : 4–367

Dolap No : 163

Göz No : 5

Klasör No : 2909

Dosya No : 17 (452)

Fihrist No : 58

اوراق اوطه‌سنك نومروسی		عثمانلی اردوی همایونی باش قوماندانلغی وکالتی		میصنك امضاسی
شعبه نومروسی	٦٥٥	شعبه		تاریخ تبییضی
مسودینك امضاسی				میصنه قونیلان نومرو
تاریخ تسویدی	٢٤/٢/٢	1-2 / 1050 / 1-4		مقابله‌جینك امضاسی
قلم اوطه‌سنك نومروسی				مقابله تاریخی

اوچنجی اردو قومانده‌لغنه

مخصوصات آتیه‌نك برقچه روس قفقاس اردوی باشقومانده‌لغنه ابلاغی بیورلمسی :

اینجه ، راست‌گوی برلرده حمیه و مدافعه‌ده محروم اهالی اسلامیه‌یه قارشو افعال جنایتکارانه‌نك التشنیعی تطبیقده دوام ایدیورلر .

روس باشقومانده‌لغنه بو مفاسد برطرف ویرلمك اوزره مداخله قطعیه‌ده بولنمسی منافع آتیه و انسانیه نقطه‌نظرندن بك زیاده بابه ارزودر .

زیرا عکس تقدیرده ، بو افعال خائنانه‌یه ایشیده ایشیده ذاتاً حال غضبه بولونان اهالی اسلامیه‌نك نزدینده ضبط اولونمز جلالی اسباب تحریك طرفده ایشیدیلمه‌سی احتمالی کمال اهمیت نظر دقت و تأمله المنه اقتضا ایدر .

باشقومانده‌لغنه

Belge No : 2033

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu Başkumandanlığı Vekâleti
Şube

Ş / 2
Şube Numrosu : 1655
Tarih-i tesvidi (Müsvedde Tarihi) : 3.3.34 (3 Mart 1918)
Mübeyyize (Temize) Konulan Numro : 1454

Üçüncü Ordu Kumandanlığı'na

Hususat-ı atiyenin (Aşağıdaki konuların) bir fırsatla Rus Kafkas Ordusu Başkumandanlığı'na iblağını (ulaştırılmasını) rica ederim.

Ermeniler, rast getirdikleri yerlerde himaye ve müdafaadan mahrum ahali-i İslamiyeye karşı efal-i cinayetkâranenin (canice hareketlerin) en şeniini (adisini) tatbikte devam ediyorlar.

Rus Başkumandanlığı'nın bu mezalime bir nihayet vermek üzere müdahale-i katiyyede bulunması menafi-i atiye ve insaniye nokta-i nazarından (gelecek günlerin ve insanlığın yararları için) pek ziyade şayan-ı arzudur (fazlasıyla istenir). Zira aksi takdirde, bu efal-i zalimaneyi (zulümleri) işite işite zaten hal-i galeyanda (patlamaya hazır) bulunan ahali-i İslamiyenin nihayet zapt olunamaz bir hal-i işbaa (taşma noktasına) gelerek, her tarafta Ermeniler aleyhine ahz-ı sara kıyam eylemeleri (öç almak için ayaklanmaları) ihtimali kemal-ı ehemmiyetle (önemle) nazar-ı dikkat (gözönüne alıp) ve temmüle alınmak (etraflıca düşünmek) iktiza eder (gerekir).

Başkumandan Vekili
İmza (Enver)

Şifreye tahvil edilmiştir
(çevrilmiştir). 3 Minh (De)
Ziya

Arşiv No : 1–2

Dolap No : 181

Göz No : 4

Klasör No : 528

Dosya No : 2063

Fihrist No : 1–4

قاغزمانه
٢٤/٥/٧

اولو- ایکی حضرتلری نزدنده قومانداننه حضرتی

صورت

A	2
	1032
	15-1

ایکی آیدن زیاده در که حضرتلرک دفترخانه‌لرنی مسیاه دکوکرسنه بولدیلر که
بو حضرات ایواله ولایتی اسلامدن ایدیلر. اینلرک دخی بوکه باشلمشدر. تمدی
کوندن کونه اینی اختیار شرایط اسلامدن کسه‌لرک کویلری یوقدر. ایکیشر یوز قدر
یاقمقده‌در. ایواله ولایتنه کلن اولانلره یوده اینی خلقدن طرفنه اولوزدن
زیاده اسلام کویلرنی اهالیسی کیدیلرک کویلری ویرانه‌لشمشدر. بوحالت
دهشتلی باده تمدی زیاده ایواله ولایتی اسلامدن غایت قابل حیاتی کوردی.
دیلیم تابعیتنه کوره ایواله شهری اسلامدن اینلر طرفنه کلمه ایدیلمشدر.
هرکون ایواله طرفنه کلن حضرتلر، چوق داخیلرنه کلن تیز رجالر
قاغزمانه طرفنه کلمکده‌در. رجالر کیبی آجیقنه دیرسنکه تفضیلیلر.
یالنز کندیلری تاجیر منه بولنه اولسه تاجیقلر دیه جبر ایله چوق شیلر
کتاجیلر. کوردکلری آدمده یالوار منه باشیورلر. ایواله ولایتنده قیر
دیه قوده تمزلکه شوارضالک مادیغی توکیه‌لرده جزدیلرک غنا اولوز.
قومانداننه حضرتلری رجالرنه مادی و معنوی یاردیده بولنمزنی دولهمه دشمه
ایده جبر یلرکه توبه‌لرنی اتمام دیانه ایده‌جکدر. اروزمانه حضرتلرک عاکیزیه

یالکوسکانه جمعیت، جنبه‌نک جزیره‌ده ساده
هیئتک قاغزمانه حضرتلری کیبی دفقا بیچمکه مفتشی
ادیلی : آخونه زاده کنجه‌لی

Belge No : 2034

Kağızman

7.5.34 (7 Mayıs 1918)

Otuz Altıncı Kafkas Fırkası (Tümeni) Kumandanı Hazretlerine

Suret

İki aydan ziyadedir ki Kafkas'ta vukua gelen Ermeni-Müslüman döğüşmesinden dolayıdır ki bu husumet (düşmanlık) Erivan Vilayeti İslamlarıyla Ermeniler arasında dahi belirmeye başlamıştır. Şimdiki günlere kadar Ermeni eşkiya desteleri (çeteleri) İslamları keserek köyleri birer ikişer yıkıp yakmaktadır. Erivan Vilayeti'nde mahalli avlanan yerde (avlak yerinde) Ermeni zalimleri tarafından otuzdan ziyade İslam köylerinin ahalisi kesilerek köyler tahrıp ve yandırılmıştır. Bu felaket ve helakete binaen (yok olmaya dayanarak) şimdiki zamanda Erivan Vilayeti İslamları gayet fena bir hayat geçirmektedirler. Verilen şayiata (haberlere) göre Erivan Şehri İslamları Ermeniler tarafından muhasara edilmiştir. Her gün Erivan tarafından külli (çok) surette hasta, mecruh (yaralı) ve ihtiyar karı kız muhacirler Kağızman tarafına gelmektedirler. Muhacirler hepsi açlıktan ve yersizlikten telef (yok) oluyorlar. Yalnız kendisini kaçırmaya muvaffak olmuş kaçkınlar ve yiyecek için çok şeylere muhtaçtırlar. Gördükleri adamlara yalvarmaya başlıyorlar. Erivan Vilayeti'ndeki din kardeşlerimizin şu esefnak (acınacak) hallerini Türkiye içerisine haber vermeleri temenna (arzu) olunur.

Kumandan hazretlerinden muhacirlere maddi ve manevi yardımda bulunmalarını ve tavattun ve mesken edecek (oturup yerleşecek) yerler göstermelerini istirham ve niyaz ederim.

Emr-ü ferman hazret-i âlilerinindir (yüksek şahsiyetlerinindir).

Bakû Müslüman Cemiyet-i Hayriyesi'nin
Harpzedelere Muavenet (Yardım) Heyeti'nin
Kağızman Kazası Vekili ve Kafkas Cephesi
Müftüsü

İdris : Ahuntzade Genceli

Belge No : 2034

Arşiv No : 1/2

Dolap No : 178

Göz No : 1

Klasör No : 373

Dosya No : 1484

Fihrist No : 15–1

اردو قرارگاهندن

اورنجی اردو قومانلغی
شعبه
۱
نومرو

A	4.6MD
D	67
F	2.12

۱ – ماده

دولت علیه ایله ارمنی رهصدی آره سنده ۴ خزیران بالوده عقد ایدیلن
معاهده صلح موجبنجه بو اراضی تخلیه ایدیلدکده و فی الحقیقه سردارآباد منطقه سنده کی
ارمنی قطعات دهاشتلی وایستانه داخلنده چکیلدکده ، فقط بو چکیلمه سردارآباد
منطقه سنه مخصوص . بوقسم بر موجب معاهده ترکلر ایچون ایده اولوخانلی محاذی
تخلیه ایدلدکده باشقه اوجهتده کیتیه
جولفا ناحیه الیوم
ایشیه بعض قطعاتز ارمنستان داخلنده کلمه وقسماً ده او منطقه لرده بولنان
ارمنی اهالی وعسکری طرفنه تعرضه دوچار اولمه ایچون ضابطات بیه ویرمشدر .
وعلاوه ارمنی عسکری واشتیه یوزنده سردارآباد – جولفا شمندوفر
خطنه استناده قالمق اوزره اشغال ایتمکده
عثمانلی قطعاتی اولجه اشغال ایتمکده
اولدیغی کبی سردارآباد وجنوبکی اراضی طامامن تخلیه ایتمیه وقره کلیسه
چکلمشدر . شیمدیکی حالده اشغال
ایتمکده قره کلیسه – ایریغ – جولفا ارمنی منطقه سنده ارمنی کورجی
شمندوفر خطنه براز جنوبنه قدر
زاکفاندریول

A	4-6545
D	68
F	2-38

Belge No : 2035

Üçüncü Ordu Kumandanlığı
Şube : 1
Numro : B. 19

Ordu Karargâhından

1. Madde

Devlet-i Osmaniye ile Ermeni mürahhasları (delegeleri) arasında 4 Haziran'da Batum'da akdedilen muahede-i sulhiyye mucibince (imzalanan barış gereğince) bu arazi tahliye edilecekti ve filhakika (gerçekten) Serdarabat mıntıkasındaki Ermeni kıtaatı (birlikleri) daha Şarka ve Ermenistan dahiline çekildiler. Fakat bu çekilme yalnız Serdarabat mıntıkasına münhasırdır (aittir). Yoksa bermucib-i muahede (anlaşma gereğince) terki icabeden Uluhanlı, Kamarlı, Nahcivan, Culfa menatıkı elyevm (bölgeleri henüz) tahliye edilmedikten başka, o cihetlere gitmeyi isteyen bazı kıtaatımız Ermenistan dahilinden gelen ve kısmen de o mıntıkalarda bulunan Ermeni ahali ve askerleri tarafından taarruza düçar (uğramış) olarak epey zayiat bile vermişlerdir. Ve halen de Ermeni askeri ve eşkiyası yüzünden Serdarabat-Culfa şimendifer hattından istifade kabil olamamaktadır. Osmanlı kıtaatı evvelce işgal etmiş olduğu Başabaran ve cenubundaki araziyi kâmilen tahliye etmiş ve Karakilise-Aleksandırpol şimendifer hattının biraz cenubuna kadar çekilmiştir.

Şimdiki halde işgal etmekte olduğu Karakilise-Dislih-Celâloğlu mıntıkasını da Ermeni ve Gürcü hükümetlerinin bermucib-i muahedename (anlaşma gereği) aralarında müşterek hudutlarını tayin ve Osmanlı Hükümeti'ne işar eylemelerini müteakip (bildirmelerinden sonra) derhal tahliye edilecektir.

Ermeni ve Gürcü hükümetleri bu müşterek hududu henüz tayin etmedikleri cihetle İstanbul Konferansı'nın netice-i mukarreratına ihtizar (kararlarının sonucuna bırakmak) zaruridir. Osmanlı kıtaatının müşterek hududun tayinini müteakip bieyyihal (mutlaka) Akbulak İstasyonu'nun hemen garbından geçen hududun gerisine çekileceğine itimat buyurulmasını tekrar rica eylerim.

Aleksandırpol'da içtima eden (toplanan) ve müzakere eden (görüşmeler yapan) Osmanlı ve Ermeni murahhasları muahedename mucibince Ermenistan dahilindeki şimendiferlerden ve şoselerden ne suretle istifade edilmesi lazım geleceğini bila takarrür ettirmişlerdir (kararlaştırmışlardır) ve bu mukarrerat (kararlar) mucibince Karakilise-Kazak şosasından da nakliyatça istifade olunacaktır.

Belge No : 2035

İki cumhuriyet arasındaki hudut resmen taayyün edinceye kadar Akbulak-Kalağıran mıntıkasının Osmanlı kıtaatı tarafından işgali Ermenistan ve Ermeniler için bir zarar ika etmek (vermek) değil, belki faidebahştır (faydalıdır) mütalaasındayım. Ermeni ahalisinin askerle işgal olunan bu civara avdet ederek köylerini işgal etmelerinde hiçbir mahzur yoktur ve kendilerine de hiçbir zarar gelmez. Bilakis gelecek Ermeniler hüsn-ü muamele (iyi kabul) görürler.

2. Madde

Kars gibi elviye-i selâse (üç vilayet : Kars, Ardahan, Artvin) dahilinde bulunan mevakiden (yerlerden) çekilen ahalinin meskenlerine iadesi bermucib-i muahede şimdiki halde mevzuubahis olamayacaktır. Ermeni kıtaatının ve çetelerinin Ordu-yu Osmani karşısında esna-yı ricatlarında (çekilme sırasında) ahali-i Müslime hakkında icra ve ika eyledikleri mezalim o derece müellimdirki (elemlidirki) efkâra (kamuoyuna) sükûnet gelmeden evvel avdet edecek Ermeni ahalisinin tecavüzden masun kalmalarını (korunmalarını) temine, elyevm (bugün) imkân yoktur. Bu husus Tiflis'te Ermeni Millet Meclisi Vekili Sahakyan ve Karanoryan imzalarıyla vaki olan işarata cevaben yazılan muharreratta (yazılarda) da böylece tebliğ olunmuştur. Binaenaleyh Ahıska, Ahılkelek, Aleksandırpol ve Iğdır muhacirininin de avdeti meselesinin daha müsait zamana taliki (ertelemesi) münasib-i teemmül edilmektedir (düşünülmektedir).

Arşiv No : 4–6520

Dolap No : 240

Göz No : 1

Klasör No : 3188

Dosya No : 50

Fihrist No : 2–37, 2–38

Belge No : 2036

A	1/2
D	1026
F	2-1

Belge No : 2036

Telefon
Numro
40

Yukarı Talin
20.6.34 (20 Haziran 1918)

1 K. Kafkas (1 nci Kafkas Kolordu) Kumandanlığı'na

Erivan'ın 26 kilometre şimal-i şarkisindeki (kuzeydoğusundaki) Karakola ve 20 kilometre şarkındaki Ekrek ve 11 kilometre şarkındaki Kerpikli ve civarındaki İslam köyleri ahalisinden olup Erivan'a gelen birkaç kişi oradan da bugün buraya gelmişlerdir. Merkumlar (Adı geçenler) Erivan'ın şark ve şark-ı şimalisinde bulunan yirmi iki köy ahalisinden kurtulabilenlerin Nuvo Bayezid'in 20 kilometre garbındaki Üçtepeler Dağı' nın yaylalarında bulunduklarını ve birçok ahalinin bizim tarafa geçmek istediklerini ve Erivan'daki Ermeni kumandanına Erivan'da bulunan İslamlar hicret (göç) için müracaat etmişlerse de muvafakat etmedikleri (uygun görmedikleri) ve elan (şu anda) Ermenilerin İslamları katliam etmekte oldukları ve Erivan'ın on kilometre şarkındaki Akçakale Köyü'nden Şorbulak yoluyla Erivan'a hicret eden yirmi hane ahali-i İslamiyenin 17/18.6.34 (17/18 Haziran 1918) gecesi Şorbulak ile Tokmakkent arasında Ermeniler tarafından kâmilen (tamamen) katledildiğini ve bu gibi kıtalin (öldürülme olaylarının) her zaman vukua gelmekte olduğunu söylüyorlar. Erivan mıntıkasındaki birçok İslam ahalinin tarafımıza hicret etmek istedikleri cihetle kendilerine Erivan'daki Ermeni kumandanı tarafından müsaade edilmek üzere delâlet buyurulmasını (aracılık yapılmasını) ve Erivan mıntıkasındaki köylerde bulunan İslam ahalinin köylerine avdet edemeyerek dağlarda kaldıklarını ve Ermenilerin elan tecavüzatta bulundukları cihetle bunların da meni (önlenmesi) hususu istirham etmekte oldukları maruzdur.

29.6.34 (29 Haziran 1918) Harekât

9 ncu Fırka (Tümen) Kumandanı
Rüştü

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 178
Göz No : 4
Klasör No : 401
Dosya No : 1578
Fihrist No : 2–1

Belge No : 2037

شرعه اردو در خودی قوغ ایتمق

نمره

2 . 21

مجلوم ده

۱۲

وزیر قرایاهنف

۲۸ - ۶ - ۱۹۴۰

ارمنی مجلس ملی ریئسی و کلی جناب

جانبه

A	4-6520
D	68
F	2-18

انکسانزیون و احمیکه ارمنی صاحبلری مقدما اهالی ایلاییه قدیمی

دیمه تطبیق ایتدکلری شدت و تخریبات انقاره حکومتنده زیاده جه کرکینلی

حس ایتمشدر . کرچه اشبو صاحبلری بو مسئله ده رضاداری

اولمقدن دولایی ده اعصاب اهالیه کی تأثر

صاحبلری بولونقدن بری ایتدیکلری حالا مساعد اولمیوب صاحبلری

مکلفدر خودنی بیلمیه انقاره ده بقیه . حکومت مأموری اولان

حکومت قنه انقره ایلی خودنی عرضایه اقوامانی قونی چالمی

شرعه اردو در خودی قوغ ایتمق

وزیر

Belge No : 2037

Şark Ordular Grup Kumandanlığı
Numro
Batum'da T. H.
13

Grup Karargâhından
28.6.34 (28 Haziran 1918)

Fransızcaya tercüme edilecektir.

Ermeni Meclis-i Milli Reis Vekili Mösyö
Sıhakyan Cenaplarına

Aleksandırpol ve Ahılkelek Ermeni muhacirlerinin mukaddema (başlangıçta) ahali-i İslamiyeye karşı her nasılsa tatbik eyledikleri şiddet ve tahribat efkâr-ı umumiyede (kamuoyunda) ziyadece gerginlik hasıl etmiştir. Gerçi işbu muhacirlerin kâmilen (tamamının) bu meselede methaldar (ilgili) olmadıkları derkâr (belli) ise de, asab-ı ahalideki teessür (şu andaki üzüntü) hazır (mevcut) bu farkı temyiz ettirmeye halen müsait olmadığından muhacirinin (göçmenlerin) memleketlerine avdetleri için efkârda (düşüncelerde) yakında husulü memul olan (çıkması düşünülen) sükûnete kadar intizar edilmesi (beklenilmesi) zaruretini arz ile ihtiramatımın (saygılarımın) kabulünü rica eylerim.

Şark Ordular Kumandan Vekili
Ferik

İmza (Salih)

Arşiv No : 4–6520
Dolap No : 240
Göz No : 1
Klasör No : 3188
Dosya No : 50
Fihrist No : 2–18

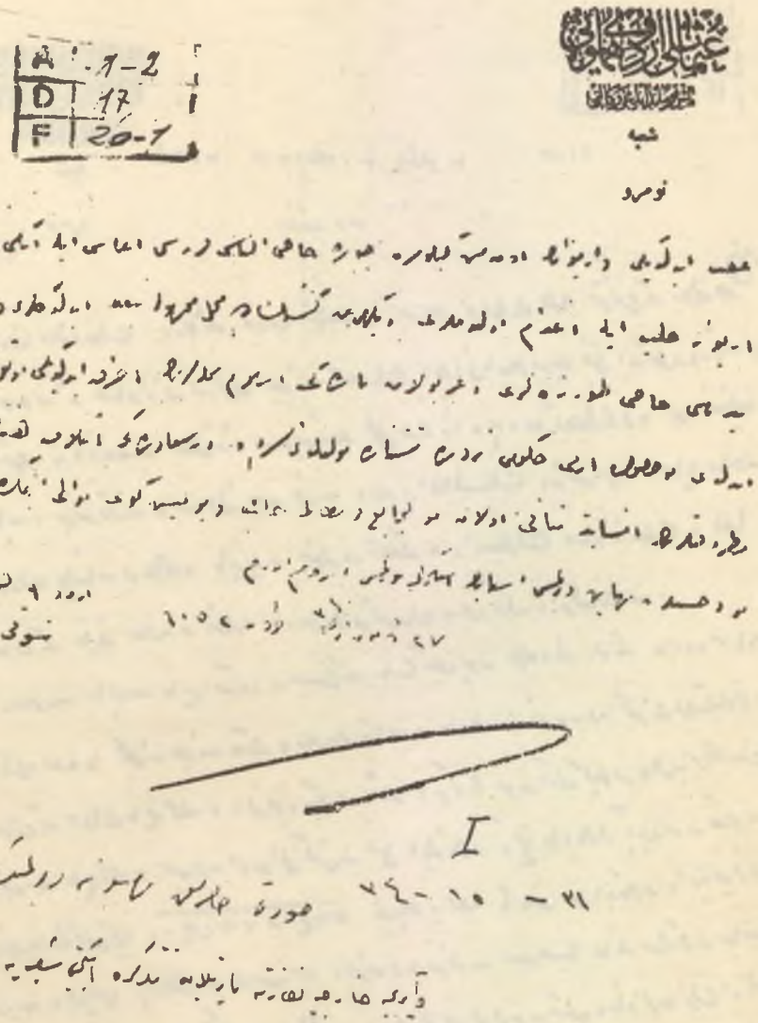

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu

Başkumandanlığı Vekâleti

Şube :
Numro :

Kars'tan Harbiye Nezaret-i Celilesine Mevrut (Gelen)
Şifredir

1. Ermeni kıtaatının (birliklerinin) Erivan cenub-u şarkisinde (kuzeydoğusunda) ve şimendifer yolunun hemen şarkındaki mıntıkada bulunan Vedi ve Sadarak Karyeleri (Köyleri) civarına gelerek ahali-i İslamiyeyi katlettikleri rüesa-yı meşhure-i efraddan (ileri gelenlerden) Alizade Demir Bey'le Fethi Beyzade Bedri Beylerin de bu maktulin meyanında (öldürülenler arasında) bulundukları ve beş-altı yüz kadar İslam ahalisinin Aras Nehri sağ sahiline geçerek perişan bir halde Bayezid'e doğru gelmekte ve Ermenilerin Sadarağın daha cenubundaki (güneyindeki) Hani Hilar'a doğru İslamları keserek ilerlemekte oldukları.

2. Ermenilerden Yapun nam sergerde (adındaki eşkıya) maiyetindeki bin iki yüz mevcutlu bir kuvvetle 5.12.34 (5 Aralık 1918) tarihinden itibaren Nahcivan civarındaki İslamlara icra-yı mezalime başlayarak Nahcivan'ın kırk kilometre şimalindeki (kuzeyindeki) Elmalı nam mahalde altı yüz seksen sekiz ve bu köyün on iki kilometre garb-i şimalisinde (kuzeybatısında) Ağuş nam mahalde beş yüz on altı kişiyi katleyledikleri ve genç kadınları ayırdıktan sonra iki bin kişi "d r h m y r a r a k" (şifre)'de toplayarak kâmilen (tamamen) katlettikleri ve ayrıca kırk kadın ve çocuğu bir odada haps ile ihrak (yakıp) ve eşrafdan Seyid Hüseyin'in ailesinin köy camiinde namusunu hetk eyledikleri (kirlettikleri) ve tekmil bu havali İslamlarının korkularından mesken ve mevalarını (yurtlarını) terk ederek soğuğa, açlığa mahkûm oldukları ve Eçmiyatzin cenubundaki köyler ahalisinin erzakları Ermeniler tarafından gasp edildiği ve Erivan'ın on beş kilometre cenubunda Haci İlyas Karyesi Ağası ile iki refikinin (arkadaşının) Erivan'a celb ile getirilerek idam olundukları ve yirmi beş kişinin de mahall-i meçhule tebid edildikleri (bilinmeyen yerlere götürüldükleri) ve Erivan'da Tepebaşı Hacı Torzaları ve Gırbulak namındaki İslam mahallelerinin ihrak edildiği mevsuken istihbar edildi (güvenilir şekilde haber alındı). Bu hususta Ermeni Hükümeti nezdinde teşebbüsatta (girişimlerde) bulunulduysa da Dersaadet (İstanbul)'teki İtilâf Heyeti'nin de nazar-ı dikatlelerini insaniyete münafi olan (ters düşen) bu fecayi ve mezalime celb (çekip) ve bu kış günü tevali (devam)

Belge No : 2038

etmekte olan bu vahşetlere nihayet verilmesi esbabının istikmal buyrulmasını (önlemlerinin tamamlanmasını) istirham ederim.

27 Kânûnuevvel / 34 (27 Aralık 1918)
Harekât 6052

Ordu 9 (9 ncu Ordu) Kumandanı
Şevki

31.12.34 (31 Aralık 1918) Sureti hazırlık komisyonuna verilmiştir.

Ve ayrıca Hariciye Nezareti'ne yazılan tezkere ikinci şubeye devredilmiştir.

Arşiv No : 1/2

Dolap No : 2

Göz No : 1

Klasör No : 63

Dosya No : 17 (244)

Fihrist No : 20, 20–1

Belge No : 2039

گوندرن :	نمی راپور	محل :	تاریخ	دقیقه : ساعت
	گوندرلشدر			
	واصل اولشدر			

آدرس

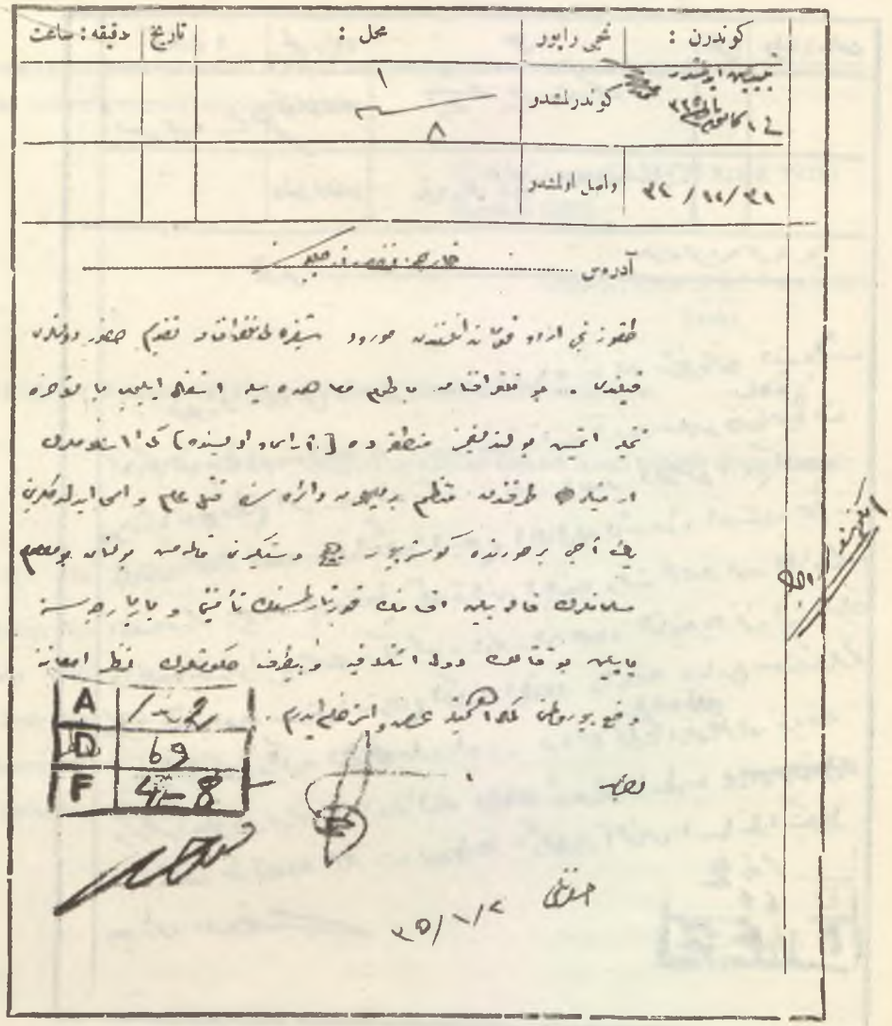

Şube : 2 28.12.34 (28 Aralık 1918)
Kısım : 1
Mütareke
İmza (Okunamadı)

Hariciye Nezaret-i Celilesine (Yüce Katına)

Dokuzuncu Ordu Kumandanlığı'nın 26.12.34 (26 Aralık 1918) tarihli şifresinde, Iğdır'ın asakir-i Osmaniye (Osmanlı askerleri) tarafından tahliyesi üzerine avdet eden Ermeniler, Müslümanlar hakkında sıbaane (canavarca) harekât ve vahşiyane mezalim icrasına başlamışlardır. Nefs-ı Iğdır Kasabası'nda (Iğdır'ın içinde) İslam gençlerini toplayıp meçhul mahallere (bilinmiyen yerlere) sevk etmekte, İslam ahaliye ait mevadd-ı iaşeyi cebren (yiyecek maddelerini zorla) almaktadırlar. Çoluk çocuklarını ah ve enin (elemler) içinde ve taht'es-sıfır (sıfırın altında) on ile on beş derecede karlar içerisinde terke mecbur olarak hudud-u Osmaniye'ye firar eden Müslümanların Hükümet-i Osmaniye'nin muavenetini (yardımını) istirham etmekte oldukları ve orduya bu babda suzişli (yolda acıklı) haberler ve telgraflar göndermekte bulundukları bildiriliyor. Bu babda gerek doğrudan doğruya Ermeni Hükümeti nezdinde (yanında) ve gerekse İtilâf Devletleri'nin o havalide bulunan memurları vasıtasiyle teşebbüsat-ı müessirede (etkin girişimlerde) bulunarak bu mezalimin önünün alınması esbabının istikmal buyurulması (önlemlerinin alınması) maruzdur.

Tebyiz edilmiştir (temize çekilmiştir)
1 Kânûn-i sâni 335 (1 Ocak 1919)
İmza (Mehmet Ali)
31.12.34 (31 Aralık 1918) Vasıl olmuştur (ulaşmıştır)

Hariciye Nezaret-i Celilesine

Dokuzuncu Ordu Kumandanlığı'ndan mevrut (gelen) şifreli telgrafnâme takdim-i huzur-u devletleri kılındı (arz edildi). Bu telgrafnâme Batum Muahedesi'yle işgal edilip bilahare (sonradan) tahliye etmiş bulunduğumuz mıntıkada Aras Vadisi'ndeki İslamların Ermeniler tarafından muntazam bir plan dairesinde katliâm ve imha edildiklerini pek acı bir surette gösteriyor, hiç destgiri (dayanağı) kalmamış bulunan bu masum Müslümanların kalabilen aksamının (kısımlarının) kurtarılmasının teminini ve barbarcasına yapılan

bu kıtalin (öldürülmelerin) Düvel-i İtilâfiye ve bî-taraf (tarafsız) hükümetlerin nazar-ı im'ânına vaz buyurulmasını (ince görüşlerine sunulmasını) kemal-i ehemmiyetle (önemle) arz ve istirham ederim.

Basri Cemal

Fevzi

Hıfzı (Saklanması)
2.1.35 (2 Ocak 1919)

Arşiv No : 1–2
Dolap No : 171
Göz No : 5
Klasör No : 103
Dosya No : 367
Fihrist No : 4–7, 4–8

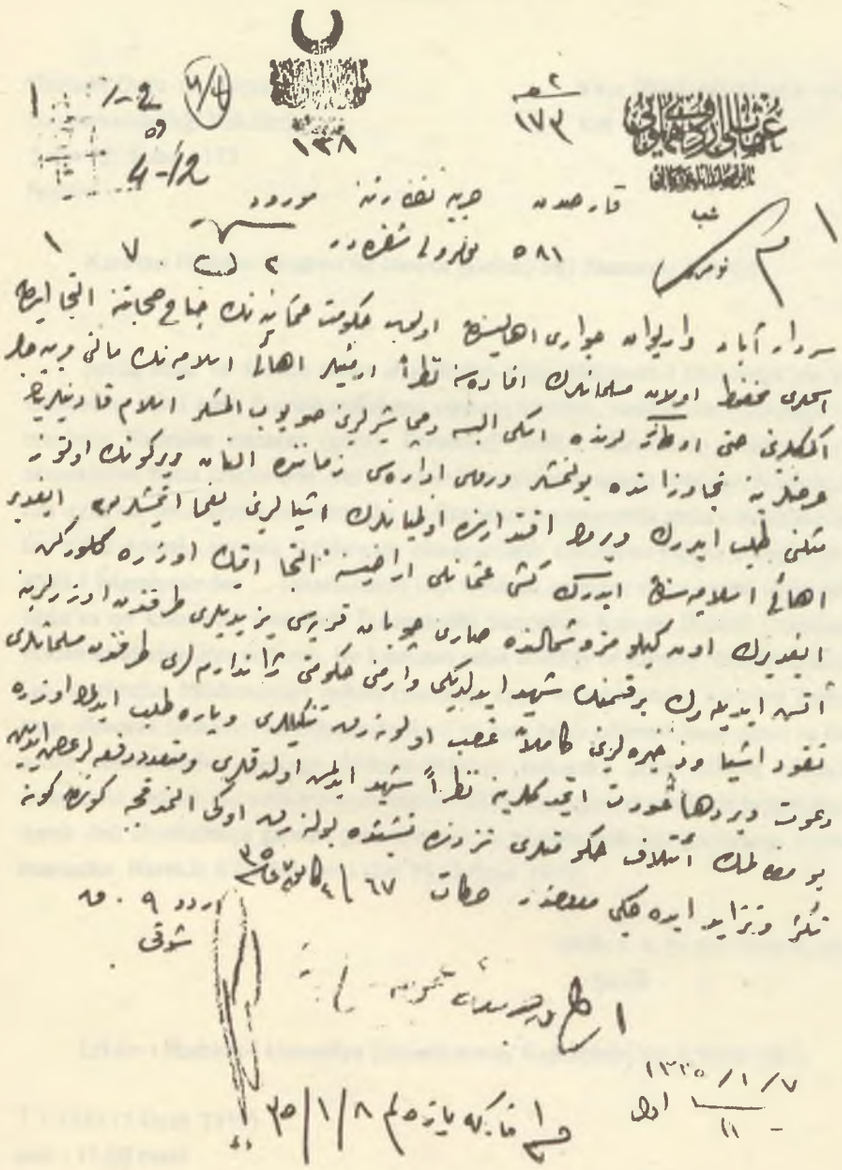

Belge No : 2040

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube : 2. Şube / 173
Numro

Kaşe (Başkumandanlık Vekâleti)
138

Kars'tan Harbiye Nezareti'ne Mevrut (Gelen) 581 Numrolu Şifredir.

Serdarâbad ve Erivan civarı ahalisinden olup, Hükümet-i Osmaniye'nin cenah-ı sahabetine iltica eden (koruyuculuğuna sığınan) isimleri, mahfuz olan (saklanan) Müslümanların ifadesine nazaran (göre), Ermeniler ahali-i İslamiyenin malını ve yiyecek ekmeklerini hatta üzerlerinde eski elbise ve çamaşırlarını soyup almışlar. İslam kadınlarının ırzlarına tecavüzatta bulunmuşlar ve Rus idaresi zamanında alınan verginin otuz mislini talep ederek, vermek iktidarında olmayanların eşyalarını yağma etmişlerdir. Iğdır ahali-i İslamiyesinden ... (okunamadı) kişi Osmanlı arazisine iltica etmek üzere gelirken, Iğdır'ın on kilometre şimalinde (kuzeyinde) Sarıçoban Karyesi (Köyü) Yezidileri tarafından üzerlerine ateş edilerek, bir kısmının şehit edildiği ve Ermeni Hükümeti jandarmaları tarafından Müslümanları nukût (paralar), eşya ve zahirelerini kâmilen (tamamen) gasp olunarak tenkilleri (uzaklaştırılmaları) ve para talep edilmek üzere davet ve bir daha avdet etmediklerine nazaran (dönmediklerine bakarak) şehit edilmiş oldukları ve müteaddid defalar arz edilen bu mezalimin İtilâf Hükümetleri nezdinde teşebbüste bulunarak önü alınmadıkça günden güne tekessür ve tezayüt edeceği (fazlalaşıp çoğalacağı) maruzdur. Harekât 67/4 Kânûn-i sâni 35 (4 Ocak 1919)

Ordu 9 K (9 ncu Ordu Komutanı)
Şevki

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye (Genelkurmay Başkanlığı)'ye 5 Minh (De)

7.1.1335 (7 Ocak 1919)
saat : 11.00 evvel
1. Kısım mütarake yazalım 8.1.35 (8 Ocak 1919)

Belge No : 2040

Arşiv No : 1–2

Dolap No : 171

Göz No : 5

Klasör No : 103

Dosya No : 367

Fihrist No : 4–12

Belge No : 2041

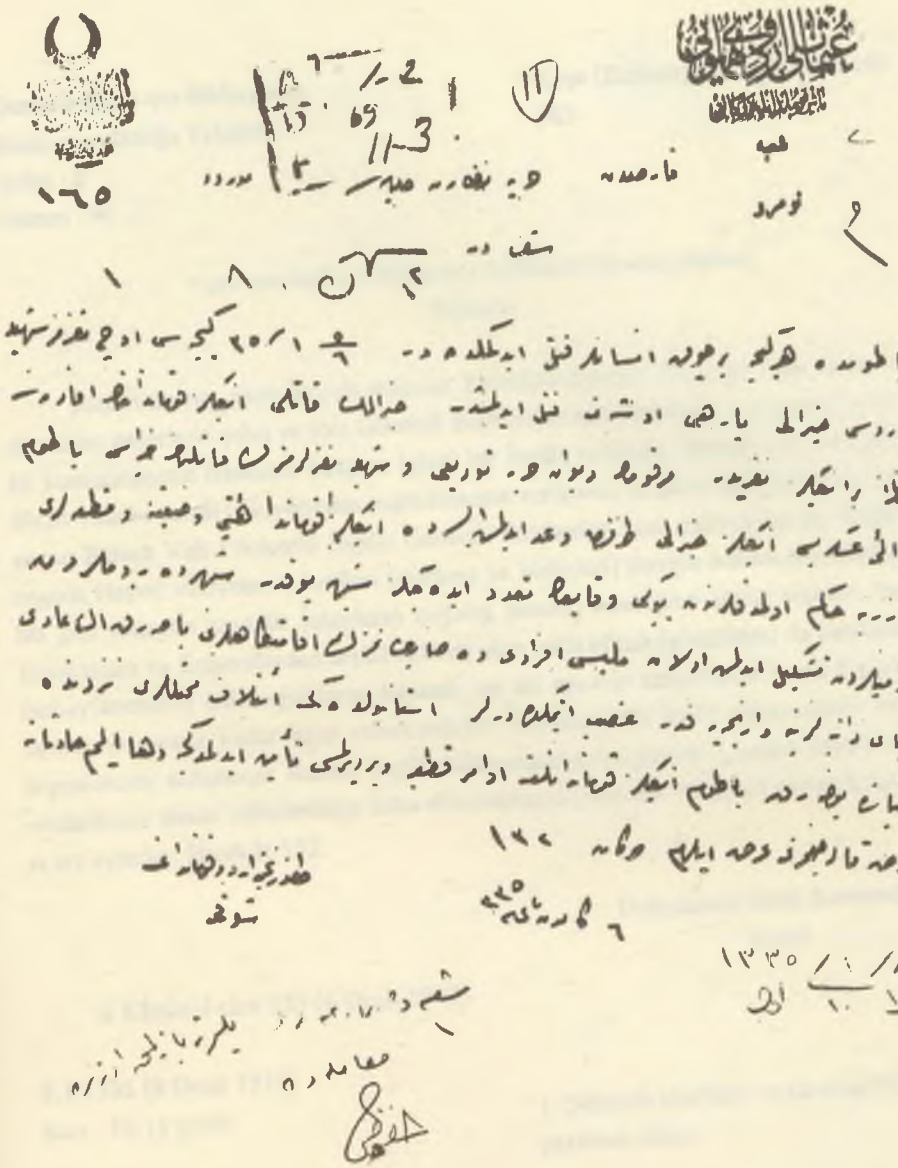

Belge No : 2041

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube : 2
Numro : M

Kaşe (Başkumandanlık Vekâleti)
165

Kars'tan Harbiye Nezaret-i Celilesine Mevrut (Gelen)
Şifredir.

Batum'da her gece birçok insanlar katledilmektedir. 5/6.1.35 (5/6 Ocak 1919) gecesi üç neferimiz şehit ve Rus Generali Barhi Oşet katledilmiştir. Generalin katili İngiliz kumandanının ifadesine nazaran (göre) bir İngiliz neferidir. Merkûmun (Adı geçenin) divan-ı harbe tevdii (sıkıyönetim mahkemesine verilmesi) ve şehit neferlerimizin katlinin cezası Batum Vali-i Askerisi İngiliz Generali tarafından vaad edilmiş ise de, İngiliz Kumanda Heyeti vaziyete ve kıtaları (duruma ve birlikleri) üzerine hâkim olmadıklarından bu gibi vekayiin taaddüt (olayların çoğalıp devam) edeceğine şüphe yoktur. Şehirde Rumlardan ve Ermenilerden teşkil edilmiş olan milis efradı (gönüllüler) da zabitanımızın (subaylarımızın) ikâmetgâhlarını basarak, en adi eşya-yı zatiyelerine (basit kişisel eşyalarına) varıncaya kadar gasp etmektedirler. İstanbul'daki İtilâf mümessilleri nezdinde teşebbüsatta bulunarak Batum İngiliz Kumandanlığı'na evamir-i katiye (kesin emirler) verdirilmesi temin edilmedikçe daha elim hadisata (üzüntülü olaylara) maruz kalacağımızı arz eylerim. Harekât 132.

Dokuzuncu Ordu Kumandanı
Şevki

6 Kânûn-i sâni 335 (6 Ocak 1919)

8.1.1335 (8 Ocak 1919)
Saat : 10.15 evvel

1. Şube'de Hariciye ve General Wilson'a yazılmak üzere

Muamelede
İmza (Hıfzı)

Belge No : 2041

Arşiv No : 1–2

Dolap No : 171

Göz No : 5

Klasör No : 103

Dosya No : 367

Fihrist No : 11–3

Belge No : 2042

[redacted]

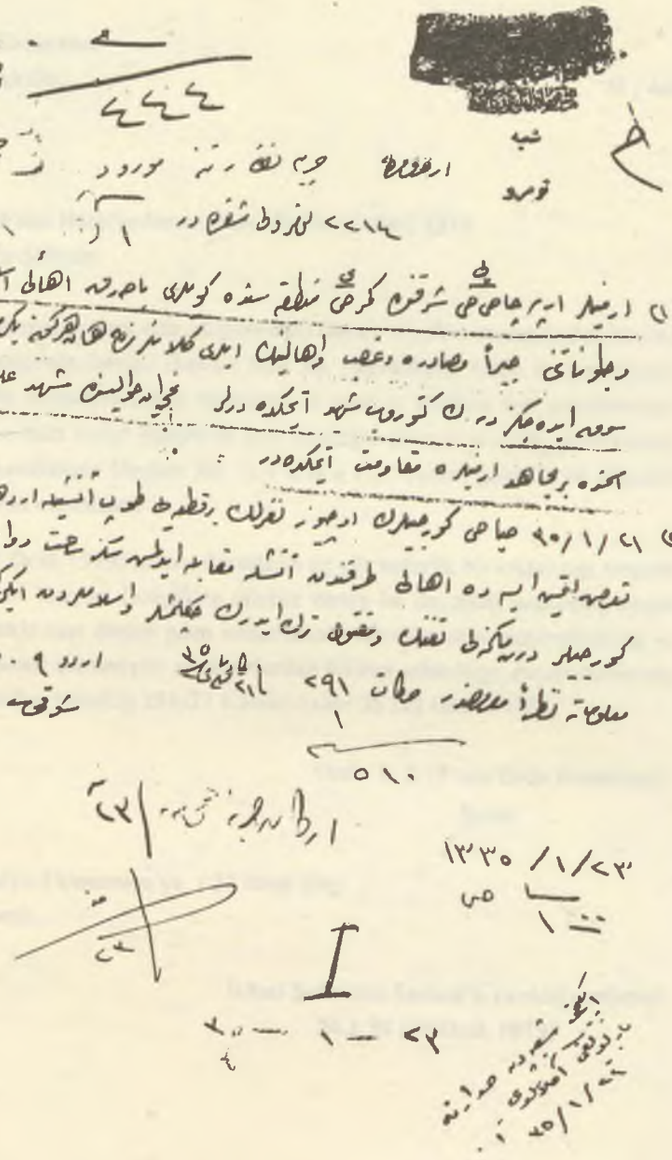

Belge No : 2042

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti M / 444
Şube :
Numro :

Erzurum'dan Harbiye Nezareti'ne Mevrut (Gelen) 2214
Numrolu Şifredir

1. Ermeniler Arpaçayı şarkında (doğusunda) Gümrü S (şifre) mıntıkasında köyleri basarak ahali-i İslamiyenin mevaşi (koyun-inek vb. hayvanları), erzak ve hayvanatını (hayvanlarını) cebren musadere (zorla toplayıp) ve gasp ve ahalinin ileri gelenlerinden hemen her gün yirmi-otuz kişiyi Gümrü'ye sevk edeceğiz diyerek götürüp, şehit etmektedirler. Nahcivan havalisinde Meşhet Ali "a t k d a l a" (şifre) isminde bir mücahit Ermenilere mukavemet etmektedir.

2. 21.1.35 (21 Ocak 1919) sabahı Gürcülerin üç yüz neferlik bir kıtayı top ateşiyle Ardahan'ın Yuşkamen Karyesi (Köyü)'ne taarruz etmiş ise de, ahali tarafından ateşle mukabele edilmiş, sekiz saat devam eden müsademede Gürcüler dört makinelitüfenk ve maktul (ölü) terk ederek çekilmişler ve İslamlardan iki kişi şehit olup, alınan malûmata nazaran (göre) maruzdur. Harekât 291/21 Kânûn-i sâni 35 (21 Ocak 1919).

1. Şube Ordu 9 K (9 ncu Ordu Komutanı)
510 Şevki

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye'ye / 23 Minh (De)
Saat : 1.00 sonra

İkinci Şube'den Sadaret'e yazıldığı anlaşıldı.
24.1.35 (24 Ocak 1919)

Arşiv No : 1–2
Dolap No : 2
Göz No : 1
Klasör No : 63
Dosya No : 244
Fihrist No : 23

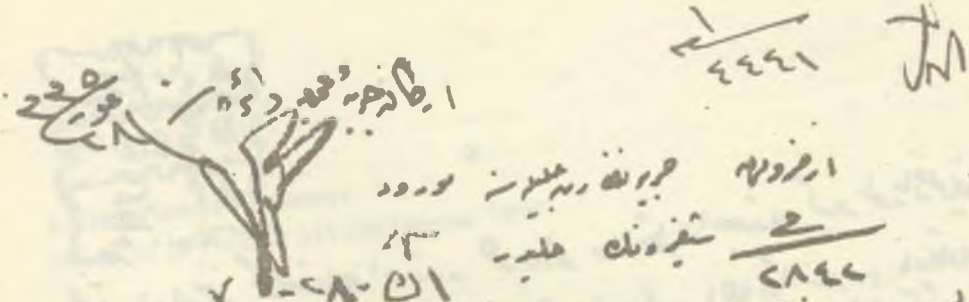

ارضروم چوبقه ربه جلیسنه ورود

شیفره نك جلیسی

الیوم حدود منطقه سنده حدودك ارسنانه طرفنده بر مدتدبری بدقیقانده بولنانلر و ارمنیلك اسلاحلر علیهنده یابقده اولدقلری یك وضیانه نظم ایله الحاق اسلام حرکاتی کوردیلر انگلیز ممثلی قائمقامه رانسونك ۵ یلورك ده درسعادتده کی انگلیز محافظه جمعیتنه همان کتیره ایدلك اوزره ارضروم ده کی انگلیز یوزباشی فلیچره نقل ایدیلمکه قرارلرنك مواد مهمسنه مطلع اولدم بونده اولمق دن باشقه حدودینه قدر اولان جهتده ارمنیلك قتل عام یابقده اولدقلری اعتراف ایدلکله برابر آرتوجی بر خوترولر تابع اولمیان طلمطار ارمنی ملتك تادیبی ایچون مستحفظ متفقیه قواسی طلب ایدیلیور ارمنی ملتك بو صورتله وحشی و طماع تادیب اولدیغی انگلیز ممثلرینك ایچونده اکلاشیلمه برم ایچون یك جائز ایچندر انگلیزلرك قفقاسیاده کی عسکرلرینك میقلس اوزرینه تکرار استعمال عسکریلری آتنده بولندیغی ایچون قفقاسیاده آسایشك

A	1
D	011
F	34

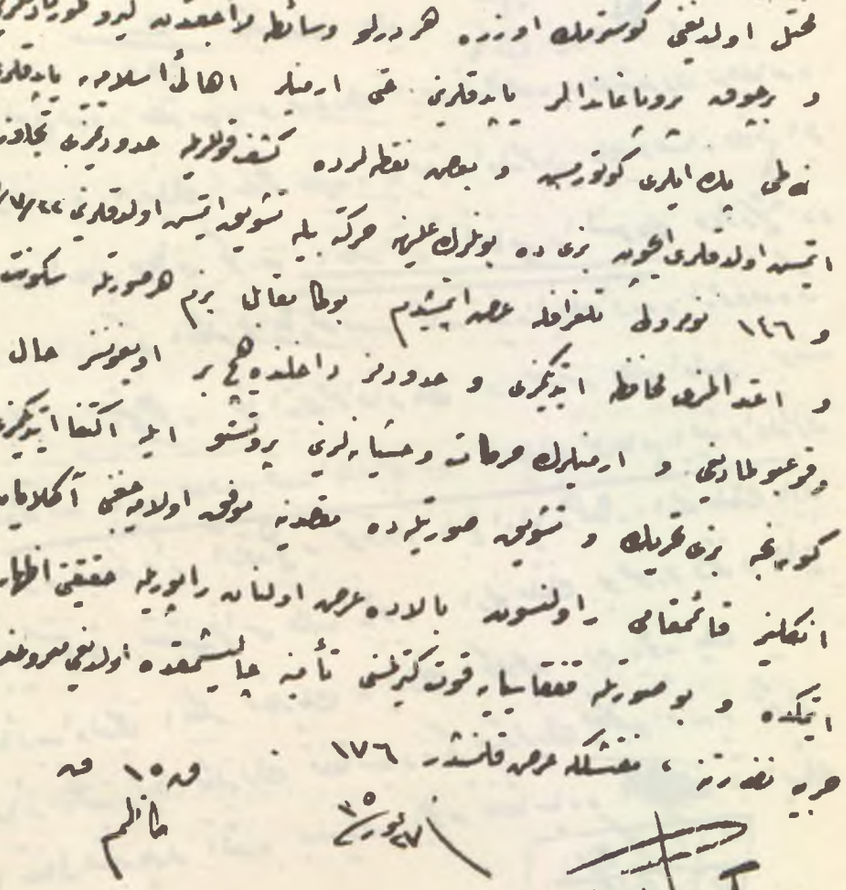

1. Şube
4441

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye
Dairesi'ne 28 Temmuz 335 (28 Temmuz 1919)

M
2842

Erzurum'dan Harbiye Nezaret-i Celilesine Mevrut (Gelen)
Şifrenin Hallidir (Çözümüdür)

Elyevm (Bugün) hudut mıntıkasında ve hududun Ermenistan tarafında bir müddetten beri tetkikâtta bulunan ve Ermenilerin İslamlar aleyhinde yapmakta oldukları pek vahşiyane mezalim ile imha-yı İslam (İslamların yok edilmesi) harekâtını gören İngiliz Mümessili Kaymakam Ralinson'un(x) 25 Temmuz 35 (25 Temmuz 1919)'te Dersaadet (İstanbul)'teki İngiliz Karargâh-ı Umumisine hemen keşide edilmek (çekilmek) üzere Erzurum'daki İngiliz Yüzbaşısı Filiçer'e naklettiği telgrafnamenin mevadd-ı mühimmesine mütalli oldum (önemli maddelerini öğrendim). Bunda Oltu'dan Bayezit hududuna kadar olan cephede Ermenilerin katliam yapmakta oldukları itiraf edilmekle beraber artık hiçbir kontrole tabi olmayan zulümkâr Ermeni Milletinin tedibi (yola getirilmesi) için müstacelen (çok ivedi) müttefikin kuvası talep ediliyor (bağlaşıkların kuvvetleri isteniyor). Ermeni Milletinin bu suretle vahşeti ve muhtac-ı tedib olduğunu (yola getirilmesi gerektiğini) İngiliz mümessillerinin raporundan anlamak bizim için pek ziyade haiz-i ehemmiyettir (önemlidir). İngilizlerin Kafkasya'daki askerlerinin çekilmesi üzerine tekrar işgal-i askerileri altında bulundurmak için Kafkasya'da asayişin muhtel olduğunu (bozulduğunu) göstermek üzere her türlü vesaite müracaattan geri durmadıklarını ve birçok propagandalar yaptıklarını hatta Ermeniler ahali-yi İslamiyeye yaptıkları mezalimi pek ileri götürmüş ve bazı noktalarda keşif kollariyle hududumuzu tecavüz etmiş oldukları için bizi de bunların aleyhine harekete bile teşvik etmiş olduklarını 22.7.35 (22 Temmuz 1919) ve 146 numrolu telgrafla arz etmiştim. Buna mukabil bizim her suretle sükûnet ve itidalimizi (soğukkanlılığımızı) muhafaza ettiğimizi ve hududumuz dahilinde hiçbir uygunsuz hal vuku bulmadığı ve Ermenilerin harekât-ı vahşiyanelerini

(x) Rawlinson olması gerekir (Düzenleyenin notu).

protesto ile iktifa ettiğimizi (yetindiğimizi) görünce bizi tahrik ve teşvik suretiyle de maksadına muvaffak olamayacağını anlayan İngiliz Kaymakamı Rawlinson, bâlâda (yukarda) arz olunan raporuyla hakikatı izhar etmekte (açığa vurmakta) ve bu suretle Kafkasya'ya kuvvet getirilmesini temine çalışmakta olduğu maruzdur.

Harbiye Nezareti'ne, Müfettişliğe arz kılınmıştır. 176

K 15 K (15 nci Kolordu Komutanı)
Kâzım

27 Temmuz 35 (27 Temmuz 1919)

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 2
Göz No : 2
Klasör No : 82
Dosya No : 210 (304)
Fihrist No : 34, 34–1

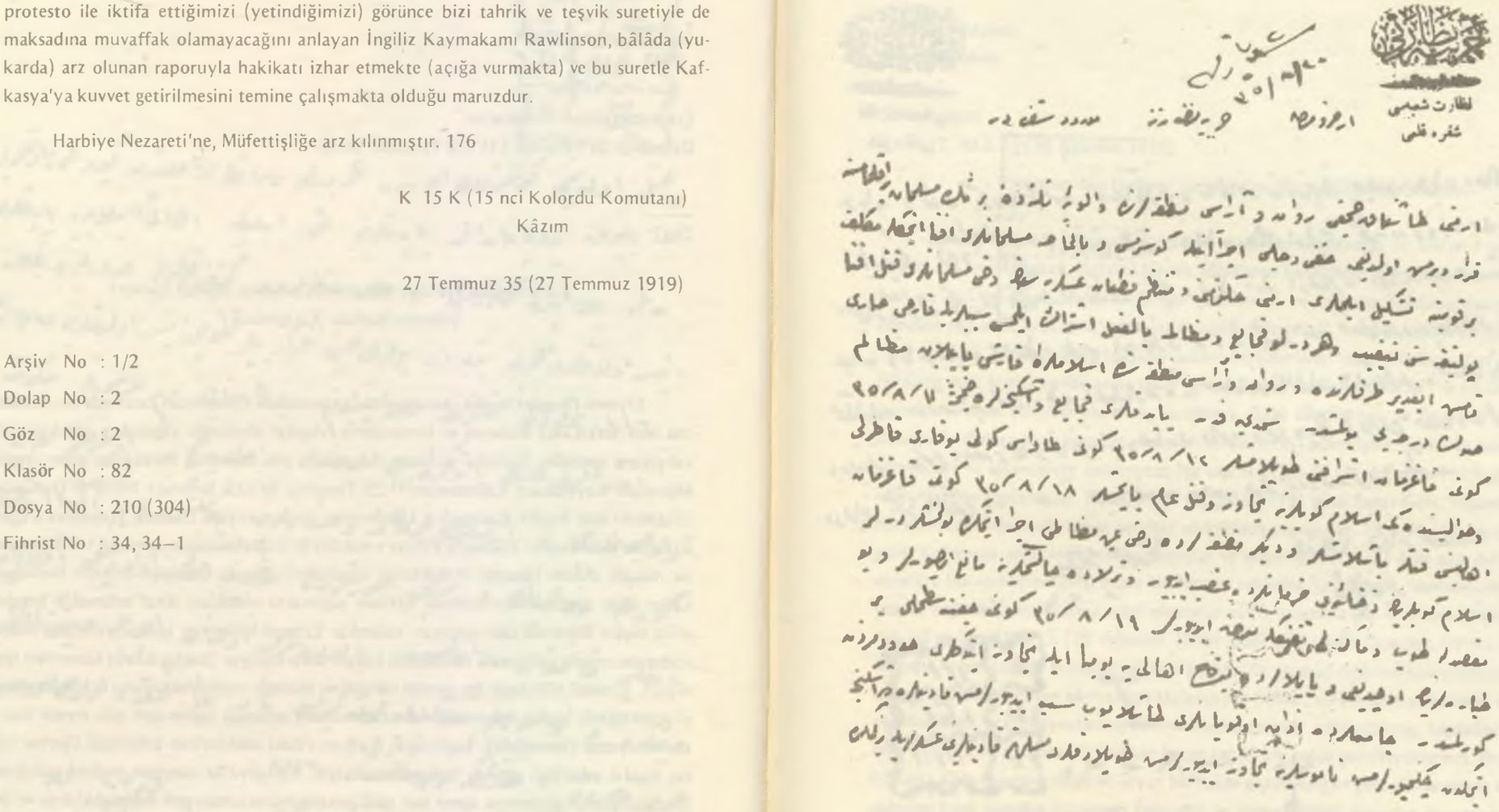

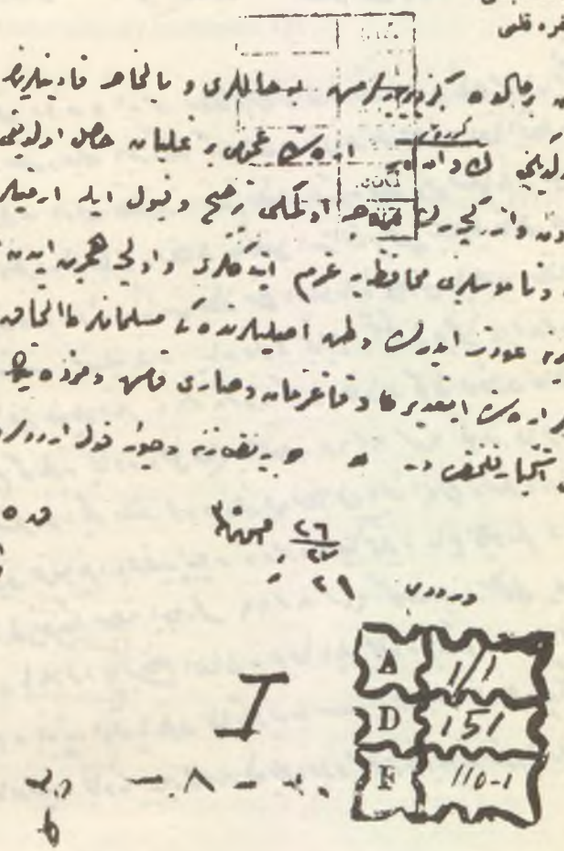

Harbiye Nezareti
Nezaret Şubesi

Şifre Kalemi
Şube : 2 30.8.35 (30 Ağustos 1919)

Erzurum'dan Harbiye Nezareti'ne Mevrut (Gelen) Şifredir

Ermeni Taşnak Cemiyeti Revan ve Aras mıntıkalarında ve elviye-i selasede (üç vilayet : Kars, Ardahan, Artvin) bir tek Müslüman bırakılmamasına karar vermiş olduğu, hafi ve celi (gizli ve açık) icraatiyle göstermesi ve bilhassa Müslümanları ifna (yok) etmekle mükellef (yükümlü) bir komite teşkil eylemeleri, Ermeni Hükümeti'ni ve muntazam kıtaat-ı askeriyesinin (düzenli askeri birliklerinin) dahi Müslümanları katl-i ifna (öldürüp yok etme) politikasını takip ve her türlü fecayi (kötülükler) ve mezalime bilfiil iştirak eylemesi sebepleriyle Kars, Sarıkamış, Iğdır taraflarında ve Revan ve Aras mıntıkasında İslamlara karşı yapılan mezalim son dereceyi bulmuştur. Şimdiye kadar yaptıkları fecayi ve işkencelere zamimeten (ek olarak) 11.8.35 (11 Ağustos 1919) günü Kağızman eşrafını toplamışlar 12.8.35 (12 Ağustos 1919) günü Tavas Gölü, Yukarı Katırlı ve havalisindeki İslam köylerine tecavüz ve katliam yapmışlar, 18.8.35 (18 Ağustos 1919) günü Kağızman ahalisini katle başlamışlar ve diğer mıntıkalarda dahi aynı mezalimi icra etmekte bulunmuşlardırlar. İslam köylerinin zehairini (ürünlerini), harmanlarda gasp ediyor ve tarlada çalışmalarına mani oluyorlar ve bu maksatla top ve makinelitüfenkle taarruz ediyorlar. 19.8.35 (19 Ağustos 1919) günü çift satıhlı (kanatlı) bir tayyarelerinin uçtuğu ve yaylalarda bulunan ahaliye bomba ile tecavüz ettikleri hududumuzdan görülmüştür. Camilerde ezan okuyanları taşlayıp seb (küfür) ediyorlarmış. Kadınlara da işkence etmekten çekinmiyorlarmış. Namuslarına tecavüz ediyorlarmış, topladıkları Müslüman kadınlarını askerleriyle birlikte üryan (açık) bir halde gezdiriyorlarmış. Bu halleri ve bilhassa kadınlarının çıplak ve üryan bir halde gezdirildiğini görenler arasında umumi bir galeyan hasıl olduğu, hicretten (göçten) ve öteye beriye ilticadan vazgeçerek mertçe ölmeyi tercih ve kabul ile Ermenilere mukabele (karşılık), bu suretle hayat ve namuslarını muhafazaya azmettikleri ve evvelce hicret eden Müslümanlardan bazıları dahi memleketlerine avdet ederek vatan-ı aslilerindeki (esas vatanlarındaki) Müslümanlara iltihak eyledikleri ve Müslümanlarla Ermeniler arasında Iğdır ve Kağızman ve Sarıkamış taraflarında müsademeler olduğu istihbar kılınmaktadır (haber alınmaktadır). Harbiye Nezareti'ne ve Kolordulara arz edilmiştir.

K 15 (15 nci Kolordu) Kumandanı
Kâzım Karabekir

Belge No : 2044

26/27 Ağustos / 35 (26/27 Ağustos 1919)

Vurudu (Gelişi) 29 Minh (Da) 30.8.35 (30 Ağustos 1919)

Arşiv No : 1–1

Dolap No : 1

Göz No : 2

Klasör No : 23

Dosya No : 151 (92)

Fihrist No : 110, 110–1

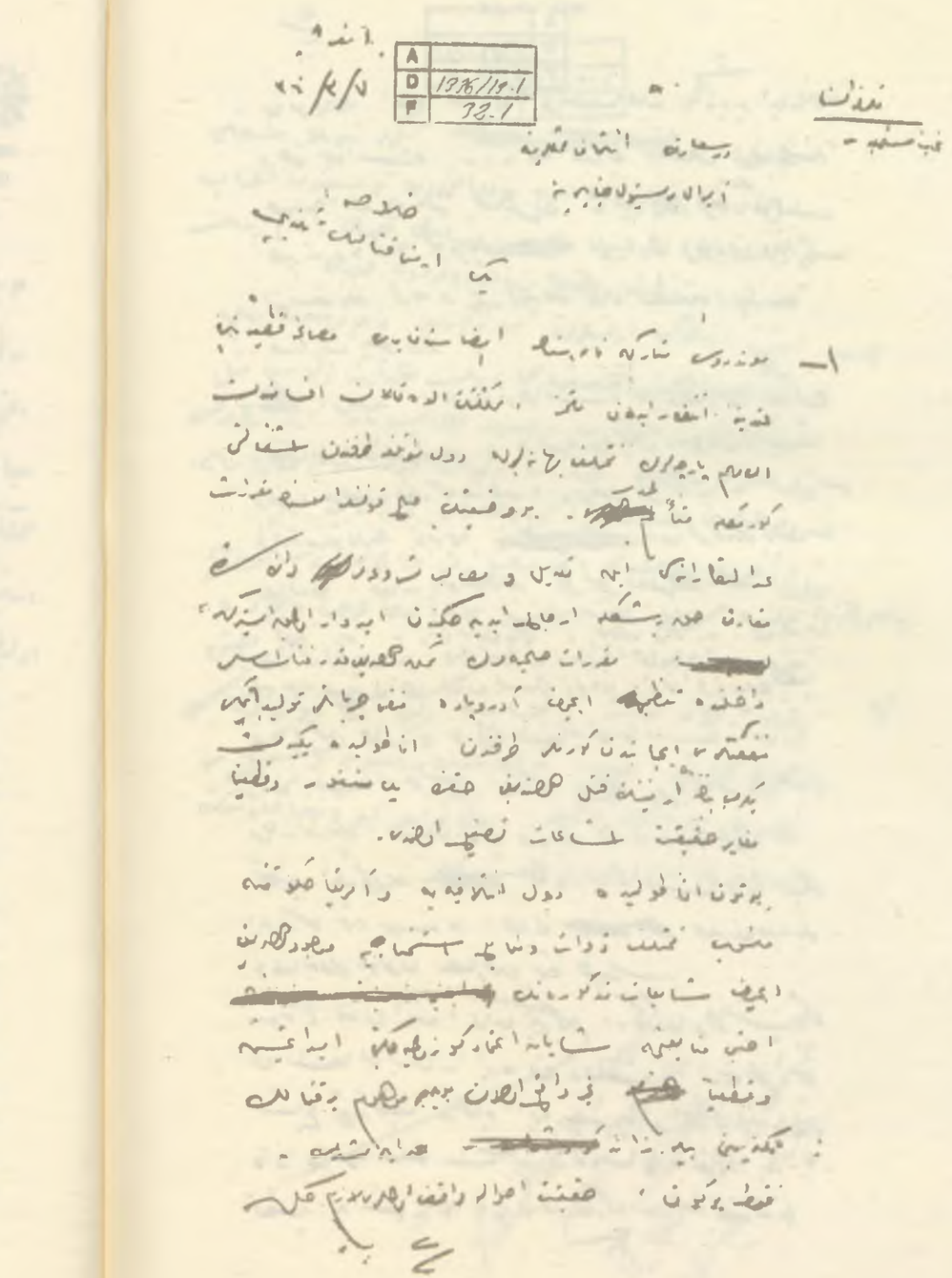

A	
D	1776/1a1
F	32.2

[illegible]

[illegible] ایکه نبدیلا [illegible]
اولنان اراضینه بلا سبب ویرالمارنی توصیه ایدن اجانب
ارمنیدن طرفندن بوجوده اتیلان حیلهٔ اتباع ایدیلمش
بوشابان تاسف مصادمات اصلنده قوجولو طایه قیدی.

۳ — اشبو اناطولی ارمنیلرنی قتل اولونمسی وارتیاب ایدیلیه
بلاوزه ماهیت حقیقیه سی بونلرک عبارت اولدیغی قتل
ایدیلمکلری حیث اوطانلرنی مرکز اجانب ارمنی رهبرلری
واشراف [illegible] طرفندن بالذات دول متحابه [illegible]
وقوجولو ملتفاتلر دخی بو حقیقتی تمامًا تأیید ایدر.

اشبو بیوره یاپه بیلدکلری بو مقدمه ارمنی قتالی سنه سنک
بیه الملل حقیقه [illegible] محقق دیکلر. عالم اسلامک بوصف وجوده
تبعیه بو محلول اغراضه واقف اولمامی بو دیوقانه الرک ماهیت
حقیقه جانه مدنیت وانسانیت بکره [illegible] نوبه اولنه
و بو صورتله نفوذ نوبه تلقی نفوذ وتسلیم
تهمتدن نیه نمک ایچون دول متحده ایله آنلرنیا حقوقنک
حسبانه دریه واجب لیز.

A	
D	1776/1a1
F	32.2

[illegible] اجنبی مقاده بو مسلمانلر مانیه ایانه قدرنی
وحتی بنه [illegible] مکتب اعرض بیسنده
صباغه [illegible] صلحجوزن تاخیر اولونه قیلنه کلک
جهت وتاریخه [illegible] و ادعا اولونان وقایع
بیسنده نه بره واقع اولدیغی کبی قطعیه بیانه
سابق ایجون.

۲ — [illegible] اولنه وحوالیسنده کی مصادمات اثناسنده
توپ کلدنه، اوزاق اوزون و قوانسلرنی یانده بولنان ارمنیلرنی
وقتی برسنه قدری واقعه وقوجولو [illegible] یاپه اثناسنده
اوقیه سلاحلرنی نابود [illegible] ف مرکتنه بنیه
اهالیدن تلفات وقوجولرنی [illegible] کبی بلدلر.

آنجه بو یاپه قتالی کبی، کمکیه جوانیه خارجدن
کتیریلمه دیری اهالیدن تسلیح اولونان ارمنی افرادینه قطعیا
زرفا تحمل تجاوزاتی و قره سلطانیه نه جاسوسی مناریه
داخلنه تسلیم ایدیلمسی [illegible] و بالخاصه قره سلطانیه
قیامنه مدنیه، طریقلر ارمنی افرادینه اهالی طرفندن قلهنه
تعلیم ایدیلمکلری [illegible] تجاوزات واقعاتنه مسلک
ایدیلمکلری بیه سنده اهالی [illegible] محلینه قیامنه
بالمقابله قوجولو مصادماتنه تهیه طبیعیدر.

شونی بیلمک ایجاب ایدر که، کمکیه وحوالیسنده کی
قره سلطانیه یه قیامنه ایده ن زوات، ارمنی افرادینی
تسلیح [illegible] وصحابه ایله سویه اهالی کلیدیلر.
مانه ناصریه حقنده سلطانه کلاوسادانه مقابل بلاده
تعلیم ایدیلمسی وبالخاصه مقابله نتیجه بخشدر

Belge No : 2045

Telgraf

Gayet müstaceldir (Çok ivedidir)

Ankara

7.3.36 (7 Mart 1920)

Dersaadet (İstanbul)'te İtilâf Mümessillerine
Amiral Biristol Cenaplarına

Hülasa (Özet) :
Yeni Ermeni Kıtalinin tekzibi.

1. Mondros Mütarekenamesi'nin imzasından beri müsalaha-i katiyyenin akdine intizar eden (kesin barışın imzalanmasını bekleyen) milletimiz, memleketin elde kalan aksamından (kısımlarından) en mühim parçaların muhtelif bahanelerle Düvel-i Mutelife (İtilâf Devletleri) tarafından işgalini görmekle müteellimdir (üzüntü duymaktadır). Bu vaziyetin sulh konferansının mukarrerat-ı adaletkâranesi (adil kararları) ile tadil (değiştirilip) ve metalib-i meşruamız (haklı isteklerimiz) dairesinde mukarinn-i hak (hakka yakın) bir şekle irca edileceğinden (sokulacağından) ümitvar olmak isterken, mukarrerat-ı sulhiyemizin (barışımızın kararları) mümkün olduğu kadar fena esaslar dahilinde tanzimi için Avrupa'da menfi cereyanlar tevlit etmeyi (doğurmayı) menfaatleri icabından (gereğinden) görenler tarafından, Anadolu'da yeniden yirmi bin Ermeninin katlolunduğu hakkında pek menfur ve katiyen mugayir-i hakikat işaat tasni olundu (kesinlikle gerçeğe aykırı, uydurma yayınlar yapıldı). Bütün Anadolu'da Düveli İtilâfiye'ye ve Amerika Hükümeti'ne mensup muhtelif zevat (kişiler) ve menabi-i istihbariye (haber alma kaynakları) mevcut olduğu için şayiat-ı mezkûrenin (adı geçen uydurma haberlerin) ecnebi menabiince şayan-ı itimat görülmeyeceğini (yabancı kaynaklarca güvenilmeyeceğini) ümit etmiş ve katiyen gayr-i vaki (olmamış) olan böyle mevhum (uydurma) bir kıtalin tekzibini bile zait addeylemiştik (fazla görmüştük). Fakat bugün hakikat-i ahvale (gerçek duruma) vakıf olmaları lazım gelen mehafil-i mühimme-i ecnebiyenin (önemli yabancı lobilerinin) de bu işaat-ı kâzibeye (yalan haberlere) inandıklarını ve hatta aynı sebeple biran evvel akdini (imzalanmasını) memleketimiz için bir mesele-i hayatiye addeylediğimiz (yaşam sorunu saydığımız) sulhumuzun tehir olunacağını (gecikeceğini) kemal-i hayret ve teessürle görüyor ve iddia olunan vakayi-i müessifenin (üzüntülü olayların) gayr-i vaki (cereyan etmemiş) olduğunu kemal-i katiyetle (kesinlikle) beyana müsaraat eyliyoruz (açıklamaya katılıyoruz).

2. Maraş, Urfa ve havalisindeki müsademat (çarpışmalar) esnasında Türklerden, Fransızlardan ve Fransız askeri meyanında (arasında) bulunan Ermenilerden ve nefs-i Maraş Kasabası dahilinde vukubulan muharebe esnasında ise tarafeyn (taraflar) silahları-

nın tesiriyle anasır-ı muhtelifeye (çeşitli unsurlara) mensup ahaliden telefat (kayıplar) vukubulduğu herkesce malûmdur. Ancak bu, bir Ermeni kıtali (soykırımı) değil, Kilikya ve civarına hariçten getirilen ve yerli ahaliden teslih olunan (silahlandırılan) Ermeni efradının (Ermenilerin) katiyyen gayr-i kabil-i tahammül tecavüzatı (kesinlikle dayanılmaz saldırıları) ve kuvve-i işgaliyenin (işgal kuvvetlerinin) bilasebep mütemadiyen (nedensiz olarak daima) daire-i işgali tevsi eylemesi (işgalini genişletmesi) ve bilhassa kuvve-i işgaliye kumandanlarının, haris Ermeni efradının ahali-i İslamiye aleyhinde tatbik eyledikleri tecavüzat ve itisafata (kötülüklere) müsamaha eylemesi neticesinde, ahali-i mahalliyenin galeyaniyle bilmukabele (karşılık olarak) vuku bulan müsadematın netice-i tabiiyesidir (çarpışmaların doğal sonucudur). Şunu da ilave etmek icabeder ki, Kilikya ve havalisindeki kuvve-i işgaliyeye kumanda eden zevat, Ermeni efradını teslih, tavzif (silahlandırıp, vazifelendirerek) ve himaye etmeseydi ve ahali-i mahalliyenin kâffe-i anasırı (bütün unsurları) hakkında esasat-ı adl ve müsavata mukarin (eşitlik ve adalete uygun) bir idare tatbik eyleseydi ve bilhassa mütarekenin hin-i aktinde (imzalanması sırasında) İngilizlerde iken tebdilen (değiştirilip) işgal olunan arazinin bilasebep ve alettemadi tevsiinden (devamlı genişletmesinden) içtinap olunsaydı (sakınılsaydı), tarafeynden (taraflardan) birçok insanların ziyaını intaç eden (yok olmalarını doğuran) bu şayan-ı teessüf (üzüntülü) müsademat asla vuku bulmayacaktı.

3. İşte Anadolu'da Ermenilerin katlolunduğuna dair tertip edilen yalanların mahiyet-i hakikiyyesi (gerçek yüzü) bundan ibaret olup katledildiklerinden bahs olunan Maraş ahalisi namına Ermeni murahhassa-ı ve eşrafı (piskoposu ve ileri gelenleri) tarafından bizzat Düvel-i İtilâfiye mümessillerine vukubulan işarat (gönderilen yazılar) dahi bu hakikati tamamen teyit eyler (doğrular). İzmir'de yapıldığı gibi bu musanna (uydurma) Ermeni kıtali meselesinin de beynelmilel bir heyet-i âliye (uluslararası yüksek bir komisyon) tarafından mahallinde serian (yerinde süratle) tetkik ve bütün âlemi iğfal (kandırmak) için vücuda getirilen bu mahsul-ü ağraz ve ihtiras (kasıt ve ihtiras ürünü) propagandaların mahiyeti hakkında cihan-ı medeniyet ve insaniyetin bir kerre daha tenvir olunması (aydınlatılması) ve bu suretle mağdur Türk Milletinin, menfur ve şeni (kötü ve adi) bir töhmetten tebriesi (aklanması) için, Düvel-i Müellife ile Amerika Hükümetinin hissiyat-ı adaletperverilerine (adaletsever duygularına) müracaat eyleriz.

Bera-yı malûmat (Bilgi için) İstanbul Heyet-i Merkeziyesi'ne ve Kolordulara yazılacak. Bu şifreye suret, İstanbul gazetelerine, Matbuat Cemiyeti'ne, Hâkimiyet-i Milliye'ye, Vilayet Gazetelerine.

Arşiv No : Atatürk
Dolap No : 169
Göz No : 3
Klasör No : 23
Dosya No : 1336 / 13–1
Fihrist No : 32–1, 32–2, 32–3

کوندرن :	نمره رابطه	محل :	تاریخ دقیقه : ساعت
۱۱۲۸ / ۱۱۲۰ / ۱۱۲۱	کوندرلمشدر	حاجیه نظارتی جلیلیه سنه	
شیخ مابه	واصل اولمشدر	نظارت داخلیه نظارتی جلیلیه سنه	

[illegible] قدومی قونیه مرورود ۷ و ۸ مایس / ۲۶ مایس ۳ قطعه
تلغراف نامه ده ، ارسال حاجیه وکلاء حوالیسنده بلدیه
مظالم ونقیبانه باشلادقلری ، حاجیه ذاته حاکم قونیانک کوتوره
اقدام ایتمسنده ، ۳۰ اینی سوبلیسنده رکب مخصوصه ایله
حاجیه ، قاپیسی وندیرای اهالی اسلامیه‌نک نفیر ایتمکلری
باعث فعل حاجی کرمیا ، لکن وندیرسنده حاجی حسین افندی قاضی
ملا محمد ، ملا موسی اسماعیل نک [illegible] برکسنه
اکتفا ایدلدکی ، واطه ولایتی محمود دولت حواله اهالی
اسلامیه ایله کوکسونه وغیریه حلقمه دوهاجیلرنه طاردیه
مسلمانلر آلهه منطقه‌سنه تجاوز ایده‌مکلری تاشکدر بولنه
برارده حجاج دولت تکیه جاسلقده اسیر ده کوبلیه
قاپیدیابا مدلیجی ، بلدیه‌لکده در .

A 1 2
D 23 I

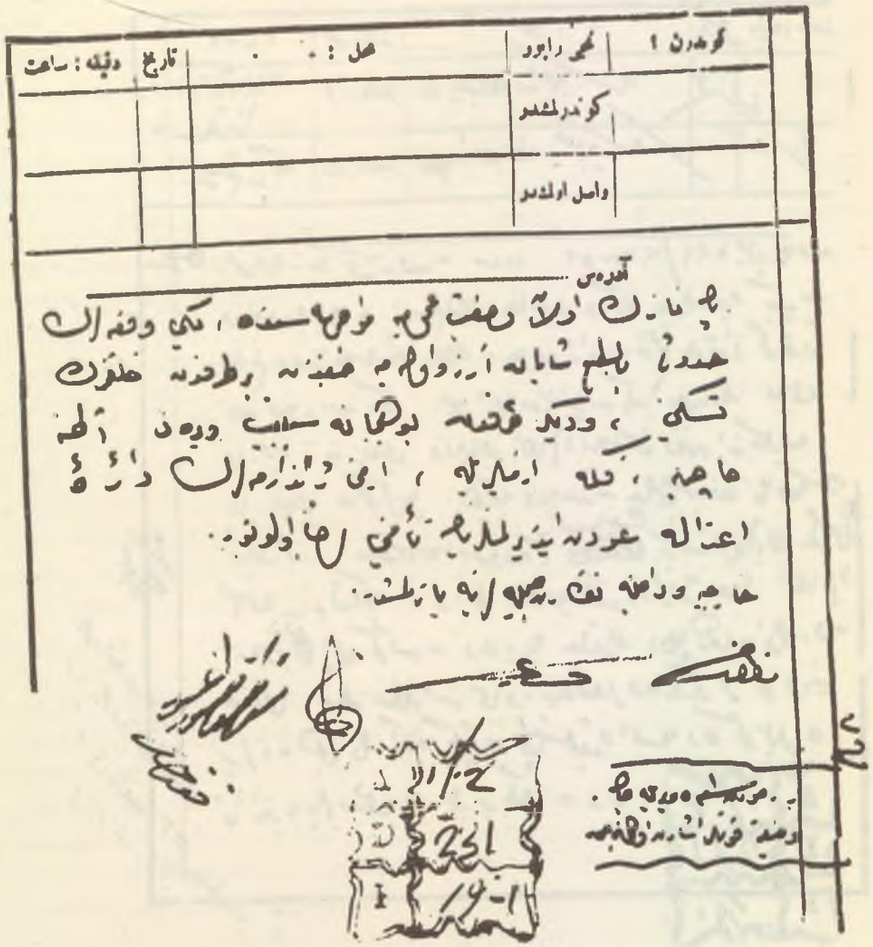

2. Şube
1138
1140
1141

T. H.
92

Hariciye Nezaret-i Celilesine
Dahiliye Nezaret-i Celilesine

Sıvas'ta Üçüncü Kolordu Kumandanlığı'ndan mevrut (gelen) 7 ve 8 Mart 36 (7 ve 8 Mart 1920) tarihli 3 kıta telgrafnâmede, Ermenilerin Haçin ve Feke havalisinde yeniden mezalim ve taaddiyata (düşmanlıklara) başladıkları, Haçin Jandarma Takım Kumandanı Kirkor Efendi kumandasındaki 30 Ermeni süvarisinden mürekkep (oluşan) müfrezenin Yamanlı, Kabarcık, Kazıklı Karyeleri (Köyleri) ahali-i İslamiyesini tazyik (rahatsız) ettikleri, Kabarcıklı Hacı Kâhya, Hökence Karyesi'nden Hacı Hüseyin Ağa nâm (adındaki) Karyesi'nden Molla Mehmet, Molla Musa isimlerindeki kesanın (kimselerin) bir semt-i meçhule (bilinmeyen bir yere) götürüldüklerinin istihbar (haber) edildiği ve Adana Vilayeti'ne hemhudut (sınır) olan civar ahali-i İslamiye ile Göksun ve Aziziye halkının düçar-ı heyecan olarak müsellehan (heyecana kapılarak silahla) Adana mıntıkasına tecavüz edecekleri, askerimiz bulunan yerlerde heyecanın önüne geçilmeye çalışılmakta ise de, köylülere tesir yapılamadığı bildirilmektedir. Pek nazik olan vaziyet-i umumiye muvacehesinde yeni vakaların hudusu (çıkması) bittabi şayan-ı arzu olamayacağından bir taraftan halkımızın teskini ve diğer taraftan bu heyecana sebebiyet veren Adana, Haçin, Feke Ermenileriyle, Ermeni jandarmaların daire-i itidale avdet ettirilmelerinin temini rica olunur.

Hariciye ve Dahiliye Nezaret-i Celilelerine yazılmıştır.

İmza (Muzaffer) İmza (Kadri) İmza (Cemal) İmza (Şevket Turgut) İmza (Fevzi)

Kısım : 2
Birer suret Şube 1'e verilecek,
vazife-i kuvvetler işaret
olunacak.

Belge No : 2046

Arşiv No : 1–2

Dolap No : 172

Göz No : 1

Klasör No : 113

Dosya No : 410

Fihrist No : 19, 19–1

Belge No : 2047

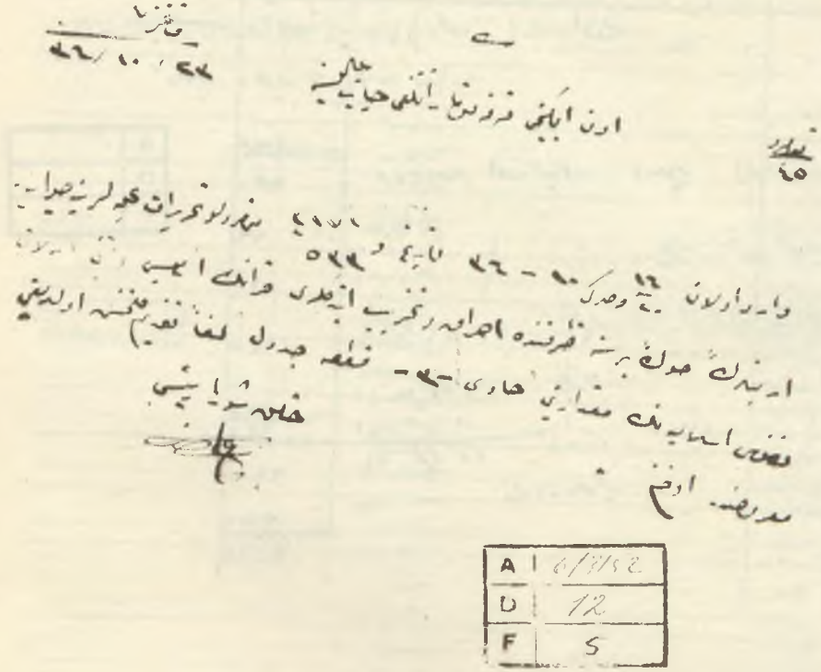

A	6/3152
D	12
F	5

A	
D	
F	

A	
D	
F	

Belge No : 2047

Numro : 45

Kağızman

23.10.36 (23 Ekim 1920)

On İkinci Fırka (Tümen) Kumandanlığı Canib-i
Âlisine (Yüce Katına)

Varid olan (Gelen) 16/20 vusulü 10–36 (Ekim 1920) tarih ve 2178/533 numrolu tahrirat-ı âliyyelerine (yazınıza) cevaptır. Ermenilerin son bir sene zarfında ihrak (yakıp) ve tahrib ettikleri kuranın esamisi (köylerin isimleri) ve katledilen nüfus-u İslamiyenin miktarını havi (içeren) 3 kıta cetvel leffen (ekte) takdim kılınmış olduğu maruzdur efendim.

Halk Şura Reisi
İmza (Ali Rıza)

Sahipsiz ve Açıkta Kalarak İaşe Edilen (İhtiyaçları Sağlanan)
Ahaliden Kadın ve Çoluk Çocuğun Miktarı :

Nüfus

150	Karakurt'ta iaşe edilen İslam "Miktar-ı yevmiye (Günlük miktar) artmaktadır"	
73	Malakanlar	Ermenilerin ricatinde (çekilmesinde) Kağızman'da kalıp iaşe edilenler.
25	Ruslar	
145	Ermeni acezesi (Düşkünler, güçsüzler)	Ermeniler kendi hem cinslerinin erzak ve emvalini (mallarını) gasp etmişlerdir.
235	İslam acezesi	Kağızman'da,
628	İaşe edilenler	
1.200	54 Karyede (köyde)	Perneut ve havalisi zayiatı
3.272	76 Karyede	Kağızman ve havalisi zayiatı.
4.472	Zayiat	

Kağızman Sancağı İle Hemhudut (Sınır) Perneut Şurası Şubesi Kuralarında Ermenilerin Top ve Tüfenk ve Makinelilerle Dağıttıkları :

Ahalisi Aç ve Çıplak ve Susuz Olarak Bu Ana Kadar Dağlar Başında İdiler.

Kuranın Esamisi (Köylerin Adları) :

Tezekci Karyesi (Köyü)
Yerüş "
İncesu "
Kula "
Karacaviran "
Karnık "
Rağbet "
Bahçecik "
Civanlı-ı Ulyâ Karyesi
Civanlı-ı Süflâ Karyesi
Aktaş "
Marazi Can "
Yukarı Şamı "
Aşağı Şamı "
Hayranlı "
Perneut "
Ağabey "
Diğer Aktaş "
Kılıçlı "
Elmiyanlı "
Tekeni "
Oğurta "
Kırtiye "
Almalı "
Hadımlı "
Kağın "
Kamışlı "
Pirli "
Sürmeli "
Turabi "
Porsak "
Karabulak "

Söğütlü Karyesi
Terziviran "
Harabe "
Kılaca "
Canderviş "
Akdiz "
Kırkbulan "
Karasıvran "
Demirsıkan "
Kaya Harabe Karyesi
Harabebercigiz Karyesi
Hamurkesen Karyesi
Gülahmet "
Yağlı "
Katırlı "
Ekrek "
Şalvarlı "
Serkû "
Hayribeyli "
Başköy "
Benlik "
54 Kumbulak "

Bu elli dört pare (adet) karye ahalisinden bin iki yüz nefere karip (kişiye yakın) çoluk çocuk ve kadın olarak telefat (kayıp) olduğu gibi, mevaşi (hayvanlar) ve eşyadan hiçbir şeyi kurtarılamayarak kâmilen Ermenilerin gasp ve garet (yağma) ettikleri.

Kağızman Sancağı Mülhakatında (Bağlılarında) Son Bir Sene Zarfında Ermeniler Tarafından Köyleri Top ve Makinelilerle Tahrip ve Emval (Mallar) ve Eşyaların Nehib ve Gâret Edilen (Yağmalanan) Kuranın Esamisi (Adları) :

Alakilise Karyesi
Mescitli "
Hopviran "
Şadivan "
Kalebaşı "
Odaköy "
Gülentap "
Akkoz "

Bu üç köy 334 (1918)'te Ermenilerin tahribettikleri diğer köyler ahalisi olup, bu köylerde iskân edilmişlerdir.

Bu defa da bu kurada (köylerde) emvalleri gasp ve kendileri tehcir edilmiştir (göç ettirilmiştir).

Karapınar " Yurtsuz
Balıklı "
Stahan "
Başköy "
Armutlu " Yurtsuz
Çürük "
Saatviran "
Darphane "
Mecingert "
Değirmendere Karyesi
Zek "
Yoğunhasan "
Boztam "
Gümüştepe "
Kütek "
Prut "
Agadda "
Tinkis "
Böcekli "
Kömürlü "
Şaban "
Seksan "
Devebük "
Örmeli "
Kızılöküz Karyesi
Keşişkıran "
Aktam "
Rahvan "
Kayaköy "
İrişli "
Pivik-i Ülya "
Pivik-i Süfla "
Osmanköy "
Deliler "
Karagönü Yukarı Karyesi
Aşağı Karagönü "
Yukarı Karakolu "
Aşağı " "
Abışaban "

Son Ermeni ricatinde bin koyunlarını gasp etmişlerdir.

Arpalı Karyesi
Dolamaç Karyesi
Kabaklı "
Sekürli "
Çırıhlı "
Halimçan "
Halıkışlan "
Hacıbayram Karyesi
Aktaş "
Yukarıtut "
Aşağıtut "
Akçay "
Kaldırım "
Bulanık "
Kaygusız "
Prostan "
Hivasor Karyesi
Kızılkilise "
Çahin "
Matadaş "
Terapetek "
Sıdık "
Panadas "
Çınabiç "
Vanek "
Kuvik "
Makazit "
Dikör "
Sürhonti "

Ahalisi Katliama Uğratılan Kura Esamisi (Köylerin Adları) ve Miktarı :

	Nüfusu
Kalebaşı Karyesi	200
Güleşnap "	180
Karapınar "	20

Balıklı "	70
Başköy "	44
Armutlu "	10
Stahan "	18
Mecingert "	23
Darphane "	45
Değirmendere Karyesi	23
Saatviran "	6
	639

Ermenilerin Kâğızman'ı istilalarından bu ana kadar olan zayiat-ı nüfusiye :

135
774

Kağızman Kasabası emakini (yerlerinin) yüzde kırk beşi mütecaviz olarak Ermeniler tarafından tahrip edilmiştir.

Bu yetmiş altı kurada meskûn ahali-i İslamiyeden 11 pare karye insan zayiatından maada iki bin beş yüze karip (yakın) nüfus zayiatı olup, ceman (toplam) üç bin nüfusu mütecavizdir. Binaenaleyh ahalinin mezruat (ekinler) ve fevakin (meyveler) ve mevaşi (koyun, keçi) ve eşyadan bir şey kurtarılamayarak kâmilen Ermenilerin talan ve gaspına maruz kalmış ve köyler ise elhalet-i hazihi (şu andaki durumuyla) bir harabezar (viranelik) halini almış ve viranelerden ibaret olup on bine yakın ahalisi elhalet-i hazihi dağlar başında taşlar arasındadır.

Arşiv No : 6/3152

Dolap No : 14 (53)

Göz No : 5

Klasör No : 884

Dosya No : 12 (18)

Fihrist No : 5, 5–1, 5–2, 5–3